REŞAT NURİ GÜNTEKİN

BÜTÜN ESERLERİ 12

Gizli El



İNKILÂP

GİZLİ EL; Reşat Nuri Güntekin'in "Cemil Nimet" takma adıyla "Dersaadet" gazetesinde (1920) tefrika edilen ilk romanlarından biridir. Gizemli bir dünyanın dile getirildiği bu eserde, bir yazarın düş gücünün sözcüklerine nasıl başarıyla yansıdığını görebilirsiniz.

REŞAT NURİ GÜNTEKİN

1889'da İstanbul'da doğdu. Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Liselerde öğretmenlik, müdürlük, Millî Eğitim Müfettişliği, Paris Kültür Ataşeliği yaptı. UNESCO'da Türkiye'yi temsil etti. Romanları, hikâyeleri, tiyatro eserlerinin yanısıra çeşitli çevirileri de vardır.

ISBN 975-10-0009-2



Gizli El



Reşat Nuri Güntekin

Gizli El

Reşat Nuri Güntekin

16. BASKI

İNKILÂP

Dizgi
Girişim Dizgi

Kapak Tasarım
Ümit Kıvanç

Yayına Hazırlayan
Pınar Güven

Baskı
ANKA BASIM
Matbaacılar Sit. No. 38 Bağcılar-İstanbul

ISBN
975-10-0009-2

04 05 06 20 19 18 17 16

İNKILÂP

Ankara Caddesi No: 95 Sirkeci - 34410 İSTANBUL
Tel: (0212) 514 06 10 - (Pbx) • Fax: (0212) 514 06 12
Web sayfası: http://www.inkilap.com
e-posta: posta@inkilap.com

Eğitim çağındaki öğrencilerimizin kitabı rahatlıkla anlayabilmesi, Türkçemizin toplumun genç kesimleri tarafından çağdaş ölçülerde ve doğru kullanılması amacıyla, yayınevimiz bu yeni baskının ekinde küçük bir sözlüğü okuyucularına sunmaktadır.

Bu sözlükte yer alan yabancı kökenli sözcüklerin, genellikle kitabın metni içinde geçen anlamlarına yer verilmiştir.

Genç okuyucularınızın ilgiyle yararlanacağını umarız.

İLK ROMANIMIN ROMANI

Gizli El, benim ilk romanımdır. Mütareke'nin ilk yılında *Dersaadet* isminde bir gündelik gazete çıkarmaya hazırlanan Sedat Simavî arkadaşım, benden bir roman istedi. O zaman tiyatro piyesleriyle uğraşıyor ve roman yazmayı hiç aklımdan geçirmiyordum.

"Yapamam" dedim. "Yaparsın" dedi, "roman ile tiyatro zaten kardeş sanatlardır." O tarihte vurgunculuk ve nüfuz ticareti günün meselesiydi. Köprüyü geçmeye para bulamayan birtakım kimselerin, günün birinde vagon sattığı ve birdenbire harp zengini olduğu görülüyordu. Zihnimde öyle bir mevzu vardı ki, bir türlü tiyatro şekline sokamıyordum ve soksam da oynanacağı şüpheliydi.

Sedat'ın ısrarına karşı, "Bir deneyeyim bakalım!" dedim ve çalışmaya başladım. Hesabımca, bu bir hiciv romanı olacaktı. Fakat, vukuat, onu büsbütün başka bir şekle soktu.



İlk sabah "Dersaadet"in tefrika sütunlarını bomboş, bembeyaz gördüm. Başında yalnız *Gizli El* diye bir başlık, sonunda

"mabadı var" yazılıydı. Ayrıca, "roman tefrikamız sansürce tehir edildi" diye bir ilan.

Bir eser için bu, bir skandaldı. Hemen gazeteye koştum; o zamanki çocuk denecek yaşında da gazeteciliği çok iyi bilen Sedat, benim fikrimde değildi. Adeta memnun olarak, "Skandal değil, şans, dedi, bir ilk roman için ne reklamdır bu; Sansür Şemsi Efendi çok iyi bir insandır. Şimdi seninle kendisini görmeye gideceğiz. Ufak tefek değişikliklerle izin verilebileceğini söyledi."

Ötesi, berisi değiştirilmeden çıkan yazı, o zaman yok gibiydi. Sonra ufak, hatta büyükçe değişikliklerle incileri dökülecek bir roman yazdığımı da düşünüyor değildim. Sedat'la beraber gittik.

Roman, "Bugün bir odun meselesini konuşmak üzere nazırı görmeye gitmiştim..." diye başlıyordu. Şemsi Efendi, "Odun olamaz. Yerine başka bir şey koyacağız" dedi.

— Peki, ne koyalım?

— Çoook. Mesela, afyon...

— Peki ama, biraz aşağıda nazır, "Memurların arasında odun gibi adamlar var... Ha, odun dedim de aklıma geldi" diyor. Bu odun teşbihi, nazırın odun meselesini açmak için uydurduğu bir bahanedir.

Şemsi Efendi, sevimli, kara sakalını karıştırarak düşünüyor, sonra, "Memurlarımın çoğu afyon yutmuş gibidir. Oturdukları yerde rüya görüyorlar" diyor.

Sansürün buluşunu kendiminkinden daha fazla beğendiğim için memnuniyetle kabul ediyorum.

Meğer, o zaman Damat Ferit hükümetinin bir odun skandalı varmış. Sebep buymuş!

"Sonra 'nazır' kelimesine izin yok. O da değiştirilecek, müdir-i umumi filan dersiniz. Sonra, Nişantaşı ve Bebek keli-

meleri değişecek... Malum ya, Bebek, Damat Ferit Paşa'nın Baltalimanı'ndaki yalısına yakındır. Nişantaşı ise, vükela mahallesi..."

Buna benzer daha başka birtakım değişikliklere ilk tefrikayı kurtarıyorduk. Fakat, ikinci gün, daha başka türlü güçlükler başgösterdi. İşin uzayacağını gören Şemsi Efendi, "Siz bana şu romanın mevzuunu anlatsanıza" dedi. Anlattım; adeta dehşete gelerek, "Olur mu a çocuğum!... Bu zamanda adama böyle şeyler söyletilir mi? Vazgeçelim bu işten!" dedi.

Oturduğum yerde geniş bir nefes aldım. Şemsi Efendi, yine sakalını kaşıyarak düşünüyordu:

— Şu mevzuu büsbütün değiştiremez misinz?

Artık kendimi tutamayarak gülmeye başlamıştım. Sedat ile Şemsi Efendi gülmediler. Şemsi Efendi, "Canım, roman demek, aşk ve alaka demektir!" dedi. "Onları bırakıp da ne diye uğraşırsınız böyle kazalı şeylerle... Şu devlet adamı ile vurguncunun karanlıkta işleyen gizli elini, mesela, güzel bir kadın eline çevirirseniz, biz de tatlı tatlı okuruz."

Bu sefer ciddi surette kızarak dışarı çıktım. Fakat yolda ve matbaada Sedat, beni tekrar kandırdı. Kendimden ziyade onu güç bir duruma düşmekten kurtarmak için yavaş yavaş yumuşadım. Romanda ufak bir aşk vakası vardı ki, büyüyor, asıl mevzuu tamamıyla yutup eritiyordu. Böylece romandaki gizli el, Şemsi Efendi'nin ilk defa aklına geldiği gibi, kocasını gizlice koruyan bir kadın eli, yahut isterseniz Şemsi Efendi'nin kendi eli oldu. Böylece ilk romanımı onunla beraber yazdığımı söylemek pek yanlış olmayacaktır.

R.N.G.

GİZLİ EL

20 Nisan

BUGÜN bir afyon meselesini konuşmak için umum müdürü görmeye gitmiştim. Vekili bulunduğum şirketin şartları ile idarenin teklifleri arasında ehemmiyetli bir fark vardı. Umum müdürün beni kandırmak için sarfettiği o güzel sözlere red cevabı vererek, müzakereyi kesmek mecburiyetinde kaldım. Gitmek için ayağa kalktığım vakit, Ali Süreyya Bey dedi ki:

— Eve dönüyorsunuz, değil mi?.. Benim de Beyoğlu'nda bir işim var... Taksim'e kadar size arkadaşlık edeyim.

— O şerefte mahrum kalacağım beyefendi, dedim; Çapa'da acele bir işim var.

Müdürün birdenbire aklına bir şey geldi. Telaşla elini başına götürerek:

— Az kaldı unutuyordum, dedi, iyi aklıma getirdiniz Şeref Bey... Benim de o taraflarda hasta bir akrabam var... Ne vakittir ziyaretine gidecektim. Bir türlü vakit bulamıyorum... Otomobilimle sizi Çapa'ya bırakayım.

Hafifçe eğildim. Gizli bir memnuniyetle gülümseyerek:

— Lütfedersiniz, dedim.

— Yalnız bir dakika Şeref Bey.

Yanındaki zile dokundu, içeri giren hademeye emirler verdi. Dudaklarımdaki sinsi gülümseme devam ediyordu. Bu afyon

işinin, perde arkasındakileri maşa ile tutulmuş çağanoz gibi kıvrandıracağını gayet iyi biliyordum. Müdürün ziyaret edilecek hastası, en az benim Çapa'daki acele iş kadar yalandı.

Müdür, masasını dolduran bir yığın kâğıdı acele acele imza ederken kendimi hüzünlü bir mazi hayaline kaptırmaktan kurtulamadım.

Beş sene evvel gene böyle bir ilkbahar günüydü. Bu kapının dışındaki koridorda süzgün çehreli, mahcup ve korkak bir çocuk dolaşıyordu. Geniş pencerelerden ılık bir bahar güneşi süzülüyordu. Halbuki, o biçare, yıpranmış ince perdösüsü içinde titriyor, elinde tuttuğu bir kâğıdı sinirli parmakları arasında buruşturuyordu. Birdenbire büyük kapı, yine böyle ağır bir yorgunlukla aralandı. Sırma yakalı bir odacı:

— Gir! dedi.

O çocuk, bir darağacına yürür gibi, başı düşmüş, bacakları titreyerek ilerledi; bir şey söylemek istiyordu, fakat sesi tıkanıyor, gözleri doluyordu. O vakit, bu masanın başında ak sakallı, şişman bir ihtiyar oturuyor, yanında duran genç bir memura deste deste kâğıtlar veriyordu. Sefil kıyafetli çocuk, Gemlik'te yediyüz kuruşluk bir maliye memurluğu dilenen kâğıdını yazıhanenin bir köşesine bıraktı; birkaç adım geri çekilip bekledi. Hayatı, bu haşin çehreli ihtiyarın kalemi ucundaydı. Münasebetsiz bir kelime onu açlıktan ölmeye mahkûm edebilirdi.

Hayat, hakikaten tuhaf bir şey... Aradan beş sene bile geçmeden o sefil kıyafetli hukuk mezunu, ehemmiyetli bir adam oluyor, bu masanın başında şartlar dikte etmeye kalkıyor, ak sakallı ihtiyarın halefine türlü düzenbazlıklar yaptırıyordu.

— Haydi Şeref Bey, çıkalım.

Koridorda, yine benim o zamanki çehrem kadar ıstıraplı çehreler vardı. Ürkek gençler, kalorifer demirlerine ilişmiş dalgın ihtiyarlar...

Müdürün bu vakitsiz çıkması koridorda gizli, sessiz bir telaş uyandırdı. Uzun boylu, kara sakallı, zayıf bir adamın, bir za-

man gölge gibi peşimizden koştuğunu göz ucuyla gördüm. Yaklaşmak, mutlaka bir şey söylemek istiyordu. Merdivenin altında bize yetişti. Fakat, cesaret edemedi, birdenbire durdu.

Otomobile bindiğimiz vakit başımı çevirdim. O, siyah redingotu, şaşkın çehresiyle kapıda duruyordu. Bir şeyini çalıp götürüyormuşuz gibi arkamızdan bakakaldı...

Evet, hayat zannettiğimizden çok başka bir şey... Demin düşük, eski redingotuyla kapıda bıraktığımız adamcağızın telaşını, ben de şimdi, yanımdaki büyük adama ilham ediyordum. Afyon bahsini katiyen kapamıştım. Fakat o belli etmediği halde, yalnız bu mesele ile meşgul oluyor, bahaneler buluyor, sözü döndürüp dolaştırıp oraya getiriyordu.

— Evet, azizim Şeref Bey... Memurlarımın içinde şüphesiz çok kıymetlileri var... Fakat, maalesef afyon yutmuş gibi oturduğu yerde rüya görenler de az değil. Afyon derdi yalnız sizin başınızda değil... Ha, afyon dedim de yine bizim iş aklıma geldi. Size galiba şu ciheti söylemeyi unutmuştum...

Müdürün üzüldüğünü gördükçe, ince bir zulüm zevki duyuyordum. Aramızda gizli bir muharebe olmaktaydı. O, afyon bahsini bırakmamak için bütün kurnazlığını kullanıyor, ben ustalıklı kaçamaklarla sözü başka mecralara döküyordum. Çapa'ya yaklaşmıştık. Nihayet, umduğum oldu. Maske artık düşmüştü. Müdür, hemen hemen bana yalvarıyor, idare üzerindeki nüfuzumu kullanırsam, bu işin olacağını ümit ediyor, buna karşılık benim bir isteğim varsa, olacağını açıktan açığa hissettiriyordu. Şimdilik ondan isteyecek hiçbir şeyim yoktu. Daha doğrusu kalmamıştı. Ben, alacağımı almış, ehemmiyetli bir insanı karşımda adeta dize getirmek zevkini derin derin tatmış bulunuyordum. Otomobilden inerken bu iş üzerinde ısrar etmemek lazım geleceğini nazik, fakat kati bir lisanla anlattım.

Hasta akraba hikâyesi doğru ise, adamcağız, umum müdürün otomobilini kapısında gördüğü vakit kim bilir nasıl şaşırmış,

ne kadar iltifat etmiştir. Biçare, bu beklenilmez şerefi neye ve kime borçlu olduğunu nereden bilsin?

Hâsılı, talihim değişmiştir. İstikbalin benim olduğunda artık şüphe kalmıyor.

29 Nisan

İstanbul'un iş âlemindeki ehemmiyetim günden güne büyüyor. Doğrusu aranırsa buna o kadar hayret etmemeli.

Kendimde büyük bir işadamı ruhu olduğunu ben, öteden beri bilmiyor değildim. Fakat, havamı bulamamıştım. Bazı mesut tesadüfler olmasaydı, yine de bulamayacaktım; talihsiz bir hayatın didinmeleri içinde kaybolup gidecektim. Gerçi iş âleminin canavarları yanında ben, bugün de solda sıfır sayılırım. Fakat öyle sanıyorum ki, onları da önümde dize getireceğim gün pek uzak değildir.

5 Mayıs

Bugün pazar olduğu için iş yoktu. Öğle yemeğinden sonra, üç beş arkadaş bir deniz eğlencesi yaptık. Mebus Feridun Ziya, birkaç gün evvel güzel bir motorbot satın almıştı. Onu tecrübe bahanesiyle Marmara'ya çıktık. Adalar'ın etrafını dolaşarak guruptan sonra şehre döndük.

Eve geldiğim zaman, o kadar neşeliydim ki, Seniha, beni sarhoş zannetti, yarı şaka, yarı ciddi azarladı:

— Şeref, arkadaşların seni baştan çıkaracaklar... Eskiden akşamları bu kadar neşeli değildin, dedi.

Sevgili karım beni rakı, şampanya sarhoşu zannediyor, muvaffakıyetin nasıl bir sarhoşluk olduğunu bilmiyor.

Yemekten sonra evde duramadım, bu güzel mehtap gecesini dam altında geçirmenin günah olacağını söyledim; Seniha'yı zorla önüme katarak sokağa çıktım.

Yarım saat, iki mektep kaçağı gibi, yollarda dolaştıktan sonra bütün Marmara'yı, Boğaz'ı gören bir tepeye vardık. Orada iri bir kaya parçasına oturduk. Seniha'yı zorla dizlerime aldım. Ona istikbalimizin ışıklı rüyasını coşkun coşkun anlatmaya başladım: Şişli'de saray gibi bir konağımız olacaktı. Ancak İstanbul'a bağlanıp kalmakta mana yoktu, senenin büyük kısmını Avrupa'da geçirecektik. Üç, beş sene sonra çocuklarımız tahsil yaşına geleceklerdi. Bunun için İsviçre, yahut Fransa'da halimize göre bir mesken edinmek fena olmayacaktı. Sonra, İtalya'da, İspanya'da, Amerika'da uzun seyahatlar, hatta devriâlemler...

Hemen yarın yola çıkıyormuşuz gibi karımı sıkıştırıyordum:

— Söyle nereden başlayalım, Seniha?... Sen neresini tercih edersin?

Karım sükûnetle:

— Ben Gemlik'i tercih ediyorum Şeref... Beni en memnun edecek seyahat, çiftliğimize dönmek olacak, dedi.

Bu cevap birdenbire hızımı kesti, bir zamanlar rüyalarımızı bile beraber görürdük. Bir gün evvel bizi üzmüş, yahut eğlendirmiş bir vakanın rüyasını ertesi sabah birbirimize anlatır, ufak tefek varyasyonlarla uykumuzda hemen hemen aynı şeyleri görmüş olduğumuza hayret ederdik. Şimdi ben, ona istikbali göstermeye çalışıyordum. O, bana Narlı Çiftliği'nden bahsediyordu. Hatta bu cevabı verirken sesinde ve bakışlarında kasta, inada benzeyen bir şey de vardı. Karımla yollarımız ayrılmaya mı başlıyordu?

— Çok garip bir fikir Seniha, dedim, bıkmadın mı daha Narlı Çiftliği'nden?

— En güzel günlerimizi orada geçirmedik mi Şeref?

— Evet ama, bir çiçek verdi diye bir toprak saksıyı ölünceye kadar başımızın üstünde mi taşımak lazım?

Seniha, dikkatli dikkatli yüzüme bakıyordu. Bu sözüm, yeni hayatımda, yeni arkadaşlarımla konuşurken yapmaya âdet edindiğim hafif esprilere çok benziyordu.

Dizlerimde oturmakta devam ettiği halde, başını biraz geriye alarak ısrarla bana bakmasından, onun da bunu düşündüğünü anlar gibi oldum.

Seniha'ya eskiden:

— Hem erkek, hem yaşça senden beş, altı yaş büyük olduğum halde, neden daima senin yanında çocuk kalıyorum ben? Meryem Ana gibi bir şey oldun sen benim için, derdim.

Bu bakış, beni yine o zamanki halime döndürdü. Yeni muhitimdeki yeni ümidimi tekrar kaybetmiştim. Küçük putunun karşısında bir ibadet vecdine düşen eski köylü çocuğu olmuştum.

Susuyorduk. Çünkü birbirimizin ne demek istediğini kâfi derecede anlamıştık, konuşmak birbirimizi aldatmaya çalışmak olacaktı, ayıp olacaktı.

Başım önümde, yine eskisi gibi:

— Beni İstanbul'a getiren, hoşlanmadığımı hissettiğim bir hayata teşvik eden sen değil misin? dedim.

Galiba ona söylenebilecek şeylerin en iyisini bulmuştum. Seniha, ağır tavrını değiştirmedi. Fakat, yumuşamamıştı.

— Evet, ama, dedi, bu, lazımdı, oradaki hayatından memnun olmadığını görüyordum. Ben, kendim için demeyeceğim; fakat, o yaşama tarzı seni tatmin etmiyordu. Bir neşesizlik, bir bedbinlik çökmüştü sana. "Ben bir ot gibi yaşayıp öleceğim burada... Ben hiçim!" diyordun... "Babanın yanaşmalarından ne farkım var benim bu çiftlikte?" diyordun... Bir erkeğin kendini küçülmüş görmesi tehlikelidir Şeref. Onun için İstanbul'da şansını denemeni istedim... Bir hiç olmadığını anlamanı istedim... Hepsi bundan ibaret!

Evimize döndüğümüz zaman, vakit gece yarısını geçiyordu. Seniha'yı yatmaya gönderdim. Kendim, yarına yetişmesi mutlaka lazım bir hesap işini bahane ederek çalışma odama indim. Muhakkak ki, şimdi bu saatte hesapla uğraşıyorum masamın başında... Fakat, eski hayatımın hesabıyla.



Mektepten çıktığım sene babamı kaybettim. Babam, yirmidört yaşıma kadar bana geçinme dertlerini düşündürmemişti. İstanbul'da ne akrabam, ne candan bir dostum vardı. Onun için mektebi bitirir bitirmez küçük bir maliye memurluğuyla Gemlik'e gitmek mecburiyetinde kalmıştım.

Gemlik'teki ilk aylarımın acısını unutamayacağım. Mektep senelerindeki ümitlerin güz yaprakları gibi, alay alay döküldüğü bir yaştaydım. Galiba benim vaziyetimde bulunan her genç için bu, böyledir. Mektepteyken, hayallerimiz olmayacak rüyalarla doludur. Sonra hayat, birer birer onların icaplarına bakar.

İlk aylarda memur hayatı bana çok sıkıcı göründü. Gündüz basık odalarda, renksiz, ehemmiyetsiz şeylerle uğraşmak, rica yahut kavga etmek; yemek kırıntıları ve sigara külleriyle dolu masalara başını dayayıp uyuklamak... Akşamüstü, kahve bahçelerinde bir parça dedikodu, maişetten şikâyet... Sonra, kırmızı mendillerde birer okka ekmek, ucu görünen bir rakı şişesiyle, basık, karanlık evler, kapı önlerinde sürünen çocuklara dönmek... Hep böyle, ölünceye kadar böyle.

Bu hayatın tek eğlencesi, ara sıra yapılan gece toplantılarıydı. İlk aylarda birkaç kere beni de bunlara çağırmışlardı. Bir tanesini hiç unutamam. O gece, çocuklarını evinin avlusundaki direğe bağlayıp dövdüğü söylenen ihtiyar bir muhasebecinin evinde toplanmışlardı. Viran bir oda, basık, kara tavanlı, çarpık bir sofa... Ortada şişeler, küçük küçük tabaklarla dolu bir masa...

İki çökmüş kerevetin yamalı dokumaları üstünde tütün tablaları, bir ud, iki tef... Bu gece, büyük memurlar da buraya davetliydi. Bir zaman şundan bundan konuşuldu. Hasta olduğu için gelemeyen bir arkadaşın ayağına ip takılarak, çirkin çirkin şeyler söylendi. Sarhoşluk ilerledikçe yüzler kızarıyor, pos bıyıklar dikiliyor, seslere ve hareketlere ürkütücü bir vahşilik geliyordu. Arkalardan, eski, siyah ceketler atılınca kılıklar da değişmiş, omuzdan düğmeli mintanlar, geniş kırmızı kuşaklar meydana çıkmıştı.

Misafirler arasında bulunan bir nahiye müdürü, bir kolcubaşıya zorla rakı içiriyor, bir mahkeme mübaşiri, sicil kâtibini ensesinden yakalayarak oyuna kaldırmaya çalışıyordu.

Âlem iyiden iyiye kızışmıştı. Udun, teflerin gürültüsü, rakı kokusu ve tütün dumanı ile ağırlaşmış havayı dayanılmaz bir şamata ile dolduruyor, eski sofanın tahtaları, hora tepenlerin topukları altında boğuk iniltilerle esniyordu.

Uzun bıyıklı, haydut kılıklı bir mektep hocası yanıma yaklaştı. Biraz evvel, tütün kolcularından yediği müthiş bir dayağın izlerini göstermek için sıvadığı kıllı kollarını boynuma doladı:

— Şeref Bey kardeşim. İşte bu âlem, sizin İstanbul'da bulunmaz... Müsavat, uhuvvet lakırdıda kalır orada... Bak şu samimiyete hele... Ne amir, ne memur... Gel keyfim gel... Nasıl eğleniyoruz ha?

Kolları boynumda, nefesinin kirli sıcaklığı yüzümde, bana köylerde nasıl kadın oynattıklarını uzun uzun anlattı:

— Ben, inşallah ilk eğlencede seni de alır götürürüm... Can arkadaşları sen orada gör, diye vaatler etti.

Durgunluğum dikkatini çekmişti. Bunu tabii bulmuyordu. Hoca, beni bir türlü alakadar edemediğini, güldüremediğini gördükçe kızıyordu:

— Şeref Bey kardeşim... Sen, galiba İstanbul'da birine tutkunsun ha... Adam, esef etme... Şunun şurası dört saatlik yer...

Seninle arada bir kaçamak yapıveririz. Sen nazlı cananını görürsün... Elbet biz de kenarından, köşesinden çimleniriz ha...

Bu vaitlerin de beni neşelendirmemesi muallimi şüphelendirdi. Bulanık gözlerini gözlerime dikti:

— Kardeşim Şeref Bey, böyle durgun durursan şüphelenirler ha... Kibirli filan derler... Sonra bu âlemlere avucunu yalarsın, dedi.

Sonra da bana ibret dersi vermek için İstanbullu bir memurun hikâyesini anlattı:

— Keratayı adam diye aramıza aldık. Biz, ona, kardeşçe muamele ettik. O, bizi beğenmez gibi ağzını, burnunu çarpıttı. Yapma, etme, dedikse de kulak asmadı. Ötede, beride aleyhimizde dedikodu etti. Bir Kaymakam Hurşit Efendi vardı... Dehşetli can adamdı.. Sen adamcağızı kaşık oyunu oynuyor diye fitle... Herifi apar topar aşırdılar... Eh, biz de öcümüzü aldık, yanına bırakmadık. İşte Şeref Bey kardeşim... Hani sana soğukluk gösterme dediğim bu... Kardeşçe bir nasihat.

Kardeşçe nasihatten sonra hoca, bana zorla bir kadeh rakı içirdi. Ağzıma bir kaşık salata soktu. Şapır şupur yüzümü, gözümü öperek benden ayrıldı.

Çalgı, oyun iyiden iyiye kızışmıştı. Oynayanların taban sarsıntıları masa üsündeki lambanın ışığını da oynatmaya başladı. Makasla fitili düzeltmeye uğraştılar; olmadı.

Ev sahibi, bana geldi:

— Delikanlım, sen zaten oyuna filan karışmıyorsun. Bari lamba memurluğuna tayin edeyim seni. İs çıkardıkça kısarsın dedi.

Geniş bir nefes aldım. Sandalyemi masanın yanındaki köşeye götürdüm. Gözlerim, isli şişenin içindeki ışık alevinde, parmağım fitilin vidasında, daldım gittim... Ara sıra fitili indirmeyi unutuyordum. Etraftan:

— Delikanlı... Uyuma!.. Bizi is'e boğacaksın!.. diye takılıyorlardı.

Duvarda iki eski yazı levha vardı. İpeklerinin rengi kaybolmuş, işleme birkaç çiçek arasında biri sabırdan, öteki Allah ve tevekkülden bahsediyordu.

Levhalardan uzun zaman gözümü ayıramadım. Şimdi yatalak olduğu söylenen ev sahibinin karısı onları, ihtimal, kolunda gergefle rüştiye mektebine giderken işlemişti. Bu iki levha, bana o gece bütün bir ömrün hikâyesi gibi geldi.

Artık etrafımdaki gürültüyü duymuyordum. Kendimi düşünüyordum. İhtimal, buradan bir daha kurtulamayacaktım. Sağ kalmak için belki benim de bu hayata tahammül etmem lazım gelecekti. Bu eğlencelere belki ben de alışacaktım ve bu adamlarla kol kola hora tepecek, yeni gelenlere nasihat edecektim.

Bu geceyi en ümitsiz ve sefil gecem olarak daima hatırımda saklayacağım.

Aylar geçiyor, ben, bir türlü bu yeni hayata razı olamıyordum. Bir iki kere başka bir yere gitmek için fırsat çıktı. Fakat, Anadolu'nun daha içerilerine dalmaktan korktum. Burada hiç olmazsa bir deniz vardı. Oralarda onu da kaybedecektim.



Kış aylarında çok sıkıldım. Fakat, bahar, beni şöyle böyle avuttu. Akşamüstü, işlerimi bitirince, şehirden kaçıyor, geç vakitlere kadar bahçeler arasında, kırlarda dolaşıyordum. Bir tepenin üstünde metruk bir kireç ocağı vardı. Çok kere oraya çıkar, Marmara'da güneşin batışını seyrederdim.

Bir akşam yine orada dalgın dalgın düşünüyordum. Birdenbire aşağıdaki yoldan birisinin seslendiğini işittim:

— Şeref Bey!.. Şeref Bey!.. Gelsene biraz yanıma!

Beni çağıran adamla tanışmıyorduk. Kendisini birkaç kere uzaktan görmüştüm. Hali, vakti yerinde bir askerî doktor olduğunu, tekaüt olduktan sonra burada bir ev alarak yerleştiğini, sırf keyif için doktorluk ettiğini ve hastalardan para almadığını söylemişlerdi.

Hali vakti yerinde olduğu halde yerleşmek için Gemlik'ten başka yer bulamamak, keyif için doktorluk etmek ve para almamak! Bunlar benim için pek anlaşılacak şeyler değildi. Herhalde orijinal bir adamcağız olacaktı. Adımı bilmesine ve bu kadar teklifsizce beni yanına çağırmasına pek hayret etmedim. Herhalde beni de ona bir söyleyen olmuştu.

Yanına gittiğim zaman:

— Çocuğum, affet beni, dedi. Ben, oraya çıkacaktım ama, gözüm yemedi... İnsan muayyen bir yaştan sonra yüksek yerlere ayağıyla değil, kalbiyle çıkar... Kendimi tanıtayım.

Ben, gülümseyerek:

— Zahmet etmeyin beyefendi... Tanıyorum, dedim.

O da buna şaşmadı:

— Öyleyse mesele daha kolaylaştı, dedi. Seni bir parça tanımayı merak ediyordum. O kadar... Benim evim şu karşıdaki ağaçların arasında ağaran beyaz evdir; biz, onu gördüğümüz gibi, o da bizi ve tepedeki kireç kuyusunu görür. Birkaç akşamdan beri bu saatlerde orada birini gördüm. Bunun sen olduğunu tahmin ettim. Şimdi buradan geçerken yine görünce şüphem kalmadı. Birkaç kadar da çarşıda görmüştüm seni. Birinde başmuallime sordum. Söyledi: "İyice bir çocuğa benzer ama, biraz acayip halleri var. Kimseye sokulmaz" dedi. "Nene sokulsun senin?" diyemedim tabii. Fakat, bu, senin için iyi bir not oldu... "Ahbap olmalıyım bu çocukla" diye düşündüm.

Gülüyor olmalıydım ki:

— Hayret ediyorsun galiba? dedi. Fakat, ben pek sağır olmayan öyle acayip bir adamım işte... Sen yaşta çocuklar ihti-

yarlardan pek hoşlanmazlar ama, işine gelir mi böyle bir ahbaplık?

Hep o söylemiş ve ben, hemen hemen hiç ağzımı açmamış olduğum halde, ona birçok şeyler söylemişim gibi:

— Zannederim ki, ahbap olduk bile efendim, dedim.

Yavaş yavaş inen akşam karanlığında, otlar ve dikenler arasında yer yer kaybolup çıkan bir keçi yolunu ağır ağır takibe başladık.

— Neler düşünmeye çıkıyordun o tepeye?

— Hiç... Bin türlü çocukça şeyler efendim.

Durdu, yüzüme baktı:

— Bilakis, ben, bir tek şey düşündüğünü zannetmiştim.

Güldüm:

— Temin ederim ki, değil efendim, dedim; âşık filan değilim.

Pek inanmadığını anlatan bir gülümsemeyle yüzüme bakmakta devam ediyordu:

— O da olacak... O da olacak er geç, dedi, böyle sürüsünü kaybetmiş çoban gibi her akşam tepelerde dolaşıp kendi kendine gurupları seyretmen onu beklediğine alamettir. Her çocuğun senin yaşındayken yaptığı ne var zaten? Bununla beraber şimdilik böyle bir şey olmadığına sevinmen lazım.

— Ben de sizin fikrinizdeyim efendim.

Beni bıraktı, uzaklara bakmaya başladı. Tekrar yürümeye başlamıştık. Üç, beş adım sonra bir kere daha durdu:

— Fakat, yine de buna o kadar sevinmemek lazım... Bu dünyada ne var ondan başka? Allah belasını versin!.. Her neyse, bu tarafları o kadar karıştırmamalı...

— Zannederim, en doğrusu bu, efendim, dedim.

Bir eliyle bastonuna dayanmış, öbür elinin bir parmağıyla hafif hafif sırtıma vuruyordu. Bu vuruşlarla, vücudumun içinde

ne olduğunu anlamaya çalışan doktorun profesyonel jestine ne kadar benzemekteydi.

— Bir sual daha, dedi, mademki âşık değilsin, o halde şairsin... Çünkü, o da insanı kır yılanı gibi başıboş, derelerde, tepelerde dolaştırır.

Bu sefer daha, kuvvetle reddettim:

— O hiç değil efendim... Şerefimle temin ederim.

Bu protestom o kadar çocukça bir hareketti ki, ikimiz de güldük.

— Ömrümde bir tek mısra yazmaya heves etmiş değilim.

— Neyi ispat eder bu?

Gitgide açılıyordum:

— En beklemediğim bir zamanda bana yakınlık gösterdiniz efendim, dedim, başka türlü bir insan olduğunuzu görüyorum. Sizden hakikati saklamanın ayıp olacağının farkındayım. Ben, sadece muvaffak olmak isteyen bir insanım. Bu şehri, bu memleketi susta durduran büyük işadamlarından biri... Böyleleri için büyük servetler kazanmak başta gelir. Benim için de öyle olmak tabiidir efendim... Fakat asıl zevkim, rastgele bir adam olmadığımı göstermek, bu bakımsız memleket için büyük şeyler yapmak... Ben, kendimde bu ruhu, hatta bu kabiliyeti görüyorum. Tepeden guruba baktığım zaman gördüğüm şey, bir güzel hayali değil, aşağıdaki kayalıkta yepyeni bir fabrika, denizde onun meydana getirdiği şeyleri taşımaya gelmiş bir vapur... Görüyorsunuz şiirle alakası olmayan maddi şeyler bunlar...

Doktorun parmakları şimdi sırtımdan alnıma, şakaklarıma geçmişti. Sonra yanağıma dokunan hafif bir şamarla benden ayrıldı. Rikkatle karışık bir alayla:

— Şairin bundan âlâsı olur mu çocuğum? dedi.

Garip bir ihtiyaçla ona bütün hayatımı ve bütün istikbal projelerimi söyledim. Konuşmam bittiği zaman gece tamamıyla

inmiş, önünde ve arkasındaki küme küme ağaçlar arasında hemen hemen kaybolmuş bir bahçe duvarının önüne gelmiştik. Bu, onun ihtiyar bir hizmetçiyle tek başına yaşadığı evdi.

İhtiyar doktoru sık sık bu evde görmeye başladım. Ben yaşta bir genç adamla bir ihtiyar arasında bu kadar yakın ve tam arkadaşlık... Ne yazık ki, bu pek az sürdü.



Bir cuma sabahı doktor, evime uğradı. Ben, penceredeydim. İçeri girmek istemeyerek, sokaktan:

— Delikanlı... Haydi giyin... Seninle Narlı Çiftliği'ne gidiyoruz, dedi.

Bu seyahatin sebebini sormadım. Çok kere bunu kendi de bilmezdi. Yola çıktıktan sonra projeyi büsbütün değiştirdiğimiz, mesela bahçelerde gezecekken balıkçılarla beraber denize çıktığımız olurdu. Maksat, beraber bulunmaktı ve bu, benim için bir ihtiyaç haline gelmeye başlamıştı. Daha doğrusu, ben de onun kadar konuşkan bir insan haline geldim ve bazı heyecanlı münakaşalar edip lakırdıyı birbirimizin ağzından kaptığımız halde, çok kere de uzun uzun susar ve her birimiz, kendi ayrı düşüncelerimiz içinde kaybolup giderdik ki, galiba büyük dostlukların sırrı da buradaydı.

Bir paraşol arabası içinde gölgelik bir yoldan ağır ağır Narlı Çiftliği'ne doğru yol alırken de öyle yapıyorduk. Ara sıra, kasabaya inen köylülere rastlıyorduk. Doktor, onlardan bazılarını tanıyor, arabayı durdurarak konuşuyor, hatta hastaları için reçeteler yazıyordu. Böylelikle Narlı'nın yarım saatlik yolunu belki birbuçuk, iki saatte aldık.

Doktor'un orada bir hastası olduğunu tahmin ediyor, o işiyle meşgulken, kendi kendime çiftliğin etrafını gezmeyi düşünüyordum.

Burası çiftlikten ziyade, koruya benzeyen bir yerdi. Aziz Paşa diye eski bir saray paşasına aitti. Meşrutiyet'ten sonra İttihatçılarla iyice bir vazgeçtisi olmuş, sonra İstanbul'u bırakarak burada yerleşmeye gelmişti.

Gemlik'te onun için tuhaf tuhaf şeyler söylerler. Aynı zamanda da onu severlerdi. Paşa, çiftçilik iddiasındaydı. Fakat, bunun bir nevi fantezi olduğu anlaşılıyordu. Doktor da onunla bir parça alay ederdi: "Dostlar alışverişte görsün kabilinden bir şey... Yoksa toprak kim, o kim?" derdi.

Aziz Paşa'yı haftada iki gün Gemlik'e uğrayan Neylüfer vapuruyla İstanbul'a gidip gelirken uzaktan görmüştüm. Şişman, kısa, kır sakallı altmışbeş yaşlarında bir adamdı. Yerliler, onun İstanbul'da kumar oynamaya ve hovardalık etmeye gittiğini söylerlerdi.

Çiftlik kapısında arabadan inmediğimi gören doktor:

— Ne bekliyorsun? dedi.

— Müsaadenizle ben, sizi burada bekleyeceğim, dedim.

O, hayret etti:

— Ne münasebet? Paşa seni bekliyor!

Birdenbire şaşırdım:

— O halde ben de size aynı şeyi sorayım, dedim. Ne münasebet? Paşa, beni nereden bilir? Benim gibi ayaktakımından bir adamla ne işi olabilir?

— Ben söyledim. Galatasaray'daki çocuğuna haftada birkaç gün ders vereceksin. Çocuğu bir iki dersten döndürmüşler... Beş, on lira geçer eline.

— Fakat, bunu neden daha evvel söylemediniz?

— Yani merasim mi bekliyordun?

Doktor'un bu hallerine artık alıştığım için bir şey söylemeden arabadan indim. İrademi bu adamın eline teslim etmekten garip bir zevk duymaya başlar olmuştum.

— Haber verseydiniz daha iyi giyinirdim, dedim.

Bununla beraber en düşkün zamanımda bile giyinişime daima dikkat ederdim. Memur arkadaşlara uzak kalmamın bir sebebi de buydu. Bu dikkatim için beni kendimi beğenmiş şehirli bir adam gibi gördüklerini anlardım.

Çiftliğin ön bahçesinden geçerken beni biraz tereddütlü ve neşesiz gören Doktor, bir aralık kolumu tutarak sordu:

— Bu adam için şunu, bunu söylerler ama, Aziz Paşa, efendi bir adamdır. Zaten bir cemiyetin içinde bir adamın fena görülmesi için, bundan iyi sebep olur mu? Sonra, sözünü asla sakınmaz... Budalalık, münasebetsizlik yapanları tava sapına çevirir. Tanrının günü heriflerin zaten yaptıkları başka bir şey olmadığı için onun dilinden kurtulamazlar. Seni bunun için götürüyorum ya.

— Beni de haşlasın diye mi? dedim.

Yanağıma hafif bir şamar atarak güldü:

— Züppelik yapma, dedi, senin de budala ve münasebetsiz tarafların var ama, başka türlü... Her neyse göreceksin.



Paşa'yı biraz ilerideki ahırların birinde bulduk. İri bir Moskof atının ayağındaki yara ile uğraşıyordu. Silahlı ve kalpaklı, iri bir uşağa:

— Günde dört nöbet dereye sokacaksın ha... Karışmam! diye bağırıyordu.

Uşak, alçak sesle birşeyler anlatmaya uğraşıyordu. Paşa, sert bir sesle adamcağızı azarladı:

— Ne anlar o eşek böyle şeylerden?! Defedersiniz ilaçlarını. O eşek, baytar değil, doktor bile olamaz!..

Ahırın önünde kırık bir el arabasının kenarına ilişmiş olan ihtiyar arkadaşım:

— Paşa, biraz nezaket, dedi.

Aziz Paşa, iri bir bakır güğümde ellerini yıkarken cevap verdi:

— Şahsına taalluku yok canım... Ben mesleklerden bahsediyorum.

— Ey, doktorluk baytarlıktan aşağı mı yahu?

Aziz Paşa, cevap verdi:

— Ne sandın ya... Doktor az çok kendi cinsinden hayvanlarla uğraşır... Baytar, dilleri ayrı olan başka cinsten hayvanlarla... Bırak ki, biz de bazen üç kişi birbirimizin ne dediğini anlamıyoruz.

Doktor gülüyordu:

— İyi mantık Paşa, iyi mantık.

Paşa, ağanın uzattığı peşkirle ellerini kurulayarak:

— Ulan bu ne pislik? Bulaşık bezi mi nedir bu? dedi.

Sonra tekrar bize dönerek:

— Sonra baytarın vazifesi doktorunkinden daha faydalıdır, dedi, baytarın kurtardığı hayvan, uslu uslu işine devam eder. Senin ara sıra kurtarabildiklerinin bu saatte ne pisliklerle meşgul olduğunu biliyor musun?

Doktor:

— Yani sen adeta anarşist oluyorsun Paşa, dedi. Devlet düşkününün akıbeti daima budur.

Bu şekilde konuşmalarına devam ederken, el şakaları yapmaya bile başladılar. Aralarının çok iyi olduğunu görüyordum. İhtiyar arkadaşımın, bu kadar ehemmiyetli bir adam olduğunu tasavvur edememiştim. Paşa, orada olduğumun farkında değil gibi görünüyordu. Onlar konuşurken garip bir sıkıntı hissediyor, "Yanlış yaptım, böyle büyük adamların arasında ne işim vardı benim? Kendimi uşak menzilesine düşürdüm" diye düşünüyordum.

Paşa, birdenbire bana döndü:

— Zahmetinize teşekkür ederim Şeref Bey, dedi, Doktor, sizin enteresan bir genç olduğunuzu söyledi. Yazık!..

Buna şaşırdım. Adımı bilmesi bile şaşılacak bir şey değil miydi? Görülüyor ki, Doktor, ona benden uzun uzadıya bahsetmişti. Onun da ihtiyar arkadaşıma benzeyen garip bir adam olduğu anlaşılıyordu.

Sıkıntım geçer gibi olmuştu.

Aziz Paşa:

— Kahveyi Saray Altı'nda içsek mi çocuklar? dedi. Süleyman, bize üç iskemle getir... Yahut, daha iyisi şu hasırı al gel.

Aziz Paşa'nın Saray Altı dediği birkaç yüz senelik muhteşem bir çınarın dibiydi. Aziz Paşa, ağır ağır başını sallayarak:

— Ben, daha bu kadarcık çocukken bu çınar, yine böyle bir şeydi, dedi. Dallarının üstünde sofada gezer gibi yürür, en tepelere çıkmak için bütün gizli merdivenlerini bilirdim. Çiftlikte oraya "Aziz Paşa Sarayı" derlerdi. Tuhaf değil mi? Uşaklar, hizmetçiler paşalığı bana daha o vakit tevcih etmişlerdi. Zavallı Aziz Paşa, artık ihtiyarladı. Sarayın merdivenlerini çıkamıyor artık. Fakat, hani ölmeden bir kere tecrübe edeceğim. Vaktiyle çakıyla yazdığım yazılar vardı. Bakalım hâlâ duruyorlar mı?



Paşa, nedense benden çok hoşlanmıştı. Çiftliğini kendi gezdirmek istedi. Burasını çiftlikten ziyade koruya benzetenlere hak verdim; içinde serçeler cıvıldaşan yemiş bahçeleri, küme küme ağaçlar arasında kaybolmuş loş meydanlıklara götüren ince ince yollar... Öyle meydancıklar ki, insana zorla olmayacak şeyler düşündürüyor ve baştan çıkarıyor. Eski binayı işçilerine bırakmış, geniş bir havuzun yanına küçük bir köşk yaptırmıştı.

Saz benizli, zayıf bir çocuk, iri bir köpeğin fotoğrafını almakla meşguldü.

Aziz Paşa, seslendi:

— Adnan, onu bırak da yanımıza gel. Bak, hocan geldi.

Sonra, bana dönerek:

— Tabiatta dehşetli bir hesap ve muvazene var azizim... Adnan, benim taban tabana zıddım. Biz, babadan kalanı çok şükür yedik, temizledik. Bereket versin o, dehşetli iştahsız çıktı. Onun için kendine yiyecek bir şey bırakmadığıma pek hayıflanmayacak... Uslu filan bir çocuk, ama tembel mi tembel... Allah yardımcın olsun Şeref Bey. Bak sana söyleyeyim Adnan; eğer ikmal imtihanlarında sınıf geçemezsen bittin! Alimallah seni mektepten alır, çoban Ali'nin yanına yanaşma veririm. Neydi ikmale kaldığın dersler bakayım! Evvela ulûm-i dinîye değil mi? Bu derse istidatsızlığın irsidir oğlum... Pek bir diyeceğim yok ama, herhalde adamakıllı çalışırsın... Hocan da bu ders için pek emniyet verecek bir adama benzemiyor ama, iyi fena bir şey yaparsanız. Sonra, galiba hesaptan da ikmali var.

Talebem yumuşak başlı ve tatlı bir çocuktu. Aziz Paşa ile Doktor tavla oynarlarken, Adnan bana kitaplarını getirdi, günlerimizi kararlaştırdık, program yaptık, sonra talebem fotoğrafımı almak istedi.



Artık haftada üç gün Narlı Çiftliği'ne devam ediyordum. Bu benim için tatlı bir meşguliyet oldu. Dersimizi bitirir bitirmez Adnan'la bahçeye çıkıyorduk. Ben, ona hesabı ve hele din derslerini nasıl öğrettiğimi bilmiyordum ama o, bana fotoğrafçılığı çabucak öğretmişti.

Aziz Paşa, çok kere akşam yemeğine alıkoyuyor, Doktor'u getirmek için de arabasını gönderiyordu. Aziz Paşa, gün görmüş

ve oldukça da okumuş bir adamdı. Delişmen tavırları altında Doktor gibi onun da ağır bir tarafı ve gizli bir hissi vardı.

Bir gün yine derse geliyordum. Çiftliğin dış bahçesinde Paşa'ya rastladım. Çarşaflı bir genç kıza bastonuyla bazı ağaçları göstererek bir şeyler anlatıyordu. Başımı önüme eğdim ve çekingen bir selamla geçmek istedim. Fakat o, beni yolumdan çevirdi:

— Kaçma Şeref Bey, yabancı değil, benim prenses. Pangaltı'daki Fransız mektebini bitirdi. Buraya çiftçilik yapmaya geliyor. Niye öyle yabani gibi duruyorsun? Sana kızımı takdim ediyorum. Seni ona medeni bir adam diye tanıtmıştım.

Sıkılarak başımı kaldırdım. Aziz Paşa'nın kızıyla bir lahza göz göze geldim.

Paşa, devam etti:

— Prensesle epey zamandan beri ayrı yaşıyordum. Bana ağır geldi ama, ne yaparsın? Tahsil ve terbiye görmeden olamazdı. Şimdi artık prensesle muhabbeti yeniden kaynaştıracağız.

Kız, gülerek şikâyet etti:

— Paşa baba, artık bu prenses sözünü bıraksanız...

Paşa:

— Yooo Seniha... Beni paşa diye diye paşa yaptılar... Ben de prenses diye diye seni prenses yaparım belki... Şimdi Mısırlı prensler dadandı beyaz kadın avcılığına... Bakalım sana da zengin bir kısmet çıkar belki... Sörlerin sana ne öğrettiklerinin pek farkında değilim ama, Fransızcayı çatır çatır konuşuyorsun maşallah...

Kız, bu şakaya darılır gibi oldu. Lakin, Paşa, bunu görünce daha ziyade çullandı:

— Yani eskiden kızmıyordun da, şimdi niye kızıyorsun? Artık gerçekten kocaya varmak yaşına girdin diye mi?

Üçümüz de gülüyorduk. O vakit daha dikkatli bakmaya cesaret ettim. Zarif çehreli, ela gözlü, kumral bir genç kızdı. Paşa, ikimizi iki yanına alarak yürümeye başladı:

— Seniha, Adnan gibi mankafa çıkmadı... Pek iyi çalıştı doğrusu. Zararsız bir şehadetname aldı... Frenkçesi yolunda... Fakat, Türkçesi berbat... Hele bir yazısı var ki, (bastonunun ucu ile bir sümüklüböceği göstererek) bunu bir kâğıt üstüne bırak... Seniha ile yazı imtihanına girsin...

Aziz Paşa, birdenire durdu, elini alnına götürdü:

— Ne âlâ, aklıma geldi. Yahu Seniha, Şeref Bey senin Türkçene biraz yardım etsin ha... Ne dersin? Âlâ olur, âlâ... Gelecek dersten itibaren kızımla da biraz meşgul oluver Allahaşkına Şeref Bey...

Sonra, bir kere daha durarak düşündü ve güldü:

— Buralarda genç bir erkeğin genç bir kıza ders vermesini şüpheli görürler ama, ziyanı yok... Hatta daha iyi... İkide birde sana görücü göndermeye kalkıp yüreğimi oynatmazlar... Dedim ya, biz Mısırlı prens avına çıkmak üzereyiz şimdi...

Kız:

— İzin verir misiniz içeriye gireyim baba, dedi, biraz işim var.

Aziz Paşa, onu elinden tutarak:

— Pardon prenses, dedi, tövbe... Bir daha söylemem böyle şeyler... İcap ederse Mısırlı prensi aramızda konuşuruz... Şimdi bu saatte ondan daha acele bir işimiz var... Arabayı hazırlasınlar da gezmeye çıkalım... Subaşı'na kadar gideceğiz.

Biraz sonra paraşol araba hazır olunca, Paşa:

— Senden özür dilerim prenses, dedi, sana lüks hayat için hazırladıktan sonra, karpuz arabasına bindirmek ayıp ama, düşünemedim daha evvelden... İki haftaya kalmadan sana yepyeni bir fayton getirteceğim İstanbul'dan... Bu, senin için diploma hediyesi yerine geçer.

Baba-kız arasında küçük bir ağız dalaşı oldu. Kız, bu yeni arabanın tamamıyla lüzumsuz bir lüks olduğunu, kendisinin böyle şeyleri zaten sevmediğini söylüyordu. Paşa, onun dilinin altındakini çekinmeden açığa vurdu:

— Benim için müsrif diyorlar, borçlu diyorlar. Senin de kulağına geldi elbette... Aklın sıra beni korumak istiyorsun değil mi? Bana bak prenses... Her kaprisine eyvallah... Fakat, bana kâhyalık etmene tahammül edemem. Derhal bozuşuruz... Zaten rahmetli annenle de bunun için aramız bozuk gitmemiş miydi? Yani şimdi de sen bana vasilik etmeye kalkarsan seninle de kötü kişi oluruz... Kadınlar saltanatı kurulamaz benim evimde... Ben, devlet idare etmiş adamım... "Nasıl idare ettin?" derseniz, o da başka mesele ama...

Kız, şaşırmıştı. Ailenin içyüzüne ait şeyleri babasının bir yabancı yanında bu kadar açıklıkla dökülüp saymasını beklemiyordu. Paşa'nın sözlerinin lüzumundan fazla doğru olduğunu anlatan bir telaş ve utangaçlıkla gülerek:

— Onlar nasıl sözler paşa baba?.. Rica ederim, diyordu.

Fakat Paşa, onu dinlemiyor, daha fazla azarak bana dönüyordu:

— Lüksü sevmezmiş... Bana mı anlatıyorsun bunu? Bir gün İstanbul'da bir nazır otomobiline hasretle bakan, "Sen de nazır olsaydın, bana da alırdın değil mi baba?" diye ağlayan sen değil miydin?

— Aman baba, ben parmak kadar çocuktum o zaman...

— Sizin parmak kadarınız da birdir, kavak kadarınız da... Ben nazır değilim, devlet kapısından defedilmiş bir adamım ama, şimdi inadıma araba yerine bir otomobil getirteceğim sana... Yalnız hangi yollarda yürüteceğiz? Allah cezasını versin! Görüyor musun Şeref Bey... Ben, ona şurasını bir parça sevdirsem, bir, iki sene yanımda alıkoyarım belki diye ne hokkabazlıklar yapacağımı bilemiyorum... O, bana neler söylüyor...

Seniha, bu defa eliyle onun ağzını kapadı:

— Paşa baba... Ne istersen yap, böyle konuşma...

Paşa:

— Gel de kızma... Yalnız hareketlerime değil, sözlerime de gümrük koyacak... Çek elini oradan, diyor, fakat, aynı zamanda da o eli ağzından ayıramıyor, öpüyordu.

Ne kadar seviyorlardı birbirlerini!

Aziz Paşa, karşılarına oturmamı istemeyerek arabada bir yanına beni, bir yanına kızını aldı.

Paşa, şişman olduğundan pek iyi sığışamıyorduk. Tekrar karşılarına geçmeyi teklif ettim. Bana da çattı:

— Müsaade edin, hoca nasıl oturur talebesinin karşısına? Israr ederseniz onu geçireyim oraya...

Fotoğrafçılık gibi arabacılığa da merakı olan Adnan, arabacının yanına binmişti. Hevesle elindeki kamçıyı şaklattı ve azılı bir at, bizi ağaçlıklar arasında koşturmaya başladı. İyi gidiyorduk. Fakat, bir zaman sonra yol daraldı ve bozuldu. Sarsıntı, fazla rahatsız etmeye başlayınca, Paşa:

— İnsek mi çocuklar? dedi. Gideceğimiz yere kestirmeden daha çabuk varabiliriz.

İndik, yandaki gölgeli ve dar bir patikaya saptık. Sonra, o da kaybolunca ağaçların arasında rastgele yürümeye başladık. Arabacının kamçısını elinden bırakmamış olan Adnan, ara sıra çalılıklara vurarak kuş kaldırıyor, bana:

— Buraya av tüfeğiyle gelelim bir gün muallim bey, diyordu.

Seniha:

— Av tüfeği kullanmak için daha çok küçüksün, dedi. Ökse ile gelmek istersen belki...

Paşa, bana gülerek göz kırptı:

— Görüyorsunuz ya, Şeref Bey, mutlaka birine tahakküm etmeye ihtiyacı var bu kızın. O "biri" de her kim olacaksa Allah yardımcısı olsun...

Seniha, Paşa'nın yine bir mesele çıkarmasından korkarak sustu ve başını önüne eğdi.

Aziz Paşa, sadece:

— Mademki bu, senin zevkin, dedi, o halde Adnan'a karışabilirsin. Fakat, yalnız ona... Ne dediğimi anladın değil mi?

Paşa, çocuklarına ot ve çiçek aratmak bahanesiyle birkaç kere oturup dinlendiği, bundan başka da gitgide sıklaşıp korulaşan ağaçların arasında bir parça yolumuzu kaybettiğimiz için onun arabadan önce varacağımızı söylediği Subaşı'na bir saatten daha fazla bir zamanda vardık.

Bir akarsuyun karşı tarafında viran bir değirmen vardı. Suyun üzerine birkaç kalasla ufak bir köprü yapılmıştı. Adnan, değirmeni gezmek istiyordu. Paşa:

— Beni çekeceğinden şüpheliyim bu tahta parçalarının... Siz gidersiniz; ben, burada bekler ve dinlenirim, dedi.

Ben, Adnan'la beraber yürüdüm. Paşa, arkamdan seslendi:

— Diploması var ama, öteki de çocuk Şeref Bey. Onu niye almıyorsunuz? Mahzun olacak!..

— Belki istemezler diye cesaret edemedim efendim, dedim.

Seniha, belki sahiden de istemiyordu. Çarşafını bahane etti, bana:

— İstemediğimden değil, efendim; fakat, Paşa babam, beni o kadar azarladı, şaşırttı ki, yola çıkmadan çarşafımı değiştirmeyi düşünmedim. Siz geldiğiniz zaman kasabada bir misafirlikten dönüyordum. Bir yeldirme giymiş olsaydım...

Paşa:

— Atarsın sırtından, olur biter, dedi, çarşafını tutkalla vücuduna yapıştırmadın ya...

Biz, Adnan'la köprüye yürüdük. Seniha, babasının yanında kalarak çarşafını çıkardı; sonra sarı zemine yeşil ve kırmızı çiçek resimleri serpilmiş, ipekli bir ev elbisesiyle yanımıza geldi. Elbisesinin kısa kolları ve kısa etekleriyle birdenbire çocuk halini almıştı. O kadar ki, köprünün sakat bir yerini geçerken,

Adnan'a yaptığım gibi, ona da elimi uzatmaktan çekinmedim. Çarşafını çıkarmamış olsaydı buna cesaret edemeyecektim.

İhtiyar bir köylü ile beraber değirmeni gezdikten sonra, başlarımızı eğerek küçük bir kapıdan geçtik ve yaprakları birbirine karışarak bir tünel şekli almış iki sıra bodur ağaçlar altında, dibi taş döşeli geniş bir su oluğunu takip ederek değirmencinin poyra dediği bir deliğin yanında durduk. Sular oraya gelinceye kadar bir ayna gibi durgun görünüyorlar, akışları ancak üstlerine dökülmüş yaprakların hareketlerinden belli oluyordu. Sonra, poyranın ağzında birdenbire köpürüp çağlayarak aşağıdaki pervanenin üzerine dökülüyorlardı. Seniha, poyranın biraz berisinde, avuçlarını oluğun yer yer çökmüş küçük taş korkuluğuna dayamış duruyor, ara sıra elini uzatarak önünden geçen yaprakları alıyordu. Ben, biraz arkasından onun, suyun içinde görünüp kaybolan akislerini seyretmekteydim. Bir ara tepemizdeki ağaçtan gelen güneş ışığı, suyu o şekilde parlattı ki, onunla adeta göz göze geldik. Ben, ürkerek bir adım geri çekildim. O bilakis geri dönerek benimle konuşmaya başladı. Bana öyle geldi ki, kendisinin de, suyun aynasında hırsızlamadan bana baktığını zannetmemden korkmuştur. O zamana kadar hemen hemen konuşmamıştık. Böylece aramızda bir arkadaşlık başlamış oldu. Ben, ona mektebi için birkaç manasız sual sordum. O, bana babasından bahsetti:

— Paşa babam burada yaşamaktan sıkılacağımı sanıyor. Ben bilakis onun kendisi kadar da köy hayatını seviyorum, dedi.

Sonra, bana adeta heyecan veren bir şey ilave etti:

— Onunla birbirimizi sevmekten başka işimiz olmayacak artık.

Çocukken ailemde pek az kız vardı; onlar da biraz büyüyüp erkekten kaçınca, bana yabancı olmuşlardı. Bir genç kızla arkadaşlık bana daima fevkalade bir şey gibi görünüyordu. Öyle sa-

nıyordum ki, insan, onları yalnız uzaktan görebilir. Karşı karşıya konuşulduğu zamansa ancak heyecanlı titremeler içinde aşktan bahsedilir. Seniha ile konuşurken, kendimi bunun aksine hemen hemen ani olarak alışmış görüyordum. Belki bunda onun yapmacaksız sadeliğinin ve ağır tabiatının da tesiri vardı.

Biz konuşurken, Adnan, biraz ötedeki büyük ağaca çıkmıştı. Biraz sonra elleri ve cepleri taze cevizlerle dolu olarak geldi. Ablası, onu, bu cebe doldurulmuş cevizlerin yapacağı leke için bir parça azarladı. Fakat, kendininkilerde yapacağı lekeleri düşünmeden onları taşla kırmaya ve korkuluğun kenarına serdiği yaprakların üzerine dizmeye başladı. Ben de kendisine yardım ettim. Hâsılat çoğalınca, benim cebimde kalmış bir İkdam gazetesinden büyük bir külah yaparak cevizleri içine doldurduk. İhtiyar köylü, yanımızdaydı. Adamcağız, cevizleri az görerek:

— O kadar olmaz... Daha toplayayım da götürün, diye ev sahipliği yapıyordu.

Seniha, bana yavaşça:

— Biraz bir şey versem acaba kalbi kırılır mı? dedi.

Ben, gülümseyerek:

— Daha iyisini yaparız, dedim ve elimdeki cevizleri soymak için kullandığım çakıyı ihtiyara hediye verdim; aynı zamanda da Seniha'nın fakir halli bir insan olduğumu düşünerek buna itiraz etmesinden korktum. Fakat o, bu kabalığı yapmadı. Kim bilir belki kendisi de başka bir hediye ile benim zararımı tazmin etmeyi düşünmüştü.

Aziz Paşa, kararmış parmaklarımızı görünce:

— Ne o... Kına mı koydunuz ellerinize? dedi.

Parmaklarımızdaki ceviz karaları bana birdenbire bir genç kız ile beraber işlediğimiz bir suçun alametleri gibi göründü ve adeta ürktüm.

Akşama daha biraz vakit vardı. Karanlığın, bizi ormana benzeyen koru içinde bastırmasından korkarak hemen yola çık-

tık. Fakat acelemize rağmen korktuğumuz başımıza geldi. Bereket versin, arabacı, akıllı bir adamdı. Düdük çalmaya başladı ve kendimizi korunun derinliğinde kaybolmuş saydığımız bir zamanda arabanın tam yanına çıkmış gördük.

Paşa, o gece beni yemeğe alıkoydu. Adnan'a hocalık etmeye başlayalıdan beri bu, üçüncü defa oluyordu. Çiftliğin terasında geç vakitlere kadar konuştuk. Aziz Paşa, uzun uzun Doktor'dan bahsetti. İkide birde:

— Keşke bu gece onu da posta edeydik... Gelecek sefere öyle yaparız, diyordu.

Demek ki, bu ziyafetler devam edecekti.

Paşa ile Doktor'un yakın dostluğunu o gece daha iyi anladım. Bu iki adam, birbirlerine çok benziyorlardı. İkisinin de hiçbir şeyi umursamıyor gibi davranan alaycı görünüşleri altında garip bir ağırlıkları, nereden geldiğini pek iyi anlayamadığım bir gizli mahzunlukları seziliyordu.

Paşa, ikide bir karacahil olduğunu ileri sürdüğü ve bununla övünür gibi göründüğü halde, öyle değildi. Gençliğinde epeyce zaman ataşemiliterliklerde Avrupa'da dolaşmış olması da yabana atılacak bir adam olmadığını göstermekteydi. Konuşmalarımız, ilk önce çocuklarının da karıştığı adeta çocukça konuşmalar olmuştu. Fakat, bunun beni de çocuk, daha doğrusu görgüsüz ve fakir bir fıkara çocuğu sanmasından ileri geldiğini anladım. İlk yetişme çağlarımda garip bir canlılığı olan ve etrafımdakilere zeki ve sevimli hissini veren bir çocuktum; sonradan sırtı sıra birbirini kovalamış insan haline düşmüş değildim. Bu büyük jestler ve ürkütücü alaylarla konuşan adamın karşısında büsbütün sineceğim ve susacağım yerde, bilakis nereden geldiğini anlayamadığım bir ateş ve cesaretle hemen hemen eski adam oluyordum. Sesim bile adeta değişmiş ve tatlılaşmıştı. Bazı cevaplarımı ve sözlerimi enteresan bulduğunu, hatta umulmaz bir şeyle karşılaşmış gibi, ara sıra dikkatle yüzüme baktığını gördüm. Bana, adeta hürmet

gösteriyor, kendi mevkiinde bir adamın ayaktakımından bir adama söylememesi lazım gelen birtakım ciddi fikirler söylüyor, hatta iddialarının tam tersine bana cahil bir adam olmadığını anlatmaya gayret ederek gösteriş yapıyordu.

Yemekten sonra kardeşini yatırmak için bir zaman ortadan kaybolan Seniha, tekrar terasa dönmüş, dizlerinin üstünde bir resimli mecmua ile fenerin altındaki bir hasır koltuğa oturmuştu. Görünüşte bizim konuşmalarımızla alakadar olmuyor gibiydi. Fakat ara sıra mecmuasını dizlerinin üstüne bıraktığını, kâh ona, kâh bize baktığını görüyordum.

Demek ki iki gün sonra onunla başbaşa konuşmaya başlayacaktım.

Geç vakit, çiftliğin arabası beni yarı yola kadar götürdü. Ondan ötesine yürüyerek devam etmek istedim. Yorgun olduğum halde, yolu uzatmaya ve sonra yalnızlığa garip bir ihtiyacım vardı. Önümüzdeki hafif hafif ıslık çalarak atını süren arabacıyı bile, istediğim gibi düşünmeme engel oluyor sanıyordum.

Paşa ile konuştuklarımız arasında adeta ehemmiyetli insanların konuşabilecekleri meseleler vardı. Fakat benim için ehemmiyetli olan bu meselelerin kendilerinden ziyade, onları büyük bir adamın benimle konuşmaya tenezzül etmiş, hatta bir akran karşısındaymış gibi kendini müdafaa etmiş olmasıydı. Sonra, bu konuşmaların çerçevesi, az evvel yanımızda, dizlerinin üzerinde kitabıyla sessiz sedasız oturan ve ara sıra bize bakan kız...

Yürüye yürüye evime dönerken düşünceler, yahut hayallerim nöbet nöbet baba ile kız arasında gelip gidiyordu. Sevişmeyi, evlenmeyi düşünmeden bir genç kızla arkadaşlık edebilmek! Bu, benim için yepyeni bir şey, umulmaz bir şanstı. Ayakla hayli uzun süren yoldan sonra epeyce bir zaman da yatağımda, yine nöbetleşe, bu iki şeyi düşündüm ve farkında olmadan ağır ve sakin bir uykuya düştüm.

★

Bazı uykuların ağırlığından korkmak lazımdır; sanırım ki, içimizdeki hayvan, bizi o saatlerde müdafaasız avlıyor ve ruh âlemimizde korkunç değişiklikler yapıyor.

Uyandığım zaman zihnimde her şeyi silinmiş buldum. Aziz Paşa, onunla konuştuklarımız, etrafımızdaki gecenin manzaraları, hâsılı hepsi kaybolmuştu. Yalnız, dizlerinin üzerinde unutulmuş kitabıyla asma fenerin ışığında Seniha duruyor ve artık bir daha ayrılmayacak bir bakışla bana bakıyordu. Yatağımda doğrularak sakin sakin düşündüm. Şairlerin aşka yıldırım demeleri demek ki boş bir şey değildi. Fakat, benimki uykumun içinde, haberim olmadan sessiz sedasız etlerimin, kemiklerimin içine girmiş ve oraya bir ev sahibi tabiiliğiyle yerleşip oturmuş bir garip yıldırım... O kadar ki, ne ürktüm, ne de hayret ettim. İlk görüştüğüm gün doktorun bana, "Bu tepede guruba karşı birçok şeyler değil, bir tek şey düşünmeden korkuyorum!" dediğini hatırlıyorum. Dediği çıkmıştı. Ne yapsam nafileydi artık. Bundan sonra, gözlerimin bebeğine yapışmış bir resim gibi yalnız o duracak, bütün dünya onun etrafında manasız bir gölge ve bulut âlemi gibi akıp gidecekti. İlk gençliğimdeki gibi ıslık çalarak, türkü söyleyerek odanın içinde dolaşıyor, elime aldığım tarak, fırça gibi şeyleri kullanmadan evvel tekrar tekrar havaya atıp tutuyor ve düşünüyordum. Dediğim gibi ne korku, ne de telaş... Kendi kendime, "Odasına asılmış bir tablo, yahut fotoğraftaki kadına âşık olanlar var!" diyordum, ben onlara benziyorum. Bu kız, benim için vücutsuz bir resimden ibaret kalmaya mahkûmdur. Benim gibi yarım pabuçlu bir adamla onun arasında nasıl bir münasebet akla gelebilir? Hanımlarını sevmekten kendilerini alamayan uşaklar herhalde çok olacaktır. Bunların arasında ıstırap çekenler, buhrana düşenler; hallerini bilmeyen, evin zengin aynaları içinde kendi zelil kılıklarını görüp utanmayacak kadar iptidai ve basit olanlardır... Onlardan farklı tarafım gururumdur.

Günden güne kötüleşen ve ümitsizliğe giden halimde tek lüksüm, bir gurur kalmıştır. O, beni her tehlikeye karşı daima ayakta ve uyanık tutacaktır. Evet, bugünkü halimle böyle bir kıza karşı zihnimde hangi ümit belirebilir ki, onun beni buhranlara sürüklemesinden korkayım. Bu kız, bugün için benim talebem mi? Ben, onun hocası mıyım? Babası, dün onu arabada benim karşıma oturtmaktan bahsederken, "Hoca, talebenin karşısına oturamaz!" diye bana güya bir paye veriyordu, fakat, hiç şüphesiz buna kendi de inanmıyordu. Ya ben kendim, buna inanacak kadar birkaç kuruş mukabilinde öğretmeye çalışacağım şeyin, onun ayakkabılarını boyatmaktan farklı olmadığını anlamayacak kadar küçük kafalı ve küçük ruhlu muyum? Benim de ihtiraslarım yok muydu? Elbette vardı; hem de isimleri nedense "büyük" olduğu halde bilakis "küçük" demek lazım gelen ihtiraslar: Muvaffak olmak ihtirası, büyük adam olmak, gösteriş yapmak ihtirası, zengin olmak ve her şeye tepeden bakmak ihtirası... Bir operet artistine, banknotlardan yapılmış bir yorgan hediye eden çılgın harp zenginlerinin duyduğu zevki, belki onun kendisi bile, benim kadar yanarak ve titreyerek anlayamazdı. Bunlar, artık öldüler mi? Hayır; sadece bu günümüzün yenilmez talihsizlikleri karşısında, kar içindeki yılan gibi yüreğimin bir köşesinde çöreklenip uyumuşlardır, fakat ölmüş değillerdir. Benim, önümde birdenbire açılan yeni yolumda en büyük koruyucularım onlar olacaklardır. Hiçbir zaaf, hiçbir yakınlık göstermeyeceğim bu kıza. Tablodaki resim kadar uzak ve yabancı kalacağım ona. Fakat, bu, benim onu sevmeme engel olmayacak. Bilmiyorum hangi şair, galiba bir İngiliz şairi, "Ben sizi seviyorsam bundan size ne?" demiş. Ben, o kadar bile söyleyemeyecek, sezdirmeyecek kadar, zaafımı bir canavar kırıcılığı ile, bir namus gibi, koruyacak kadar mağrur olacağım. Bir gün babası onu, teli duvağı ile bir başkasına teslim ettiği zaman da, zaaf göstermeyeceğim. Ne umdum ki, ne kaybediyorum? Fakat buna rağmen, gözüme bir fotoğraf camına yapış-

mışçasına yapışmış olan resim yine orada kalacak ve, beni mesut edecek.

Hulasa, bu saatte Seniha'yı belki olduğundan da daha kuvvetli sevdiğimi kabul ediyor, fakat bunda korkulacak hiçbir şey görmüyor ve etrafımda birdenbire manzaralarını değiştirmiş eşyaya tatlı bir sükûnetle bakıyorum.



Üç gün sonra yeni talebemle derse başladım. Bahçeden geçerken ağaçlıklardan birinde onu mektepten getirdiği bir siyah talebe önlüğüyle ip atlarken gördüm. Arkası bana dönüktü. İpini çevirerek sıçradıkça kamçı gibi örülmüş saçlarının ucunda kırmızı bir kurdele havalanıyordu. Çarşafla gördüğüm ilk günkü haliyle bunun arasında ne büyük fark? Beni görünce ipini fırlattı. Alnına dökülmüş bir tutam saçı kaldırarak yanıma geldi. Kabahat yaparken tutulmuş gibi gülümseyerek mahcubane başını eğiyordu:

— İnsan alışkanlıklarından pek kolay kurtulamıyor efendim, dedi.

Ben de aynı ciddiyetle cevap verdim:

— Zamanla o da olur efendim.

Birbirimize başka bir şey söylemeden köşke doğru yürüyorduk. Sükût uzayınca:

— Paşa babanız çiftlikteler mi efendim? diye manasız bir sual sordum.

Gülümsediğini hissettim:

— Daima olduğu gibi efendim.

O da bir şey bulup konuşma ihtiyacını hissetmişti:

— Paşa babanın ne iyi aklına geldi efendim. Derslerinizden çok istifade edeceğim...

— Estağfurullah efendim... Ben de fazla bir şey biliyor değilim... Biraz yardımım olabilirse...

— Türkçem maalesef çok eksik kaldı, mektepte Türkçe okutmuyorlar... Ama, ne kadar eksik efendim... Paşa babam yazdığım mektuplardaki imla yanlışlarıyla daima eğlenir... Ne ayıp değil mi efendim?.. Sonra, bizim kitaplarımızı anlamak pek güç geliyor. Bunlar için yardım ederseniz çok müteşekkir kalacağım...

— Vazifem kolaylaşıyor o halde efendim... İş imlaya kalıyorsa orası kolay... Benim bildiğim de aşağı yukarı ondan ibaret... Sonra Arabi, Farisî kelimelere ihtiyacınız olacak... Hatasız terkip yapmanız lazım gelecek...

O gün, Aziz Paşa'nın kütüphanesini altüst ettik. O, ikide bir sandalyeye çıkarak raflardan kitaplar alıyor, bazılarının tozlarını önlüğüyle siliyordu.

— Bir kez bulursanız o işi ben yapayım, dedim, zaten kalemdeki eski dosyaları temizlemeye alıştım.

Sadece:

— Estağfurullah efendim, dedi.

Fazla ısrar etmedim, o, işine devam etti. Ben oturduğum yerden kendime vadettiğim ruh sükûnetiyle, duvardaki resmi seyrettim. Demek bu iş, bu kadar kolay olacaktı.

Talebem, eski, yeni birçok kitap bulup çıkardı. Paşa, bir aralık yanımıza uğradı. Beni bir köşeye çekti:

— Aman azizim, dikkat et, bu kız çocukları müthiş hilekâr olurlar. Benim kitaplar arasında şuraya, buraya dağılmış gençlik hatıralarım, resimlerim filan var... Ne cins şeyler olduğunu söylemeye hacet yok tabii... Bakın, aman eline geçmesin...

Seniha ile basit bir program yaptık. Mektepte iyice uyanmıştı. Bizim kitaplarımızı, edebiyatımızı anlamak istiyordu. Ben, ona yol gösterecek, bilmediği lügatleri, anlayamadığı yerleri söyleyecektim.

Adnan'a istediği gibi serserilik etmek için bundan âlâ fırsat olamazdı; derslerine, vazifelerine eskisi gibi dikkat edemiyor-

dum. O, kardeşiyle meşgul olmamı fırsat biliyor, odanın bir köşesinde, bahçenin bir bucağında kendisini unutturacak tahtadan kayıklar yapıyor, fotoğraflar boyuyordu.

Derse başladığımız zaman da, Seniha ip atlarken giydiği mektep önlüğünü çıkarmamıştı. Bu, belki de arkada bıraktığımız hayatın müşterek bir ifadesiydi. Bu önlük, onu daha fazla talebe yapıyor, benim de vazifemi kolaylaştırıyordu. Neredeyse rolümü daha natürel oynamak için, Türkçe yazarken kalemi fena tutan elini elimle değiştirecektim.

Elimdeki "Rübab-ı Şikeste"nin bir yerini açarak:

— Okumak istemez misiniz efendim?

— Siz ne emrederseniz yapacağım tabii, dedi.

— Yok, bana fazla bırakmayın... Biliyorsunuz ki, ben, diplomalı bir hoca değilim... Görüyorum ki, siz, epeyce güzel şeyler çıkardınız kütüphaneden... Bunları kendi kendinize karıştıracağınızı, okuyacağınızı zannederim. O halde neleri isterseniz sizinle beraber okuruz... Bildiğim kelimeleri söylerim... Bilmediklerimi lügatten ararız... Yine tekrar ediyorum: Hocanızdan yüksek edebiyat aramayacaksınız...

Program, onun da hoşuna gittiği için, ilk yaptığımız programı bıraktık. Ancak onun da ara sıra faydaları olacağa benziyordu. Mesela, daha ilk günde kitabın başındaki *Sūha ile Pervin*'i okumak istiyordu. Bu manzumede genç bir kız ile bir erkeğin birbirleriyle ne konuştuklarını bilse şüphesiz bunu yapmazdı. Fakat ben biliyordum.

— Keşke daha küçük ve sade bir şeyden başlasak, dedim.

— Nasıl emrederseniz, dedi.

Ne de olsa talebelik ona bir çocuk yaramazlığı ruhu vermişti. Bu, "Nasıl emrederseniz"i ikinci defa tekrar ederken, "Görüyorsunuz ki, derste fazla liberallik yürümüyor" der gibi bir gülümsemesi vardı.

Süha ile Pervin'i bırakarak bu defa da kitabın sonuna doğru bir yeri açtım ve aksiliğe bakın ki, edebiyat hocamız Celâl Sahir'in, "Tek zayıf tarafı şiirlerinde aşktan pek az bahsetmesidir" dediği Fikret'te yine aşk şiirine düştük. Hem de bizim kasabamızdaki gece âlemlerimize benzeyen çalgılı çağanaklı bir aşk şiirine: "Çal sevdiceğim, çal güzelim, çal meleğim çal..."

Bu şiirdeki coşkunluğu kendi ses ve tavırlarımın soğukluğu ile yumuşatmaya uğraşarak yalnız Arapça kelimelerle meşgul olurken, Aziz Paşa kütüphaneye gelmesin mi?

— Nasıl gidiyor dersler? diye gözlüğünü düzelterek kitaba baktı.

Yine birdenbire uyanan öfkesinden biriyle:

— Hoca efendi, neler öğretiyorsun kızıma! dedi ve daha garibi, manzumenin ötesini, berisini ezbere okumaya başladı:

"Billâhi o eldir koparan ruhu yerinden."

derken manalı bir hasretle gülümseyerek uzaklara bakmasından içki âlemlerine düşkünlüğü hakkındaki rivayetlerin pek de sebepsiz olmadığı anlaşılıyordu. *Rübab*'dan hatırında kalan belki de bu birkaç mısradan ibaretti. Fakat, aksi gibi o tam da onların üstünde durmuştu.

Ben, dehşetle yerimden kalkmıştım. Yüzüm kim bilir ne haldeydi? Avuçlarımın içinde bir suç saklamamdan şüphe ediliyormuş gibi ellerimi açıp gösteriyordum:

— Henüz derse başlamamıştık Paşam, diye kekeledim. Rastgele kitabı karıştırıyorduk. Tesadüfen oraya düştük.

Aziz Paşa, birdenbire soldan geri etti, kollarımı tutarak ve gözlerimi kaçırmama imkân vermeyen bir bakışla içlerine bakarak:

— Yani ne fenalık var bunda, anlatır mısın? dedi. Yani papazı kadınların elinden kurtardık; şimdi medrese mollalarına mı teslim edeceğiz? Ne çıkarmış yani biraz kadından, çalgıdan filan bahsedilirse...

Anlaşılan, Paşa, âdeti üzere, kızı gibi benimle de oynayacaktı ki, ona gelemezdim. Hemen kendimi toparlayarak biraz acı bir gülümseme ile:

— Doğrudur Paşam, fakat, ne çare ki, âdet olmuş. Mektepte erkek çocuklara bile okutulmaktan çekinilir böyle şeyler.

İçini çekerek:

— Daha nelerden çekinilir o mekteplerde? dedi ve yürüdü.



Seniha, kitap okumayı seviyordu. Sık sık kütüphaneye girerek şiirler ve romanlar okuduğunu anlıyordum. Ders programımızı aşağı yukarı kendi yapıyor, bana çok şey bırakmıyordu. Benimki sadece kelimeler ve terkiplerden yukarı çıkmamaya, kuru ve yavan bir gramer hocası kalmaya çalışmaktan ibaretti.

Adnan'a din dersleri ve hesap okuturken neysem bunda da o kalmalıydım. Aziz Paşa'nın, kızına bir parça yeşilleniyorum sanması o kadar tehlikeli olmayabilirdi. Nihayet, gülünç olmazdım. Fakat, Seniha'nın, ütüden parlamış yorgun elbiselerimle kendisine kur yapmaya yelteniyorum sanması korkunç olur ve beni utançtan öldürürdü.

Yine derslerden birinde Paşa, bana güzel bir Avrupa kravatı hediye etmişti.

— Şeref Bey, dedi, bu bana eski bir arkadaşın Avrupa'dan getirdiği hediye kravatlar arasından çıktı. Pek cicili bicili, genç işi bir şey... Sana veriyorum.

Doğrusu aranırsa bu, Paşa için pek de zarif bir hareket değildi: Zenginin fakire bir hediyesinin ne demeye geleceği malum. Fakat, gücenmeye de hakkım yoktu. Çünkü, Paşa'nın gözünde ne olduğum da malumdu. Kravatı, güzelliğine şaşar gibi hayretle aldım, ışığa tutarak muayene ettikten sonra bu hediye için lüzumundan fazla teşekkür ederek iç cebime koydum, gizleyemediğim bir açıklıkla:

— Onu kullanmaya nasıl kıymalı Paşam, dedim, unutulmaz bir hatıra olarak saklayacağım.

Aziz Paşa, boş bulundu:

— Kullan, kullan... Ne olacak, gençsin, dedi.

Bu kadarı fazlaydı; bu sefer onun da, Seniha'nın da anlaması lazım gelen bir tavırla, fakat gayet terbiyeli:

— Benim için de fazla süslü ve kibar değil mi Paşam? dedim. Bizim muhasebe odasında, sizin de bildiğiniz arkadaşlarım arasında, müdürün karşısında, bu elbiselerimin üstünde, bu gömleğimin yakasında... Zaman zaman bu şimdikini bile boynumdan atıp buranın modası olduğu üzere, omuzdan düğmeli bir mintanla çalışmayı ve dolaşmayı ciddi bir surette düşündüğüm oluyor.

Paşa, şaşalamıştı. Verilecek bir cevap olmadığını anlayacak kadar zeki olduğu için susuyor, sadece gülüyordu.

Bunun üzerine ben, baba kızı daha ziyade güldürecek bir hikâye anlattım: Mahallemde evlenmek üzere olan bir delikanlının yamalı ceketini, bahçelerden topladığı en güzel çiçeklerle nasıl süslediğini tasvir ettim.

Paşa daha fazla zeki bir adam olsaydı, iyi saklayamadığım hislerim ve o özenti jestlerimle, o çiçekli fakirden daha ne kadar fazla gülünç ve dilenci olduğumu anlardı. Fakat sanırım ki, anlamadı. Seniha'ya gelince, o, sadece susuyordu. Fakat galiba kendisine karşı en sert bir politika gibi aldığım vaziyetin açık bir ifadesi demek olan bu sözler ve bu heyecan karşısında bir şeyler sezinledi ki, benim isteyebileceğim de bundan başkası değildi. Kendimi aşağıdaki arabacıdan farklı görmediğimi anlattıktan sonra mesele yoktu, artık rahat çalışabilirdim.

Hâsılı, gururum, bu küçük kravat hadisesinden de anlaşılabileceği gibi, şiddetli bir hastalık şeklini almıştı. Mümkün olsa dervişler gibi sakal bırakarak ve sırtıma bir melanet hırkası geçirerek derslerime gelecektim.

Mektepte zengin çocuklarıyla yarış edemeyeceğini anlayarak kılık kıyafetlerini olduğundan da daha pis bir hale sokmayı zevk edinmiş çok fakir bazı arkadaşlarımı şimdi anlıyordum. Demek ki, benim Seniha'ya karşı yapabildiğim züppelik bundan ibaretti.



Seniha, artık bir çocuk yapmacıklığıyla sırtından çıkarmadığı kara mektep önlüğüne rağmen, bu hayat içinde, çarşaflı bir genç kız zamanındaki görünüşünden daha ağır ve ciddiydi. Kardeşine ve babasına karşı tasladığı amirlik, Aziz Paşa'nın şikâyetlerine hak verdirecek kadar aşırı görünüyordu. Fakat, dediğim gibi, çocuktu. Benim gibi hesaplı bir politikası olmadığı için vaziyeti iyi idare edemiyordu.

Ben, derse gideceğim günlerin gecesinde, birçok defalar uykudan uyandığım ve karanlıkta onun çehresini ortadan ayrılmış alaviyerj saçlarıyla, parlak ela gözleriyle, yüzünün en ince çizgileriyle, hiçbir aydınlığın içinde görülemeyecek kadar parlak bir vuzuh ile kim bilir ne kadar zaman seyrettiğim ve tekrar uyuduğum halde ertesi gün yarı yolda geri dönüyordum. Bu, hem kendimi aldatmak içindi; hem ona, "Bir hoca için ayıptır ama, günümü unutuvermişim!" demek içindi. Fakat, o, beklediğini söylemekten çekinmiyordu.

Ben, kuru gramercilikten çıkmamak için olanca gayretimi sarf ediyordum. Okuduğumuz roman ve şiirlerden hakikaten anlaşılması güç parçalar ayırıyor, cümlelerin manasını izah ettirdikten sonra, beni edebiyata geçirmek, bazı akşamlar babası, Doktor'la konuşurken söylediğim şeylere benzer şeyler söyletmek de istiyordu bana.

Bu, belki benim inadıma karşı onun kendi mütehakkim mizacının bir icabıydı. Babasına yaptığını aylıklı hocasına yapmaktan elbet çekinmeyecekti. Fakat belki de bu, bir gösteriş

meyliydi... Epeyce bir şeyler bildiğini bana göstermek istiyordu. O yaştaki kızların, dadılarıyla bazı mahrem şeyler konuşmak ihtiyacında olduklarını hissediyordum. Benim onun üzerinde dadıdan ne farkım vardı? Yahut, belki bunların hiçbirisi değil de, sadece, vaziyeti ne olursa olsun, uyanık ve üstelik de oldukça güzel yüzlü bir erkekle, tabii bir kadın hissiyle bir parça nazik ve mahrem şeyler konuşmak istiyordu. Fakat ben, işte bunu bir türlü aklıma getirmiyor, kabul etmiyordum.

Babasının da tavsiyesi üzerine Namık Kemal'in *Cezmi*'sini okumaya başlamış ve buna merak sarmıştı. İçinde izah edilecek birçok kelime ve terkipleri bulunduğundan bu, bizim dersimiz için de iyi bir mevzuydu. Perihan'ın "üzerine ay vurmuş gümüş levhalar gibi parlayan" çehresini –kendisinin siyasi bir suikastin faili olmasından şüphe eden Cezmi'ye karşı– üstündeki ince nikabı kaldırarak, "Bakın, benim yüzümde katil yüzü görüyor musunuz?" diye gözyaşlarından sırılsıklam olmuş yanaklarını göstermesini anlatan parçayı izah ederken, o, heyecana geliyor, ben, bilakis donuk ve duygusuz bir çehre ile yalnız izafet ve sıfat terkiplerine, cem-i mükesser, cem-i müzekker kaidelerine sarılıyordum. Ara sıra şiir okuyuşum da pek tuhaftı. Kendimden bir misal vermek lazım gelirse:

"Sen utandırma ili, il de utandırmaz seni
Hilekârlık eyleme kimse dolandırmaz seni."

diye gülünç mektep manzumeleri alıyordum. Güzel bir şiir okumak lazım geldiği zaman ise, sesimin bir kuruluk ve tatsızlığı ile onu da, "sen utandırma ili" şiirine çeviriyordum. Seniha'nın babasıyla ve Doktor'la konuşurkenki sesimin, derslerde niçin bu ruhsuz softa sesine değiştiğini kendi kendisine sormasından nasıl korkmuştum?

Hâsılı, ben, duvara asılı erişilmez bir resim olan aşkım karşısında programıma sadıktım. Fakat, resim, rahat durmuyordu.

Bir maksatla olmasa da oyunbozanlık etmeye başlıyordu. Resmin, çerçevesi içinde hiçbir zaman ebedi sükûnet ve hareketsizliğinden ayrılmaması, hiçbir çizgisini değiştirmemesi lazım gelirdi. Fakat, o, çerçevesinden çıkıyordu: kâh uzaklaşıyor, kâh soluğunu yüzümde, dudaklarımda hissettirecek kadar yaklaşıyordu.

Daima çatık ve iki düz çizgiden ibaret kaşları, konuştuğu şeylere göre kalkıyor, iniyor, kısalıyor, şakaklara doğru uzanıyor, kuyruklarının biri, yahut ikisi yukarı kalkıyor, gözler içlerinden geçen çeşit çeşit renklerle kâh büyüyor, kâh yumularak küçük bir ışıktan ibaret kalıyor. Yanaklarında, burnunun kenarlarında saniyeden saniyeye değişen çizgiler beliriyor. Rahat durmayan elleri şakaklarından birinin cildini geriyor, ince ince kan damarlarını meydana çıkarıyor, yahut dudağının yanındaki bir sivilceyi kurcalıyor.

Yollarda, yahut evimde onu düşünürken, kendi kendime, "İyi ama, yoktu bu oyunbozanlıklar, pazarlığında!" diyordum.

Bununla beraber benim de kendime göre oyunbozanlıklarım vardı. Bazı, derse gelirken yarı yoldan döndüğüm gibi, bazı da derste, dersin onu en alakadar eden yerinde birdenbire duruyor, "Siz büyüksünüz Seniha Hanım. Bu parçaya kendi kendinize de çalışırsınız. Adnan'ı unutmayalım. Dönmek tehlikesi var biçare için!" diyordum ve çocuğa, boş kaldığı andan itibaren kitabının, vazife defterinin üzerinde beliriveren fotoğraflarını kaldırtarak derse başlıyordum:

— Adnan, anlat bakalım: Hac, İslâm'ın kaçıncı şartıdır? Arafat'a ne kıyafetle çıkılır?

Artık hiçbir şikâyetim kalmamıştı. Etrafımda her şey bana günlük, güneşlik görünüyordu. Daire bile artık beni sıkmıyordu. Kim bilir bende ne değişiklikler olmuştu ki, etrafımdakiler adeta beni sevimli bulmaya başlamışlardı.

Doktor'la arkadaşlığım çok ilerlemişti. Dairede ve çiftlikte olmadığım zamanları onun evinde geçirmekteydim. Haftada en

aşağı iki gece onunla beraber Aziz Paşa'da yemeğe kalmaktaydık. Bazı o kadar dalıyorduk ki, paraşol arabanın içinde uyuyakalmış arabacıyı uyandırdığımız zaman ortalık ağarmaya başlamış bulunuyordu.

Oyunumu Doktor'dan saklamaya son derece dikkat ediyor, Seniha'nın adını asla ağzıma almıyordum. Hatta bir kere adını unutmuş gibi görünerek yalancıktan başka bir isim söyledim ve sonra hemen düzelttim. Bu aşırı ihtiyatımın onu büsbütün şüphelendireceğini, bilmem neden düşünemiyordum.

Bir gün onun bahçesindeydim. Bursa'dan dönmüştü:

— Şeref, galiba yakında sana bir müjdem olacak, dedi, seni sevindirecek, fakat benim kendim için hem sevindirecek, hem üzecek bir müjde... Daha kati bir şey olmadığı için şimdilik bir şey söylemeyeceğim.

— O halde neden beni şimdiden vesveseye düşürüyorsunuz? dedim.

— Benim İttihatçı kodamanlardan bir yakın dostum var. İkimiz de ordudaydık. Kıymetli bir erkân-ı harp miralayıydı. Meşrutiyet'ten sonra askerliği bırakarak işi politikacılığa döktü. Bursa'da ona rast geldim. Senden bahsettim. "Küçük bir maliye memurluğunda mahvolup giden çok iyi, çok değerli bir genç adam" dedim. Ciddi surette alakadar oldu. "Ben onu hemen İstanbul'a olmazsa İzmir gibi büyük bir vilayete aldırtırım. Sonra da maliye müfettişi filan gibi daha esaslı bir işe geçirmek için elimden geleni yaparım" dedi. Bunları şimdiden sana anlatmakta belki insafsızlık ettim. Fazla ümide kapılma. Fakat mahut tepedeki kireç kuyusunun yanından akşamları Marmara'yı seyretmekten kurtulacaksın.

Doktor, benim artık akşamüstleri Marmara'yı seyretmediğimi, kendisiyle beraber kimi seyrettiğimi biliyordu. O halde, bu söze ne lüzum vardı, birdenbire anlayamadım? Hiç olmazsa şüphe etmeliydim. Fakat, şaşkınlığım o kadar büyüktü ki, kendimi idare edemedim. Kim bilir yüzüm ne şekil almıştı ki:

— Ne o. Sen, pek iyi karşılamadın mı bu hareketi? dedi.

Bana acıyor ve gülüyor gibi bir hali vardı.

Birdenbire kendimi toparladım. Yalancı bir gülüşle:

— Şaşkınlıktan, dedim, belki de olmayıverir diye... Hatta siz bile onun için müjdeyi benden saklamak istemediniz mi?

Ne pahasına olursa olsun Doktor'u inandırmalıydım.

— Ne kadar mevki, büyüklük ve zenginlik düşkünü olduğumu sizden saklamadım, diyordum, düşünün bir kere... Evvela İstanbul veya başka bir büyük vilayet... Sonra bir maliye müfettişliği... Beni emellerime götürecek en büyük yol... Nasıl sevinmem?..

Ve arkasından bir yığın yalancı taşkınlıklar ve coşkunluklar!..

Bu yalancı sevinç rolünde de aşırı gittiğimi sonradan fark ettim. Sevinsem bile onu bu kadar açık ve kaba bir şekilde gösterecek bir adam olmadığımı o, pekâlâ biliyordu.

Birdenbire iki elini omuzlarıma koydu, gözlerimi kendi gözlerinden kaçırmama imkân vermeyecek bir bakışla:

— Gitmelisin buradan Şeref, dedi, buranın havası sana yaramayacak çocuğum... Doktorca ve babaca söylüyorum sana...

Bir tuzağa düştüğümü o zaman anladım. Hatta içimde bir isyan ateşinin yanar gibi olduğunu hissettim. Fakat, işin nihayetinde bu, benim iyiliğim içindi.

Mesele vahim olduğu için bu bahsi olduğu yerde bıraktık. Narlı Çiftliği'nde hep bir arada bulunduğumuz gecelerde vaziyeti idare etmem bir parça daha güçleşmişti. Terasta büyüklerin münakaşaları kızıştığı zaman, ben, artık eskisi gibi açılamıyor, gösteriş yapamıyordum. Fakat, netice itibariyle, bu, daha iyiydi.

Doktor'un müjdesi acaba benim ağzımı aramak için uydurulmuş bir yalan mıydı? Önceleri bu, sık sık aklıma geliyordu. Fakat, sanırım ki, o, bunu yapacak adam değildi. Arkadaşlığımız o günden sonra daha başka türlü bir arkadaşlık, bilmem nasıl an-

latmalı, bir sır şeklini aldı. Bu mesele üzerinde hiçbir şey konuşmamıza imkân yoktu. Fakat, ikimiz de birbirimizin zihninden geçen şeyleri biliyorduk. Ona sokulurken, onunla en ehemmiyetsiz şeyleri konuşurken, adeta başımı göğsüne yaslıyor, kalbimi çırılçıplak ona teslim ediyor gibi bir rahatlık hissediyordum. Onu bu kadar sık arayışımın sebebi başka neydi?



Bir ders günü, Aziz Paşa'yı çiftliğin kapısı önünde buldum. Paraşol araba yolun biraz ilerisinde bekliyordu. Paşa'nın kıyafeti o kadar değişikti ki, ilk önce uzaktan yabancı bir misafir sandım. Ayağında bir külot pantolon, başında, beyaz bir Rus kalpağı vardı.

Acele etmem için işaret ediyor, el sallıyordu:

— Nerede kaldın çocuk?.. Yarım saattir ayak üstü seni bekliyorum, diye seslendi.

Saatime baktım:

— Zannederim ki, vakit tamam Paşam, dedim.

— Evet, fakat belki erkence gelirsin diye ummuştum, dedi, şimdi hemen hareket...

Acele bir yere yetişecekmişiz gibi, beni adeta kolumdan çekerek arabaya attı. Halbuki arabanın yüzü kır tarafına dönüktü.

— İşsizlikten öteyi, beriyi karıştırıyordum, dedi, kalpakla külotu gördüm. Benim vaktiyle Batum'da da biraz memuriyetim olmuştur. Oradaki av partileri hatırıma geldi ve içim öyle bir yandı ki, anlatılamaz. Yani seninle ava çıkıyoruz...

Arabanın ön tarafında iki av tüfeği ve daha bir iki ufak tefek duruyordu.

— Peki, dersler ne olacak Paşam? dedim.

— Dersler yok zaten, dedi, çocukları bu sabah Neylüfer'le İstanbul'a gönderdim.

Hafifçe irkildim:

— Pek birdenbire oldu Paşam?

— Evet, birdenbire... Neylüfer açık denizde göründüğü zaman daha kararımız verilmemişti... Efendim, bir akraba düğünü var... Yaldızlı davetiyeler göndermişler. "Hadi bas git prenses, memnun olurum" dedim. Asıl kendisinin memnun olacağına şüphe mi var? Ne olsa sıkılıyor burada kız... Bakalım nasıl çıkacağız bu işin içinden?

Birçok bilmediğim yerlerden geçtik. Yahut biliyorum da dikkat etmedim. Yolda arabadan indik... Arabacıya taşlattırdığımız birtakım çalılıklara boş yere tüfek attık. Sonra dizlerime kadar otlar, çalılar arasında girintiler, çıkıntılar geçerek, dere kenarından yürüyerek kendimizi yine o su değirmeninin yanında bulduk. Av bitmişti. Bir yerde ayağının birini bir çamur batağına daldırıp çıkarmış olan Paşa, artık değirmenciye bir hasır serdirip dinlemekten başka bir şey istemiyordu. Neşesizdi. Sebebi hükümetmiş gibi onun aleyhinde atıp tutmaya başladı. O kadar ileri gitti ki, haksızlığını kendi de anladı. Duvar gibi etrafımızı çeviren bodur ağaç kümeleri arasından bütün memleketi seyrediyormuş gibi, gözleri uzaklara dalıp gitmişti:

— Hezeyan, hezeyan, dedi. Sultan Osman zamanında da, Nuh Peygamber zamanında da bu yerler, bu insanlar yine bundan başka türlü değillerdi, buna hiç şüphe yok. Kalktım da bu başsız ve sonsuz çaresizliğin çaresini Babıâli'de bir hokkabaz masası etrafında oturmuş dört kılkuyruğa yükletiyor, onlardan şifa bekliyorum... Öyle ya, başka ne manaya gelir benim şikâyetlerim?

Gerçekten dünya için, Paşa'nın dediği gibi başsız, sonsuz bir ümitsizlik akşamıydı bu akşam... Tepemizde gitgide kirli sarıya dönen bir gökyüzü... Etrafımızda kirli sarı ağaçlar...

Ellerim cebimde dolaşıyor gibi yaparak Paşa'dan ayrıldım. Zaten o, bunun farkında değildi. Neşesizliğinin hıncını hükü-

metten çıkaramayacağını anlayarak kendi ihtiyarlığına, yorgunluğuna çatmaya başlamıştı. İhtiyarlığı hiç üstüne kondurmadığı kızı, ona yorulmamak, çok yememek gibi şeyler tavsiye ettiği zaman komik bir öfkeyle ona çattığı halde şimdi, sahiden üstünde uzandığımız yerde kendi kendine:

— İhtiyarlık kepazelik!.. İhtiyarlık kepazelik!.. diye söyleniyordu.

Değirmenin içinden geçerek yine poyra denilen deliğin yanına gittim. Seniha'nın, kenarına ellerini dayayarak suyun ağır ağır getirdiği yaprakları topladığı yeri tanıdım. O, hâlâ orada duruyormuş gibi yaklaşmaya cesaret edemeyerek, o gün durmuş olduğum noktada durdum. Suyun aynası arasından bakışırken, birbirimizi yakaladığımızı hatırlayarak gülümsedim. Sonra birdenbire enerjik bir silkenişle üstümdeki miskinliği attım. Çehrem değişmiş, yürüyüşüm değişmiş, ıslık çalarak geçit resimlerinde mızıkaya ayak uyduran genç süvari atları gibi ayaklarımla bu ıslığa tempo tutarak geriye döndüm. Değirmenin arka kapısından geçmek için başımı eğerken, derenin karşısındaki çalılıklarda bir silah patladı. Bu, bizim arabacıydı. Bir aralık bir kapı yoldaşı yakınlığıyla bana sokularak:

— Siz otururken ben bir iki ördek vurmaya çalışayım, bakayım. Belki eli boş dönmeyiz, demişti.

Ben, pek korkak bir insan değilim. Fakat, birdenbire patlayan tüfek seslerine karşı bir garip ürkekliğim vardır. Herhalde bir sinir bozukluğu meselesi. Küçükken, donanma geceleri, sokakta patlayan arayıcı fişeklerinden birdenbire ürkek ve dakikalarca geçmeyen titremelerle yanımdakileri güldürürdüm. Asker olduğum zaman da lüzumsuz yere başıma böyle bir şey gelmesinden korkarak, sonradan bu huyumu geçirmeye uğraşmış, fakat, pek az muvaffak olmuştum. Yine onun tesiriyle arabacının tüfeği, başımı değirmen kapısının taşına çarptırdı. Birdenbire hafif bir sersemlik ve acı hissettim. Arkasından zihnimde çok

garip bir fikir uyandı: Güya tüfekle saçma değil de, kurşun varmış ve bu kurşun kaza ile beni vuruyormuş. Hayal o kadar tamamdı ki, adeta elimi başıma, sonra gözlerime götürerek parmaklarımda kan lekeleri aradım. Daha da garibi, şimdi bu kapı dibinde vurulmak ve ölmekten bir zevk duyacağımı hissediyordum.

Hâlâ yerinden kalkmamış olan Aziz Paşa'ya:

— Paşam, siz galiba çocukları düşünüyorsunuz, dedim. (Seniha Hanım'ı demeye cesaret edemeyerek çocukları, demiştim.)

O, sertlenir gibi bir hal alarak çatık bir yüzle beni azarladı:

— Düşünüyorsam düşünüyorum. Ne olacakmış sanki?

Sesim ve hareketlerimdeki canlılık, hatta bir parça neşe ona da birdenbire tesir etmiş gibiydi. Güçlükle yerinden kalktı ve bunu yaparken uzattığım elimi tuttu ve bir daha bırakmadan devam etti:

— Davul çalmıyoruz. İhtiyarlık, dedik... O, daha ne kepazelikler yaptırır insana...

Sesi yavaş yavaş mahzunlaşıyor ve bir dertleşme ahengi alıyordu.

— Oğlanın ehemmiyeti yok... O, tadı tuzu olmayan haşerat gibi bir şey... Nerede olursa olsun... Sağ olduğunu bileyim, o kâfi bana... Fakat, kız başka! Biliyorum, yumurcağı bana bırakmazlar... Hiç olmazsa bir iki sene yanımda alıkoyabilsem... "Köyü seviyorum, babamı seviyorum!" Bunlar şairane hülyalar... Ben, onların neyi sevip neyi sevmediklerini bilirim... "Haydi gidiver İstanbul'a!" dediğim zaman belli etmedi ama, bir sevindi, bir sevindi yumurcak... Yani benimkisi, ağzını arar gibi bir lakırdıydı... Allah vere de bir pislik çıkmasa altından...

Ben, derin bir emniyetle:

— Seniha Hanım için tasavvur edilebilir mi öyle şey efendim? dedim.

— Edilir, edilir... Her şey mümkün onlar için... Bilinmez ki, İstanbul'da bir peylediği de vardır belki... Bakalım, çıkar kokusu...

Ben, gülümseyerek:

— Siz, en ileri fikirli bir insansınız Paşam... Peylediği de olsa mutlaka sizin de hoşgöreceğiniz çok temiz, yüksek ve ailenize layık bir insan olacaktır...

Paşa, acı bir kahkaha attı:

— Temiz, yüksek, filan iyi... Fakat, ailemize layık bir insan olması mühim mesele...

Arabacı, iki ördek vurmuştu. Paşa'nın hoşuna gideceğini zannediyordu. Fakat o, buna da kızdı:

— Ulan ayı! Sen onları mutlaka para ile aldın, dedi, ben, bir şey vuramadım ya... Beni küçük düşürecek aklı sıra... Bu dünya baştan başa mikroptur oğlum, mikrop... Seni bile iyi bir çocuk biliriz ya... Biraz derin eşelesek...

Bu sözlerin arkasından ne geleceğini derhal anladım ve şiddetle, onunkinden daha belirli bir acılıkla sözünü kestim:

— Ben mi Paşam?.. Başkaları yanılmış olabilirler... Fakat, benim kendim için hiçbir hayalim olamaz... En yüksek hayatta insanlar kendilerini toparlamakta zorluk çekerlerken benim gibi aşağı tabakadan fakir ve mahrum bir insan, nasıl istersiniz ki, mikrobun mikrobu olmasın...

Paşa:

— Bu senin lakırdın yabana atılacak bir lakırdı değil, dedi, yanlış anlaşılmasın... Yani, kendin için söylediğini tasdik ediyor değilim. Lakırdının kendisi güzel, böyle konuşabilmek güzel...

Aziz Paşa, yol boyunca sustu ve başka bir şey söylemedi.

Ertesi gün, Paşa'nın Bursa'ya gittiğini haber aldık.

Doktor:

— Onun zaman zaman azgınlık nöbetleri vardır, diyordu, meydanı boş buldu ya, yine azacak birkaç gün... Azacak dersem,

çapkınlık filan değil... Delicesine kumar oynayacak ve biraz daha içeri girecek...



Viran duvarlarda kovuklar vardır. Kuşlar bunları bellerler, bütün gün şurada, burada uçtuktan sonra geceleri oraya başlarını sokmaya gelirler. Kuşlarda düşünce bulunacağını zannetmem. Yalnız bu kovuğa sokulmuş başta, tatlı bir sükûnet ve rahatlık tasavvur ediyorum.

Doktor, o günlerde benim için bu kovuklardan biri oldu. Hemen her akşam onun evine gidiyordum. Tavırlarım, sözlerim gayet tabii idi. Hatta her zamankinden çok fazla denebilecek bir neşem de vardı. Şuradan, buradan konuşuyor, onu dikkatle dinliyordum. Ara sıra kitaplarından bazı sevdiği parçaları okuyordu, bunların arasında *Mesnevî* de vardı.

Benim Farsçam, mekteplerde okunan Farisî'den ibaret olduğu için anlamıyordum. O, bunları beyit beyit tercüme ediyordu.

Hiçbir düşünce ve kederi olmayan insanlara mahsus bir dikkatle izahatını, bir mektep çocuğu gibi kelime kelime takip ediyor ve zihnim yabancı bir şeye takılmadan büyük bir açıklıkla onu anlıyordum. Fakat, şu garip hadise oluyordu ki, neticede bütün bu şeylerden o, başını viran kovuğa sokmuş kuşun şuursuz rahatlığından başka bir şey kalmıyordu. Buna benzer bir şeyi Hukuk'a devam eden bir yakın arkadaştan işitmiştim. Türlü dertleri, buhranları vardı. Ara sıra bunları bana açmaktan çekinmezdi: "Bir de anam var, derdi, hiçbir şey anlamasına imkân olmayan bir zavallı kadıncağız. Halbuki ben, ara sıra onun göğsüne başımı koydukça adeta onunla konuşmuş gibi oluyor ve dinleniyorum."



Bir cuma sabahı yine Doktor'un evindeydim. Yakın köylerden birine gitmek üzere yolculuğa hazırlanıyorduk. Bir sonbahar gezintisi yapacaktık. O arada Doktor da fakir hastalarını görecekti. O, içeride çantasına ufak tefek ilaçlar doldurmakla meşguldü. Ben, kapının önündeki çardakta çakımla bir değneği yontuyordum. Bir aralık dış kapısının açıldığını, Doktor'un hizmetçisinin birisiyle konuştuğunu işittim. Başımı kaldırınca Aziz Paşa'nın arabacısı Süleyman'ı karşımda dikilmiş gördüm.

Gece yarısına doğru Paşa'yla beraber Bursa'dan döndüklerini söyledi. Dün akşama doğru çocuklar geliyor diye İstanbul'dan bir telgraf almışlar, hemen yola çıkmışlar.

Süleyman'ın sesini işiten Doktor, kapıya gelmişti.

— Paşa iskelede vapuru beklemeye indi, Doktor Bey, selam söyledi. Seni bekliyor, dedi.

Doktor fazla hayret etmeden:

— Çocukların bu kadar çabuk döneceklerini beklemiyordum, dedi.

O, çabuk döneceklerini beklemiyordu; ben, artık hiçbir zaman, yahut hiçbir zaman denecek kadar uzun bir zaman!.. Buna ne sebep vardı? Yani hiç... Seniha, Paşa'ya, "Nihayet bir haftada" demiş, büyük bir bavul almayı reddetmişti. Paşa bedbindi. Değirmendeki o ölüm sarısı renkli ilk akşamda, "Ben bilirim bu yumurcakların ciğerlerinin içini... Seniha çamaşırlarını güya rehin bıraktı... Hem geç kalmayacağına inandırmak için, hem İstanbul'da yeni bir bavul doldurtmak için... Görürsün, o yirmi günden evvel dönmez" diye homurdandığını hatırlıyorum. Fakat, nihayet yirmi gün... Bense hiçbir zaman... Sebebi? Hiç...

Bununla beraber benim de bir küçük hayretim vardı. Hesap, kitap onlar gideli dokuz gün olmuştu. Bu kadar çok vakit, bu kadarcık bir zaman çerçevesine nasıl sığmıştı? Değirmendeki, o bitip tükenmez dünya kadar bitip tükenmemiş sarı akşam. Dairede hesaplara, defterlere gömülerek geçirdiğim zamanların

bir hayal vehmi olmadığını, vücudumda bıraktığı büyük yorgunluktan anladığım uzunlukları... Deniz kıyısında denize taşlar atmakla geçirdiğim zamanlar... Doktor'a eskiden arada bir giderken ona dadanışım, onun yanında geçirdiğim gecelerin çokluğu: Bütün bunlar, bir haftanın içine mi sığmışlardı?

İşte ben, Seniha'nın geri dönüşüne değil, buna şaşıyordum.

Tepemde durarak, elimdeki değnek parçalarını küçük çakımın ucuyla bir kuyumcu gibi işlemekte olduğumu seyreden Doktor:

— Kız, Aziz Paşa'ya müthiş bir azizlik yaptı, dedi. Fakat tam zamanında... Yoksa kumarcılar fıkarayı soyup soğana çevireceklerdi... Ah, bu adam!..

Sonra eğildi, değneklerimden birini alarak muayene etti:

— Ne güzel şeyler geliyor elinden... Tahta oymacısı gibi... Bir boş vaktinde, benim mutfağın raflarını tamir ediversene...

Başımı kaldırdım, gözleri, beyaz kirpikleri arasından sinsi sinsi gülüyordu.

— Yazık oldu bizim gezintiye, dedi. Fakat, vapur erken gelirse yine biraz vaktimiz kalır... Hiç değilse pek yakınlardaki bir iki köye uğrarız... Sen ne oturuyorsun?

Anlamamış gibi yüzüne baktım:

— Niçin?

— Sen gelmiyor musun?

— Paşa beni çağırmadı ki!

— Ne demek Paşa seni çağırmadı? Paşa, bir kere Süleyman'ın ikimizi birden burada bulacağını nereden bilirdi? Sonra, sen benim kadar yakını değilsin elbette...

Doktor'da bir askerleşme meyli beliriyor gibiydi. Bana çıkacaktı.

— Paşa'nın dostu değil misin? Çocuklar senin talebelerin değil mi?

Sükûnetle:

— Hakkınız var, dedim. Talebelerime karşıcı çıkmam vazifemdir. Onlar adi mektep talebeleri değil... Babalarından aylık alıyorum.

Doktor, bir şey söylemedi. Ceketimi giyerek onun arkasından kös kös paraşol arabaya yürüdüm.

İlk önce birbirimize surat asıyorduk. Sonra gururumun gülünçlüğünü düşünerek yatıştım.

Aziz Paşa, deniz kıyısındaki kahvelerden birinde oturuyordu. Cuma olduğu için ortalık kalabalıktı. Kasabada, Paşa'yı çekiştirmeyi iş, güç edinmiş olanlardan birçoğu, onun etrafında bir halka teşkil etmişler, iskemlelerinin üzerinde kavuşmuş göğüsleri ileride, birbirine yapışmış bacakları geride onu dinliyorlardı. Paşa, çiftliğe dair uzun ve iddialı bir konferansa girişmişti. Avrupa çiftliklerinden misaller anlatarak onların Nuh Nebi'den kalma ziraat usullerini tenkit ediyor, bilgisizlikleri ve gerilikleri yüzünden memlekete ettikleri fenalıkları anlatıyor, adamları adeta vatana ihanetle itham ediyordu. Karşısındaki çiftçilerden birkaçını şiddetle karikatürize ederek akıl öğretti. Aralarında birbirlerine karşı lakırdılarını sakınmayan adamlar vardı; birisinin, "Niye kendi çiftliğinde yapmıyorsun bunları?" gibi bir cevap vermesinden korktum. Fakat, hiçbiri ağzını açmadı. Cevabı biraz sonra, o aralarından gidince vereceklerini ve bunun haftalarca arkası gelmeyeceğini biliyordum.

Aziz Paşa, bu konferans yüzünden bize aldırış etmedi ve bu, benim için çok iyi oldu. Yalnız, Doktor'a uzaktan:

— Otursana, ne ayakta duruyorsun? diye seslendi.

O, böyle söyleyince orada oturanların bir kısmı ayağa kalkarak Doktor'a yerlerini teklif ettiler.

Neylüfer, yavaş yavaş geliyordu. O, yanaşmadan çok evvel Paşa, ayağa kalktı ve oturanlardan birçoğu arkasından iskeleye doğru yürüdüler.

Güvertede ilk görünenlerden biri, yine ilk günkü zarif çarşafıyla Seniha idi. Paşa, iskelenin ucunda ona işaretler yapıyor, bağıra bağıra sualler soruyordu. Seniha, bu kalabalığa karşı aynı sesle cevap vermekten utandı, eliyle müphem bir işaret yaparak geriye kaçtı ve ellerinde çantalar ve bohçalarla vapurdan çıkmaya hazırlananların kalabalığı arasında kayboldu. Öyle ki, iskele verilince Paşa, bu kalabalığı göğüsleyerek vapura yürümeye mecbur oldu. Uzun boylu bir iskele polisi, ona yol açıyordu.

Ben, dışarıda beklemeye karar verdiğimden biraz açıkta durmuştum. Fakat, bekleyenlerin kalabalığı arasında nasılsa yanıma düşmüş olan Doktor, beni kolumdan yakaladı ve ileriye sürükledi. Seniha, elinde çantasıyla alt kamaraya inen merdivenin önünde durmaktaydı. Babası, onu küçük bir çocuk gibi öpmeye kalkışınca, kendini müdafaa etti ve geri çekildi. Doktor'un:

— Çarşafından utanıyor! dediğini işittim.

O da babası gibi beni görmemişti. Fakat, ablasıyla beraber kapının ağzını tutan Adnan, bir sıçrayışta yanıma geldi, elimi öptü. Başını yüzüme doğru uzatışında yanağımı da öpeceğini zannettim. Fakat, bu hareketi kulağıma bir şey fısıldamak içindi. Soluk soluğa:

— Bakın şimdi neler olacak? dedi ve hemen ablasının yanına kaçtı:

Paşa, Seniha'ya:

— Ne bekliyorsun? Yürüsene! diyordu.

O da aşağı yukarı Adnan gibi bir oyuna, bir sürprize hazırlanan bir çocuk gülüşüyle:

— İçeride birşeyler var Paşa Baba, İstanbul'dan getirdim, dedi, arkaya dönerek eliyle bir işaret yaptı ve saniyesinde merdivenin ağzında, yusyuvarlak ve çıplak, kırmızı bir ihtiyar başı belirdi.

Paşa, kollarını açarak:

— Vay Nüsret... Sen misin? Bu, ne sürpriz ayol? diye bağırdı.

İhtiyar, gayet güzel giyinmiş bir adamdı. Paşa, onun tek gözlüğünü düşürerek, boynuna sarılıp kollarını omuzlarından aşırarak, sesini bulunduğum yerden işittiğim gümbürtülerle sırtını yumruklarken merdivende bir ikinci baş daha... Bu seferki yaşlı ve fazla boyalı bir hanımefendiydi. İstanbul'un pek kibar ve alafranga ailelerinde moda olmaya başladığı üzere, çarşaf yerine şık bir ipek manto giymişti. Fazla boyalı, büyük ağzında altın dişler parlıyordu. Seniha'nın çekingenliğine mukabil, o büyük aldırmazlıkla:

— Amca, diye Paşa'yı yanaklarından öptü.

Paşa:

— Bakın şunların oynadıkları oyuna! diyordu.

Fakat, oyunun bitmediği, çocukların hâlâ kapıda beklemelerinden ve yüzlerindeki afacan sevinçten anlaşılıyordu.

Seniha, bir işaret daha verdi ve merdivenden birbiri arkasından daha başka insanlar çıkmaya başladı. Çarşaflı, fakat mantolu kadından çok daha şık bir genç kadın, sonra ince ve uzun boylu güzel bir süvari zabiti, daha sonra başkaları...

Bu, adeta Tepebaşı Tiyatrosu'na gelen Avrupa operetlerindeki sahneleri hatırlatan bir geçit resmiydi. Paşa da öyle düşünmüş olacak ki, artık kollarını açarak gelenlere saldıramıyor, şaşkınlığı ile eğlenmek isteyenlerin arzularını kursaklarında bırakmak istediğini anlatan yapmacık bir geçit resmi pozu ile yerinde duruyor, önüne gelenlerin sadece isimlerini söyleyerek ellerini sıkıyor, yahut öpülmek üzere kendi elini uzatıyordu. En sona kalanlar büsbütün yabancısı olacaktı ki, onlara bunu da sormadı ve sadece elini uzatarak kendilerine takdim etmelerini bekledi.

Güvertede gerçekten, çalgısı eksik bir operet oynanıyordu.

Ben, adım adım gerileyerek bir hava bacasının siperine sığınmıştım. Paşa, Doktor'u da kolundan tutarak çekmiş, yanında zorla bir maiyet yaveri rolüne sokmuştu.

Saçlarını, onların renginde gayet ince bir papaziye ile ensesinden sıkmış olduğu için uzaktan başı açık gibi görünen uzun boylu, şık ve güzel bir kız karşısında tereddüt etti:

— Kim bu güzel matmazel? dedi.

İlk önce onun bir Alman kızı olduğunu söyleyerek Paşa'yı aldattıktan ve ona bir iki kelime de Almanca söylettikten sonra, yaşlı hanımefendi:

— Amca, Cemile bu... Nasıl tanımadın? dedi ve hep birden gülüşmeye başladılar.

Paşa:

— Dur, dur... Şu Kandilli'deki yalıda benim fesleğen saksılarına işeyen Cemile mi? Kız, birkaç sene içinde sana ne oldu böyle? Çiftlikte de yapacak mısın o marifeti? diye kızı utandırdı, intikam aldı.

Sonra, yine aynı oyunu oynamalarından korkarak Cemile'nin arkasında duran genç bir adamı gözü ısırdığını, fakat adını bulamadığını söyledi. Bu sefer de onun, Cemile'nin nişanlısı olan bir mühendis olduğunu söylediler ve yine güldüler...

Aziz Paşa, olduğu yerde durarak:

— Daha yok mu? diye sordu.

Elinde süpürge ile merdivenlerden çıkan bir sakallı tayfaya:

— Gel bakalım... Sen de bunlardan mısın? diye şaka etti.

Misafirlerin sayısı, irili ufaklı hemen hemen on, oniki kişiyi bulmuştu.

Paşa:

— Baskın bu, baskın! Bu kadar kişiyi ben nerede yatırırım, nasıl beslerim? diye korkmuş taklidi yapıyor, fakat çok sevindiği yüzünden okunuyordu.

Bulunduğum yerden usulca sıvışarak iskeleye çıktım ve evime kaçtım. O kargaşalıkta beni arayacaklarını sanacak kadar gülünç ve zavallı olmadığıma kendimi inandırmak istedim.



Bir iki gün Doktor'a uğramadım. O da nedense beni aramadı.

Aziz Paşa'nın misafirleri günün meselesi olmuştu. Gemlik, onların dedikoduları içinde çalkalanıyordu. Çocukların hocası olduğumu bilenler, benden havadis soruyorlar, bir zamandan beri Narlı'ya uğramadığımı söyleyince onlar bildiklerini bana anlatıyorlardı. İhtiyar muhasebeci:

— Çiftlik, Bektaşi tekkesine dönmüş, diyordu. Biz üç, beş erkek arkadaş ara sıra birbirimizi evinde toplayıp iki kadeh içtiğimiz, bir parça çalıp oynadığımız zaman dedikodu olacak diye kapıyı, bacayı kapatıyoruz. Onlar kadın, erkek bir arada vur patlasın gidiyor... Kaç göç yok... Karılar neredeyse edep yerleri açık dolaşıyor bahçelerde... Her gece kızılbaşların mumsöndü ayinleri gibi bir şey... Süleyman ikide bir geliyor, bakkalda rakı, şarap ne bulursa arabaya doldurup götürüyor, Allah versin eğleniyorlar... Sonra, onlar iyi, biz fena...

Muhasebeciyi iğrenerek dinlemekle beraber, içimde ona hak vermiyor değildim. Duvarda asılı resmim artık oradan alınmıştı.

Fakat, muallim, doğrudan doğruya Seniha'nın aleyhinde söylemeye başlayınca isyan ettim. Hem öyle bir isyan ki, herifle sokak ortasında hamallar gibi dövüşebilirdim. Fakat, ben kimdim? Bu paşa kızının nesiydim? Müdafaası için bir kelime bile söylememeye mahkûmdum. Çünkü o zaman kendimi ele vermiş olurdum. Hatta iğrenç adamdan sokak başında ayrılmıyor, yolu-

mu değiştirerek onunla beraber yürümekten kurtulamıyordum. Bütün bu nefretlerime rağmen, onun hakkında bir şey öğrenmek ihtiyacına karşı koymam imkânsızdı.

Bir şey sormaya hacet bırakmadan muallim, hepsini söylüyordu. O da mumsöndü ayininden bahsediyordu. Bu, "mumsöndü" sözü kasabanın parolası olmuştu. Muallimin anlattığına göre, ahaliden bazıları geceleri çiftliği gözetlemeye gidiyorlardı. Bunlar, karanlıkta yolun kenarındaki ağaçlara çıkarak iç bahçenin rezaletlerini seyrediyorlardı. Kendisi de bunu yapmıştı. "Kızılbaş mumsöndüleri"nde hiç olmazsa mumları söndürürlerdi; ne de olsa Müslümandılar, Müslümanlıkta "kabahat de mahfî, ibadet de mahfî" idi. Fakat, bunlar, inatlarına bahçede bir lüks lambası varsa, yanına iki tane daha yakıyorlardı. Gerçi kendisi de gençti; namusuyla eğlenmesini bilirdi. Köylerde çıplak kadın oynatırlardı. Fakat, bu, tiyatro oyunu gibi bir şeydi. Kadınlar, beş, on kuruşa namuslarını pazara çıkarmış kahpelerdi. Kolumu tutup beni yolun ortasında durdurarak:

— Bey birader, diyordu. Allah seni inandırsın, ben gece âlemlerinde öyle karılar gördüm ki, çırılçıplak ve edep yerleri tabak gibi açık olduğu halde saçlarını örterler. Çünkü ne olsa Müslümandırlar. Bunlar sözümona namuslu aile kızları. Sonra, hepsi bir aileden... Yani kardeş demek... Böyle olduğu halde kollar, göğüsler açık, erkeklerle kucak kucağa dolaşıyorlar. Kurmuşlar gramofonu, vallahi billâhi dans oynuyorlar. Kodoş babaları, kocaları iftiharla onları seyrediyorlar... Sonra, dişili erkekli yılancık riyalleri gibi çift çift ortadan kayboluyorlar, bahçenin karanlık köşelerinde kim bilir ne haltlar etmeye gidiyorlar? Yani, bunları ağaçlardan seyredenler de insan... Bizim de canımız var. Birkaçı şöyle bir içeri girip, "Bize de yok mu?" deseler, hatta karılardan biri ikisini kapıp şöyle zeytinliklere doğru götürseler onlar haklı, biz haksız... Hadi jandarmalar, mahkemeler, hapisler... Fakat, eskilere bunların hepsi vız gelirdi, velâkin şimdikilerde kan kalmadı.

Hocanın anlattıkları arasında, en ehemmiyetlisi, Paşa'nın kızının bahçede havuzun yanında bir zabite, elinde tepsiyle içki götürmesiydi. Muallimin ağaçtaki yerinin bunu rakı mı, şarap mı olduğunu görmesine engel olacak kadar uzaktı. Fakat, kızın, Aziz Paşa'nın kızı olduğunu görmesine mâni olacak kadar değildi. Zabit, tepsiden bir kadeh veya bardak alarak ona vermiş, kendisi de bir ikinci kadeh veya bardağı kaldırarak karşı karşıya içmişlerdi. Muallim, ahlaktan tahsil ve terbiyeye geçerek:

— Zaten Fransız mektebinde okutulan kızdan ne hayır gelir, diyordu.

Bu adamı dinlerken kendimi dudağıma kadar iğrenç bir batağa batmış buluyordum. Fakat, orası çok garip ki, ben, bu davada onun tarafında, onunla beraberdim. O kadar ki, ertesi gün beni çiftliğe çağırdıkları zaman ne aldığım beş, on kuruş para, ne başka bir şey için değil, sırf orasını ağaç tepelerinden gözetleyenlerin yaptığını yapmak, içimdeki iğrenç merakı tatmin etmek için gittim.

Sabahleyin arabacı Süleyman'la, Paşa'nın bir sigara paketi kapağına koyu bir kalemle yazılmış iki satırını almıştım. "Bursa'ya kırk lira gönderilecek." Fakat yazının üstü çizilmişti. Bunun ne olacağını anlamaya gayret ederken, mukavvanın tersini çevirdim. Bana yazılan tezkere o taraftaymış. Aziz Paşa, bana kırmızı mühürlü zarf gönderecek değildi ya!

Paşa, "Niye gelmiyorsun? Adnan'ın imtihanına iki hafta kaldı. Hasta mısın? Hastaysan da gelmeye çalış!" diyordu.

Gittim; bir ikindi saati olmasına rağmen, kalabalığı bahçede, vapurda olduğu gibi sıraya dizilmiş bir halde beni bekliyor vaziyette göreceğimi sanarak titriyordum. Fakat, bir ağacın dibinde bir salıncaklı iskemleye uzanmış olan o çıplak, kırmızı başlı adamdan başka kimseyi görmedim. Allah'tan o da uykuya dalmıştı. Yahut bana ehemmiyet vermediği için gözlerini açmadı. Adnan, beni köşkün iç kapısında karşıladı. Paşa babasının

misafirlerle beraber gezmeye çıktığını, kendisini ders içinde evde bıraktıklarını söyledi. Neşesiz olması lazımdı. Fakat, beni görmek sevinci neşesizliğini hemen hemen gideriverrnemişti.

Göğsüme bir şey tıkanmış olmakla beraber Seniha'nın evde bulunmamasına sevinmek lazımdı. Onu tanıdığımdan başka bir insan olarak ötekilerin arasında görmek benim için gerçekten güç olacaktı. Bir an evvel dersini bitirmek için çocuğu acele acele kütüphane odasına aldım ve ulûm-i diniye kitabını açtım. Eski dersleri bir kere daha tekrar ettikten sonra bir iki namaz duası okuttuktan sonra, hesaba geçtim. Bir kesir meselesine başlamıştım ki, kapının açıldığını işiterek döndüm. Seniha'yı karşımda gördüm. Şaşırdım. Fakat, bu şaşkınlığımı hiç belli etmedim. O, tamamıyla eski çehresiyle elimi sıktı:

— Bizi unuttunuz Muallim Bey, dedi.

Neşeli bir tavırla:

— Hayır, dedim. Fakat, misafirleriniz bulunduğunu işittim, dersi düşünecek zaman değildi tabii.

Bu "işittim" sözü bir tuhaftı. Çünkü, Seniha, o gün karşılayıcılar arasında beni görmüştü, hatta gülümseyerek uzaktan selam da vermişti. Fakat, buna dikkat etmedi. Yahut o gün beni gördüğünü unutmuştu.

O da babasının ağzıyla konuşarak:

— Benim için ehemmiyeti yok, dedi, zaten dersi düşünecek zamanım da kalmıyor. İşler o kadar çok ki, fakat Adnan'ın imtihanı yaklaşıyor, başında baskı olmayınca çalışmıyor.

Fazla bir şey söylemeden bir sandalyeye oturmuştu.

— Müsaade eder misiniz devam edelim, çünkü hakikaten pek fazla geciktik, diye gülümsedim ve başımı kâğıtların üzerine eğdim.

Seniha, bir zaman sesini çıkarmadan bekledi. Sonra, bir kesr-i adi meselesini kardeşine bir türlü anlatamadığımı görerek sinirlendi; başımızın ucuna geldi. İki kişi olursak Adnan, daha

iyi anlayacakmış gibi derse müdahale etti. Fakat, işin daha fazla karıştığını görerek özür dileyip başımızdan çekildi. Sonra, birdenbire misafirlerden bahse geçti:

— Çok yoruluyorum; daha doğrusunu isterseniz asıl ben yoruluyorum, dedi.

Başımı kaldırarak yüzüne baktım. Biraz zayıflamıştı. Rengi uçuktu, gözkapakları da biraz şişmiş gibi göründü bana... Elbette öyle olacaktı. Bu kadar eğlence, yorgunluk...

Fakat o, bunun tersini söyledi:

— Bütün ağırlık benim üzerimde Şeref Bey... Misafirler ağırlanması zor olan insanlar... Paşa babamı biliyorsunuz. Adnan, daha çocuk, sağ olsun... Büsbütün her şeyi altüst ediyor... Yani, sizin anlayacağınız öyle bir kâhya kadınlık ki, tasavvur edemezsiniz. Yine gezmeye çıktılar... Bir ikisi odalarında dinleniyorlar... Ben, bir baş ağrısını bahane ettim... Hiç olmazsa birkaç saat uzanıp dinleneyim dedim.

— Niçin öyle ayaktasınız? diye gülümsedim.

Seniha, benim dünyamdan büsbütün başka bir dünyanın kızı olmasaydı, aramızdaki arkadaşlık, birbirine akran herhangi bir genç kızla bir genç erkek arkadaşlığı olsaydı, onun bugün bir baş ağrısını bahane ederek evde kalması, sonra sessiz sedasız yanımıza gelip oturması ne güzel hayaller kurdurtabilirdi bana. Fakat, bu, bana yasaktı.

Bununla beraber baş ağrısının bahane olmaması da mümkündü. Çünkü konuşurken ara sıra elini başına götürerek şakaklarını sıkıyor, derin derin nefes alıyordu.

Hem her zamankinin aynı, hem de hastalığı içinde tanıdığımdan büsbütün başka çehresinden artık gözlerimi ayıramıyordum. İkide birde kendi kendime. Fransız, yahut İngiliz şairinin, "Ben seni seviyorum bundan sana ne?" sözünü tekrar eden ben değil miydim? O halde pencereden giren güneş ışığının belki hiçbir zaman bugünkü kadar parlak olamayacak aydınlığı içinde

belki artık hiçbir zaman göremeyeceğim çehresini, benim duvarda asılı duran resmimi seyreder gibi niçin seyretmemeliydim? Bu çehreyi bu saatte, ona çizgilerinin kontrolünü kaybettirmiş rahatsızlığı ile, yatağında yatan bir hasta kadının çehresi gibi, hatta daha iyisi, benim için soyunmuş bir kadının çehresi gibi bütün mahremiyeti ve çıplaklığıyla belki bir daha seyredemeyecektim.

— Akşam yemeğe kalırsınız herhalde? dedi. Eğlenirsiniz, misafirlerimizi tanımış olursunuz. Göreceksiniz ne eğlenceli insanlar... Hem bu yorgunluktan usandığım için bir an önce gitsinler istiyorum, hem Paşa babam eğleniyor, diye istemiyorum... Öyle bir şey işte...

Şimdi de gülüyordu ve renginin solgunluğu onu hiçbir zaman iyi zamanda görülemeyecek kadar güzel yapıyordu.

Dudaklarıma bir söz geldi. Gene münasebetsiz bir gurur sözü:

— Fakat, fakat, onlar benim neyimi tanıyacaklar? diyecektim. Vazgeçtim:

— Bilseniz ne kadar işlerim var. Sonra, ben de biraz hastayım, dedim.

— İşlerinizin ehemmiyeti yok. Hastalığınız da herhalde mutlaka yatakta geçirilecek bir hastalık değil. Yani, sizi bırakmayacağız. Paşa babamın da hatırı kalır.

Seniha'da karşısındakine diş geçirmek inadı gene kabarmıştı. Kaşlarında ve alnında sert çizgiler beliriyordu. Gitmek için mutlaka ayak direyecektim. Hatta icap ederse kaçacaktım. Fakat, aklıma birdenbire şimşek gibi bir şey geldi. Misafirlerden bir ikisinin içerde yattıklarını söylemişlerdi. Bunlardan biri acaba o elinde bir tepsi ile içki götürdüğü, sonradan karşı karşıya beraber içtikleri süvari zabiti miydi? O zaman yüzünün yorgunluğu, gözlerinin etrafındaki karartı, dudaklarındaki hafif şişkinlik ve yanağının bir yerindeki kızartı gözümde birdenbire mana

değiştirdi. İçeride miydi acaba süvari zabiti? Bunu kimseden öğrenmeye imkân yoktu. Fakat öğrenmeden çıkıp gitmeme de öyle...

Dersin gecikmesinden, telaşa düşmüş gibi görünerek:

— Peki Seniha Hanım... Bir kere daha konuşuruz... Bir kere daha rica ederim size... Yine mazeretimi kabul etmezseniz, o zaman karar veririz... Yalnız, o zamana kadar bir kere daha düşününüz ki, benim kalmam misafirlerinizi sıkmaktan başka bir şeye yaramaz.

Adnan'a *Amentü*'yü okumasını emrettim. Fakat dersin hesap olduğunu hatırlayarak yine kesir bahsine geçtim. Üçümüz de gülüştük. Seniha, tereddütlü bir tavırla tekrar uzaktaki iskemleye yerleşti. Biz, çalışmaya başladık. Fakat, bu sefer kesir bahsini ben de karıştırıyordum. Adnan, bütün kabiliyetsizliğine rağmen, yaptığım bir taksim yanlışlığını tashih etti:

— Ben sana hesabı öğretemeyeceğim ama, sen galiba onu bana unutturacaksın, diye şaka ettim.

Seniha da bizimle beraber gülmüş olacaktı. Fakat, artık o tarafa bakmadım. Biraz sonra tereddütle ayağa kalktı ve yavaş yavaş çıktı. Farkında görünmedim.



Nihayet döndüler... Süvari zabiti de onlarla beraberdi. Onun Aziz Paşa ile konuşarak karşıdan geldiğini görünce adeta güç zaptedilen bir ağlama hissi duydum. Onun bugün evde kalmamış olması bütün meseleleri hallediyor, beni bütün bedbinliklerimden kurtarıyor gibiydi.

Kalmaya karar verince evvela ürkmüş, sonra bu insanlarla amansız bir boğuşmaya girişecekmişim gibi, yavaş yavaş kendimi kurmuştum. En küçük bir hareket üzerine birdenbire boşanacak bir zemberek gibi gergindim. Süvari zabitinin gezmeden

döndüğünü görmek, cesaretimi adeta anormal, bir sarhoş, yahut deli cesareti derecesine çıkardı. Gerçi Seniha, gelenler arasında ilk önce onun yanına gitti, onunla konuştu, hatta onun koluna girerek birkaç adım beraber yürüdü ama, bu benim için artık ehemmiyetli bir mesele değildi. Paşa, ilk önce sesini kalınlaştırarak:

— Yani sen niye ortalarda yoksun kaç gündür? diye bana çıkışmaya kalktı.

Bunu hemen hemen hoş bir akran jesti ile savuşturdum. Gözlerim parlak, sesim hiçbir zaman olmadığı kadar açık ve hatta küstahtı. Seniha, zabiti bırakıp yanıma dönerek:

— Zorla alıkoydum Şeref Bey'i, Paşa baba... Gitmek istiyordu, dedi.

Ona ağız açmaya meydan bırakmadan:

— Hastayım Paşam, dedim, zaten de kaç gündür öyleyim... Yalnız güçlükle daireye gidiyordum. Malum ya, onlar hastalıklara pek inanmazlar...

Paşa, aynı sert sesle:

— Bu seferlik hakları var keratalarını, dedi ve arkadan gelen Doktor'u gösterdi. Bak da ibret al, asıl hasta o... Hiç metelik veriyor mu?

Paşa, beni yakınında olan misafirlerle tanıştırdı. Onları, "Baş belalarım!" diye, beni oğlunun "Ulûm-i dinîye" hocası olarak... Bir baş selamıyla hafifçe eğildim. Yalnız altın dişli hanımefendi, elini uzattı ve gülerek:

— Sarığınız, sakalınız nerede sizin? Böyle ulûm-i dinîye hocası olur mu? diye şakalaştı.

Dışarıdan işittiklerimize göre, bu akşam yemeğinin, sinemalarda seyrettiğimiz lüks ziyafetlerden biri olacağı gibi bir fikir vardı bende. Hatta gezinti dönüşü ortadan kaybolan bazı erkeklerin zengin tuvaletler ve smokinler giymek için odalarına çıktıklarını tasavvur ediyordum. Fakat köşkün her zamanki ihti-

yar orta hizmetçisinin bir köylü kadının yardımıyla terasta her zamanki sofrayı kurmaya başladığını gördüm. Yalnız, ilave bahçe masalarıyla her zamanki masayı büyütüyorlardı.

Kimseye takılmak istemeyerek akşam karanlığında Adnan'la beraber, bahçenin uzak köşelerini dolaşmaya başladım. Yukarı pencerelerde, tasavvur ettiğim gibi ışıklar yanmaya başlamıştı. Bir tanesinin iki kanadı açıktı. Süvari zabitinin gömlekle dolaştığını, ara sıra, içeride görünmeyen bir kadınla konuşup şakalaştığını gördüm. Bir aralık onun uzaktan attığı bir havlu ile yüzünü, kollarını sildi; sonra yine aynı oyunla havluyu içeriye fırlattı. Sonra içeriden beyazlı bir kadın hayali geçti. İçimde bir şüphe uyanmıştı. Acaba kadın kimdi? Bilmem neler söyleyerek Adnan'ı lakırdıya tutuyor, pencereyi daha iyi görebileceğim bir noktaya yaklaşıyordum. Yanımdaki bir ağaca bakarak acı acı, "Adnan olmasaydı acaba üstüne çıkar mıydım?" diye gülümsedim. İnsan denilen mahlukun yapmayacağı aşağılık tasavvur edilebilir miydi?

Yeniden karardığımı ve biraz evvelki nikbinliğimi kaybetmeye başladığımı hissediyordum. Bu hal ile sofraya oturmak güç olacaktı, toplu bir halde bulunduğumuz için söz söyleyenler, belki de darılanlar olacaktı. Cevap bulmakta güçlük çekecektim; bir köylü şaşkınlığına düşecektim. Yahut, daha fenası, aşırı bir heyecana kendimi kaptırarak bir taşkınlık yapabilirdim. Kadının kim olduğunu mutlaka anlamam lazımdı. Bunu öğrenmeden penceredeki ışığın sönmesinden deli gibi korkuyordum. Hiçbir şey düşünmeden buradan kaçmak lazım gelecekti. Biraz sonra ışık odada dolaşmaya, tavanla duvarın görünebilen kısımlarında büyük gölgeler gezmeye başladı. Bu gölgelerin korkunç ihtilaflarla birbirlerine sarıldıklarını görür gibi oldum. Çıldırıyor muydum?

Paşa'nın kalın sesi:

— Yemeğe, yemeğe!.. diye bağırıyordu.

Her şey bitmişti. Fakat tam o anda pencerenin çerçevesi aydınlandı ve elinde büyük bir şamdan bulunan beyazlı kadın göründü. Pencereye kadar çıkmış bir sarmaşığın çiçeğini koparmak için dışarıya uzanıyor, çehresini hiç şüpheye meydan bırakmayacak surette bütün açıklığıyla göstermek ister gibi şamdanı yüzünde tutuyordu. Seniha değildi. Kendimi tutamayarak ağlamaya başladım. O kadar açık ki, Adnan da bunu gördü. Gülerek:

— Bir gece böceği girdi gözüme, dedim.

Cebimden bir mendil çıkardım. Bereket versin ki, Adnan:

— İkisine birden mi? diye bir sual sormayı akıl etmedi.

Eski neşem, canlılığım fazlasıyla yerine gelmişti. Hayatımda hiçbir zaman, hatta geçirdiğim bir iki büyük hastalığın nöbetlerinde bile bu kadar süratle bir uçtan bir uca, düşkünlüğün en aşağı derecesinden bu kadar kuvvetli bir heyecan ve taşkınlık haline geçtiğimi hatırlamıyorum. Nem vardı bu gece? Daha doğrusu, ben farkına varmadan ne hale gelmiştim?..

Biz, sofraya geldiğimiz zaman aşağı yukarı herkes yerine oturmuştu. Paşa:

— Neredesiniz? diye bağırdı.

Biraz evvel onun beni ulûm-i dinîye hocası diye takdim ettiğini hatırlayarak, kendimden nasıl çıktığına hayret ettiğim, parlak bir sesle:

— Paşam affedin... Adnan'a akşam namazı tatbikatını yaptırıyordum, dedim.

Gülüşmeler, hatta teşvik edici gülüşmeler oldu. Bu, bir espriydi. Halbuki ben, hiç espri yazmazdım. Aklıma, hoşa gidebilecek nükteler geldiği zaman bile bunları mahsus söylemezdim. Bu gibi şeyler bana mesut ve muvaffak adamların lüksleri gibi gelirdi.

Tasavvur ettiğim teşrifata mukabil sofraya karmakarışık oturmuşlardı. Ben, en dipteki ilave masalardan birinde kendime yer aradım. Aksi gibi asıl onlar doluydu. Ev sahipliği yaparak

ayakta duran Seniha, bana Doktor'un yanında bir yer açmak istedi. Fakat, altın dişli hanımefendi:

— Yok, yok... Ulûm-i dinîye hocasını bana bırakın... Ona danışacak şer'î meselelerim var bu gece, dedi.

Yanındaki zayıf, kamburumsu bir erkeğe teklifsizce:

— Sen karşıya git! diye yerinden kaldırarak beni yanına oturttu.

Kuru adam, yanında kendine bir küçük yer açan Adnan'a:

— Akşam namazını öğrendin mi? Sen de onu bana öğretirsin, dedi.

Hesap gibi şakadan da hiç anlamayan Adnan:

— Biz namaz kılmadık ki, dedi. Şeref Bey'in gözüne böcek kaçtı da ondan geciktik...

Bu, belki de iyi olmuştu. En meyus zamanlarımda bile hiç ağlamamış yüzümde bu gülünç gözyaşlarından bir şeyler kalmış olabilirdi. Aksi gibi, tepemizdeki lüks lambası bütün aydınlığı benim çehreme gönderiyordu.

Sofra; bildiğimiz hamur yemekleri ve kebaplarla eski alaturka sofraydı. Farklı olarak, yalnız erkeklerin önlerinde rakı kadehleri vardı; yanımda oturan altış dişli hanımefendinin önünde de şarap şişesi ve bir dolu bardak...

Kadın, onu eline alarak:

— Ulûm-i dinîye hocasına soracağım meselelerden biri şu, dedi. Şeriate göre, şarap haramdır. Hatta bir damlası dahi haramdır. Fakat, aksi gibi ben, onsuz yapamıyorum. İçmezsem hasta oluyorum. Siz ne fetva vereceksiniz?

— Mazereti kendiniz söylediniz hanımefendi... Madenki onsuz hasta oluyorsunuz... O halde içeceksiniz... Yalnız, Doktor Bey'in rapor vermesi lazım...

Elimle Doktor'u gösteriyordum.

Doktor, her zamanki şakacı tavrıyla:

— İyi yere havale ettin Şeref, dedi, teşekkür ederim. Nevnihal Hanımefendi'yi birazdan güzelce bir soyup muayene edeyim. Bakalım ne göreceğiz.

Bir kahkahadır koptu. Bazıları bu pek açık şakayı el çırparak alkışlıyorlardı. Demek ki, Nevnihal Hanım kendisiyle böyle şakalar yapabilen fazla alafranga bir kadındı. Nasıl ki biraz sonra söz arasında onun da epeyce bir zaman Avrupa'da yaşadığını ve hatta şapka giydiğini söylediler.

Hanımefendi, bunu da sordu:

— Ulûm-i dinîye hocasına soracaklarımdan biri de bu... Şapka da şarap gibi haram mıdır, değil midir? Hele kadın için?..

— Ne münasebet efendim, dedim, hatta en kaba sofu hocalar bile, "Güneşin, yahut yağmurun ve soğuğun başı hasta etmesi gibi bir tehlike varsa, şapka giymekte beis yoktur" derler. Mamafih, bunu da yine Doktor Bey'e havale edeceğim.

Yine gülüşmeler... Hâsılı, ben bu yüksek denilen cemiyette birdenbire alıp yürümüştüm.

Benim önüme de bütün erkekler gibi rakı kadehi getirmişlerdi. Biraz sonra Nevnihal Hanım, benim kendisiyle beraber şarap da içmemi istedi; bir bardak getirterek eliyle doldurdu; içindeki şaraptan birkaç damlasını kendi parmağına döktü:

— Mademki damlası harammış, o halde o damlayı çıkarıp atıyorum. Gerisi helaldir, diye o malum hile-i şer'iye şakasını yaptı.

Sonra, kadehi eliyle dudaklarıma uzattı. Yine gülüşmeler, alkışlar...

O akşamki garip ve anlaşılmaz teheyyücümden sonra üst üste içtiğim birkaç kadeh rakı, arkasından sonra komşumun zorla içirdiği şaraplar, bana adeta kendimi kaybettiriyordu. Yemekten evvel süvari zabitinin penceresinden gördüğüm beyazlı kadın, şimdi onun yanında oturuyordu. Karı kocaydılar. Üstelik de yeni evli...

Ben, şimdi bir çocuk sevinci içinde bunun şenliğini yapıyor, sofranın bir kenarında Seniha'ya baktıkça, "Demek ben, hiç sebepsiz bu temiz ve bembeyaz çocuktan iki defa şüphe etmek alçaklığını yaptım!" diye tekrar ağlamak istiyordum. Yani, sarhoştum. Bu halde belki bir münasebetsizlik de yapabilirdim. Fakat, bir vaka, beni birdenbire kendime getirdi.

Nevnihal Hanım, yine bardaklarımızı doldurmuştu. Beraber içmemizi istiyordu. Ben, reddedince bardağımı aldı, kendi kadehiyle tokuşturdu. Sonra dudaklarıma uzattı. Bu vaziyette çıplak dirseği (çünkü kadınlar içinde dekolte elbise giyen yalnız oydu) göğsüme dayanıyordu. Vücudu sıcak ve gevşek etlerinin bütün ağırlığıyla vücuduma yüklenmişti. Bardak üstüme dökülebilirdi, yahut ikimiz de kucak kucağa yana devrilebilirdik. Solumdaki erkek komşum bu tehlikeyi hissetmiş olacak ki, arkadan kollarımı destekliyordu. Seniha'nın:

— Hanımefendi, müsaade etseniz. Muallim Bey, içkiye pek alışık değil, dediğini işittim.

Kadın, sarhoştu, mavi sürmeli gözleri garip bir ateşle tâ yakından bana bakıyor, boyaları akmaya başlamış ıslak dudaklarının kabarıp açılmasıyla uzayan altın dişleri, birbirine kenetleniyordu. İsteri buhranı denen şey belki de bu olacaktı!..

İşte bana birdenbire sarhoşluğumu kaybettiren vaka buydu. Kendimi ve onu adeta masanın karşı tarafında çiy bir aydınlık içinde seyrediyordum.

Gülmüşlerdi... Bu, muhakkak... Hem de bol bol... Bir tiyatroda gibi... Kahkaha ve alkış sesleri hâlâ kulaklarımdaydı. Fakat, sonuna doğru acıyanlar da olmuştu... O kadar insan varken, bu büyükannesi yerindeki kelli felli hanımefendiye Seniha'nın bir ihtar yapması bundandı. Fakat gülseler de, acısalar da netice birdi. Aziz Paşa'nın sofrasını eğlendirmiş, kendimi maskara etmiştim. Böyle insanlara karşı hiç değilse, kudurmaya başlamış sokak köpekleri gibi bir vakarım vardı. Onu da muhafaza ede-

memiştim. Meselenin karanlık bir tarafı kalmıyordu. Bu hanımefendi, büyükler dediğimiz sınıfın süprüntülerinden biriydi. Etrafındakiler ne mal olduğunu belki biliyorlardı. Fakat, parası, mevkii, cemiyetteki alakaları, mesela baba, koca veya damadı için hoş görülüyordu. Görülebilirdi de... Fakat, bu, niçin bana tesadüf etmişti? Daha doğrusu, benim ne işim vardı bu insanlar arasında?

Sarhoşluğumdan ayılmıştım diyemem. Fakat bu, tabii bir ayılış değildi. Sadece bir uyanıklıktı; beni akşamüstünden beri renkten renge, şekilden şekile sokmuş buhranın bir devamı, yeni bir şekliydi.

Başka bir zamanda belki akıl edemezdim. Kendimi koruyorum diye bir münasebetsizlik yapar, mesela sofrayı bırakıp giderdim. Fakat, bana kendimi kendimden ayırarak adeta karşıdan seyrettiren o garip aydınlık içinde en doğru şekli buldum. Kadın, lapalaşmış vücuduyla üstüme de yıkılmış olsa beni zerre kadar sarsamayacak bir kuvvetle adeta taş kesilmiştim. Kadehi elinden aldım; dudaklarıma doğru götürdüm, hürmetle kenarını öptüm ve masaya bıraktım.

Biraz sonra sofradan kalkılırken sol tarafımdaki komşum, eski bir istinaf mahkemesi reisi olduğunu söyleyen efendiden bir adam, benden bir nevi özür dilemeye lüzum gördü. Nevnihal Hanım, tahmin ettiğim gibi, ipi pazara çıkmış bir kadındı. Fakat, birtakım hatırlı insanlarla akrabalık alakaları sebebiyle bazı ufak tefek münasebetsizliklerine göz yumuluyordu.

Masa komşum efendiden adam:

— Sonra, bazı felaketler de geçirdi. Birkaç defa evlendi, ayrıldı, dedi ve nihayet uygunsuz insanların mazaretini ortaya attı: "Hastadır, senelerden beri hastadır, hareketlerinden gayr-i mesuldür" dedi.

Bunu söylerken istinaf mahkemesi reisi gibi konuşuyordu. Aziz Paşa da, eski bir şehbender olduğunu öğrendiğim çıplak

başlı adamla ve daha başkalarıyla konuşurken beni görünce yanına çağırdı:

— Geçmiş olsun Şeref, dedi, ucuz atlattın. Güzel bir genç çocuk buldu mu hiç bakmaz saldırır. Seni yanına çektiği zaman başına geleceği anladım ama, ne söylersin?

Gramofon, arada sırada alafranga plaklar çalıyordu.

Ben, yanlarından ayrılırken çıplak, kırmızı başlı eski şehbender:

— Yahu, Paşa... Bir kadril oynasak ne dersin? diyordu.

Bahçenin karanlık bir tarafına doğru yürürken, kendi kendime söyleniyordum: "Bir kadril... Ne güzel... Nevnihal Hanım'la onu da oynarım... Hoca da belki ağacın tepesinde yine bahçeyi seyrediyordur!"

Yemekten sonra, daha başkaları da benim gibi yapıyorlar, bahçede dolaşıyorlardı. Bazıları benimle birkaç kelime konuştular... Hakikaten çekinilecek insanlar değildiler. Gramofon, çalmakta devam ediyordu. Bir aralık süvari zabitinin, karısıyla dans ettiğini gördüm. Yine sofradaki konuşmalar arasında bu seyahatin bir nevi balayı olduğunu söylediklerine göre, yeni evli oldukları anlaşılıyordu. Dünyayı görecek zamanları değildi. Fakat, ağaçların karanlığı içinde yakınlarından geçmekte olduğumu görerek durdular ve bana doğru geldiler. İkisi de sevimli ve nazik insanlardı. Bana hoca, hoca deyip dururlarken, Hukuk mezunu olduğumu öğrenmişlerdi. Genç kadın, saf bir gülüşle:

— Ben de ilk önce inandım. Samimi olarak Seniha'ya, "Bu kıyafette bu kadar zarif tavırlı ulûm-i dinîye hocası olur mu?" diye sordum, dedi.

Bu sefer de başka bir tesadüf oldu. Biz konuşurken Seniha, elinde bir kahve tepsisiyle yanımıza geliyordu:

— Sizi arıyorum, dedi.

Kahvelerimizi dağıttıktan sonra:

— Bir tane daha kaldı, fakat kimin olduğunu hatırlamıyorum, dedi.

Süvari zabitinin karısı, manalı bir gülüşle:

— Nevnihal teyzenin olmasın? dedi.

Seniha, hafifçe kaşlarını çattı:

— Değil, onu yemekten sonra yatırdık. Hasta, adamakıllı hasta zavallı. Üstelik de içiyor. Rahmetli Pertev enişte alıştırmış onu içkiye.

Seniha, bunları genç karı-kocaya söylüyordu. Fakat, hakikatte benim içindi; onun kendine göre mazeretiydi bu.

Son kahvenin sahibi bulunamayınca:

— Belki de fazla, dedi, onu ben kendim içmeliyim sizinle. Hocamın yanında ayıp olacak ama..

Bunu ilave ederken bir çocuk tavrı takınarak gülüyordu.

Ayakta kahvelerimizi içmeye başlamıştık. Fakat o, bir kesilmiş ağaç kütüğünün üstüne oturarak:

— İzin verirseniz, ben böyle yapacağım, dedi, o kadar yorgunum ki...

Süvari zabiti:

— Sen, bayağı ev hanımı oldun Seniha, dedi. Aferin sana, hiç ummazdım senden.

Seniha:

— Hem nasıl, dedi, evin bütün işleri benim üstümde... Adeta babamın kâhya kadını...

Belindeki kayışta asılı bir anahtar kümesini şakırdatarak gülüyordu. Zabitin karısı:

— Fakat, Paşa baban, yakında kâhya kadınını kaçıracağa benziyor, dedi, Paşa babayı gitgide yumuşatıyoruz biliyor musun?

Zabit gülerek:

— Yumuşuyor değil, yumuşadı bile, dedi. Nüsret Bey, Paşa'yı bugün yine sıkıştırdı, "Böyle kısmet zor çıkar, dedi, asil bir ailenin çocuğu, iyi tahsil görmüş, güzel, istikbali parlak... Gerçi memuriyeti icabı dışarı memleketlerde dolaşıyor ama, yeni kızların en hoşlanacakları şey" dedi. Paşa, tabii yine sövüp saydı, "Şu kızı bırakmayacaksınız birkaç senecik olsun garip babasına" dedi. Sonra şahlanarak "Eşkiya, diye mi girdiniz evime be herifler?!.. Bir daha bu lakırdıyı işitmeyeceğim benim evimde!" diye bağırıp çağırdı. Fakat biraz sonra yine kendisi konuştu, "Size adam diye kızımızı gönderdik düğününüze... Başıma bu belayı çıkardınız... Kızı görüp beğenmiş... Anası vasıtasıyla istetti" diyordunuz, belki yalandır. Düğünde dans falan etmişlerdir. Ben, o çapkınları bilirim... Dans edilir amma, çeneler de durmadan işler... Kim bilir kıza ne martavallar okudu? Yani, belki kendi aralarında söz kesmişlerdir bile. Siz gittikten sonra Seniha'yı karşıma alıp ciddi ciddi konuşacağım. Eğer böyle bir halt ettiğini sezersem defolsun gitsin... Odalara kapanıp gizli gizli ağlatmaktansa, ben size yazarım olur, gider." Paşa'nın sözleri bu. Demek ki, oldu bitti bu iş...

Seniha, kahvesini bırakarak yerinden kalkmıştı. Utanıyordu. Fakat, bunu bir ciddiyet perdesi altında gizledi ve alnındaki o inatçı çizgi ile:

— Rica ederim. Bir kere daha rica ettim sizden. Hoşlanmıyorum böyle konuşmalardan... Zannederim eski zamanlarda değiliz... Artık bir kızın evlenip evlenmeyeceğini ancak kendisi bilir.

Seniha, bunları söylerken olduğundan birçok yaş büyük görünüyordu. Zabit, korkmuş gibi yaparak bana döndü:

— Bir veto da bu taraftan, dedi, ne olsa babasının kızı...

O zaman bana da bir şey söylemek düştü:

— Kendisi bilir, o muhakkak, dedim, fakat biraz da vukuat bilir...

Seniha, dargın bir çehreyle fincanları topladı ve birden uzaklaştı.



Terastaki kalabalığa yaklaşıyorum. Aziz Paşa, misafirleri etrafına toplamıştır. Bunlar, daha ziyade erkeklerdir. Birkaçı oturdukları salıncaklı sandalyelerde hazım ağırlığıyla uyuşup kalmışlardır. Paşa, her zamanki gibi bir şeyler yapmak, heyecanlı bir şeyler konuşmak, ötekine, berikine çatmak ihtiyacındadır. Fakat, ortaya attığı en canlı dedikodu mevzuları bir türlü kızışamıyor, çabuk sönüyor.

Kadınlar, bir köşede ayrı bir grup yaparak başbaşa vermişlerdir. Ara sıra karşıdan karşıya onlara takılıyor... Bu da parlak bir netice vermiyor... Hatır için bir iki kahkaha... Sonra yine gizli konuşmalarına dalıyorlar... Şehbender Nüsret Bey, uzandığı salıncaklı sandalyede gözlerini kapamıştır. Tam altında yattığı lüks lambasının etrafında bulut gibi kaynaşan gece böcekleri, onun parlak başına kadar inmektedirler. Ara sıra bunları kovmak için elini sallamasa uyuyor denecektir. Paşa, birdenbire:

— Heeey Nüsret! Dikkat. Başında bir arı dolaşıyor, diye bağırıyor.

Şehbender, birdenbire yerinden fırlıyor, gülüşüyorlar. Nüsret Bey'in başını bir iki gün evvel bir arı sokmuştur. Bunu hatırlayarak gülüşüyorlar.

Aziz Paşa da kahkahayı basarak:

— Seni uyandırmak için arı mı getirmek lazım, diyor.

— Uyumuyorum ki, Paşa, düşünüyorum... Büyük bir hesab-ı ihtimali meselesi üzerindeyim...

— Neymiş o?..

Mesele pokere aittir. Anlayamadığım tabirlerle uzun uzadıya bir şeyler söylüyorlar. Şehbender'in de Paşa gibi kumarbaz olduğu anlaşılmaktadır. Sonra, yine başka meselelere geçiliyor...

Bunlar, kendilerinin tanıdıkları insanlara dair birtakım dedikodular... Aralarında zamanın bazı meşhur insanlarının isimleri geçiyor. Konuşmalar biraz canlanır gibi oluyor.

Ben, terasın bir köşesinde Paşa'nın beni göremeyeceği bir yerde kendi kendime ayakta duruyorum. Kulaklarımdaki ağır ve bir saat gibi muntazam uğultuya göre, nöbetim devam etmektedir. Hatta eskisinden daha da şiddetlidir. Üstelik sarhoş, çok sarhoş olduğuma da şüphe yoktur. Çünkü, hiçbir zaman bu geceki kadar çok içtiğimi hatırlamıyorum. Fakat, garibi şu ki, en uyanık zamanlarımda bile hiçbir gün zihnimi bu kadar açık görmedim. Kafamın içinde korkunç denecek bir aydınlık var. Fikirler, güzel bir yaz gecesinin yıldızları gibi parlak ve tane tane. Onların bu yıldızlar gibi ebedi ve şaşmaz bir nizama göre hareket ettiklerini adeta gözlerimle görüyorum.

Bir yandan tek kelimesini kaçırmadan konuşulanları dinlerken bir yandan da düşünüyordum. Hoca, belki yine bir ağacın üstünden bir kızılbaş mumsöndüsünü seyretmekte, geniş bahçenin koyu karanlıklarında korkunç ihtilaçlarla birbirlerine sarılan çiftler görmektedir. Bu akşamüstü, köşkün aydınlık penceresinin arkasındaki gölgelerde ben de görmüştüm onları... Hocadan artık tiksiniyor değilim. Ondan ve ona benzer insanlardan... Nasıl ki bu etrafında gece böcekleri kaynaşan lüks lambasının altındaki garip mumsödü gecesi insanlarından da öyle... Hepsi benim zannettiklerimden büsbütün başka insanlar. Fakat, ben kendimi de yine aynı korkunç aydınlık içinde, adeta uzun çalışmalardan sonra nihayet, halledilmiş bir riyaziye meselesi açıklığıyla görmekteydim.

Bütün azaplarım, ümitle ümitsizliğin boğuşmasından ileri gelen bütün buhranlarım, bu meseleyi halledinceye kadardı. Şimdi artık ne o taraftan, ne bu taraftan olmadığımı, iki arada, hatta bütün sınıflar arasında yapayalnız bir adam olduğumu görüyordum ve buna üzülüyorum. Değer mi üzülmeye? O taraf da,

bu taraf da kendi küçük hırsları içinde, nafile yere çırpınıp dursunlar. Bu lüks lambası altında kaynaşan gece böcekleri bulutlarından ne farkları vardır?

Riyaziye meselesi halledildikten, birçok nafile çırpınıp çırpınışlardan sonra onun halledilmiş şeklini, kendi kendimi, tek bir rakam olarak yalnızlığı ve açıklığıyla karşımda gördükten sonra, bütün merakım birdenbire sönüvermiştir. Şu kalabalığın içinde ara sıra kaybolan kız, bana kısa bir zaman içinde, bütün rüyalar gibi uzun, çok uzun olduğu hissini veren bir rüya göstermiştir. O, benim hiçbir şeyim olmadığı halde, biraz evvel bir yabancının kucağında görerek ağlamışımdır. Sonra yanılmış olduğumu görünce her şey benim olmuş gibi sevinmiş, yahut gene ağlamışımdır. Fakat, şakaklarımın kulakla işitilecek muntazam vuruşlarla atmasına rağmen, şimdi her şeyi o büyük aydınlık içinde apaçık görüyordum. Hiçbir şey benim olamaz.

Öyleyken, bir aralık Seniha'yı birdenbire yanımda gördüğüm, bana Adnan'ın derslerini daha fazla sıkıştırmamı rica ettiği zaman, gayet tabii birşeyler söyler gibi büyük bir sükûnetle:

— Ben gidiyorum, diyorum.

Birdenbire anlamıyor; tekrar ediyordum:

— Bir emir aldım. Beni başka bir yere tayin etmişler, hemen gitmem lazım...

Şaşalıyor, izahat istiyor. Tam o esnada Paşa, onu benim yanımda görerek yanına çağırıyor. Bir şeyler soruyor. Seniha, cevabını verdikten sonra eğiliyor ve babasına başka bir şeyler söylüyor. Paşa, hayretle benim tarafıma dönüyor:

— Sen gelsene buraya! diyor.

Yanına gidiyorum.

— Bir şeyler söylemişsin Seniha'ya... Doğru mu? diyor.

Hiç tereddütsüz:

— Öyle paşam, diyorum.

— Bu haberi bu kadar neşeyle veriyorsun?

Hepsi bizi dinlemeye başlamışlardır.

— Memuriyette bunlar olağan şeyler değil midir?

— Olağan şeylerdir. Fakat insan, yine de böyle neşeyle karşılamaz; hiç değilse kızar, söylenir.

Aziz Paşa'nın benim gidişime bu kadar ehemmiyet vermesi garip ve gayr-i tabiidir. Cevap vermediğimi görünce duraklıyor, düşünüyor. Sonra gülüyor, fakat bu, adeta mahcup bir gülüştür:

— Pardon Şeref... Ben de düşünemedim. Benim canımı sıktığı için senin canını da sıkacağını tasavvur ettim. Yani, ayıp bir hodgâmlık yaptım. Gemlik'teki bu küçük kâtiplikte hangi saadeti arkada bırakmaktan korkacağını akıl edemedim. Affet beni... Bulunduğu yerden sıkılan insanlarda, hele senin gibi insanlarda yalnızca yer değiştirmek bile bir ferahlıktır. Yabancı bir yerde hiç olmazsa oraya giderken birkaç gün yeni bir şeyler ümit etmesi bile kârdır.

Şehbender Nüsret Bey söze karışıyor:

— Ben, onu herkesten iyi bilirim, diyor.

Paşa, onu tersliyor:

— O senin bildiğin Marsilya'dan Hamburg'a, Hamburg'dan bilmem nereye gidildiği zaman olur.

— Peki, terfi ile gidişler?.. Şeref Bey'e nerede, ne verdiklerini biliyor musunuz? Kırk yıl Gemlik'te muhasebe kâtibi, senin oğlunun ulûm-i diniye hocası olacak değil ya... Nereye gidiyorsunuz aslanım?

Bu sual banadır. Hazırlıksız olduğum için birdenbire cevap bulamıyorum. Bir tereddütten sonra:

— Efendim, galiba Şam'a gidiyorum.

— Şam'a mı?

Doktor, bu gece galiba rahatsızdı. Yemekte hemen hiç konuşmamıştı. Sonra da yine koltuğunda sessiz, sedasız oturmuş-

tu. Yalnız Nevnihal Hanım hadisesinde, bir şey söylememekle beraber, bana uzun uzun bakmıştı. Bu defa gizleyemediği bir heyecanla o da söze karışıyor:

— Benim neden haberim yok?

— Emir pek yeni... Bugün geldi...

— Biz gezintiden döndükten sonra mı?

Ben, şaşalıyorum:

— Hayır... Daha evvel tabii... Buraya gelmeden bir saat evvel.

Ve soracağı şeyi sezerek:

— Sizin canınız sıkılacağını tahmin ederek daha sonraya bıraktım sizinle konuşmayı...

Paşa manalı bir kaş çatmasıyla:

— Pek fazla nazik değilsin Şeref! diyor.

Fakat, hemen aniden tashih ediyor:

— Geri alıyorum sözümü, çünkü bana söylemeyi de daha sonraya bıraktın. Öyle ya, Seniha söylemeseydi haberim olmayacaktı.

Gülümseyerek:

— Ona da durup dururken söylemedim, Adnan'ın derslerini konuşuyorduk da...

Artık mesele kalmamış sanarak geri çekiliyorum. Doktor, birdenbire askerce:

— Dur, nereye? diyor.

— Galiba Şam'a efendim.

— Yalnız "Şam'a" demedin. "Galiba Şam'a" dedin. O galiba ne demek?

— Birdenbire hatırlayamadım da... Yani gideceğim yerin ismini...

Doktor, gözlerinin alaycı parıltısıyla:

— Çocuğum, emri aldıktan sonra gideceğin yeri hiç değilse beş yüz defa zihninden tekrar etmişsindir elbette... Görelim şu emri bakalım.

Cebimde sahiden bir emir varmış da zorla alacaklarmış gibi telaşla elimi göğsüme götürüyorum.

— Efendim, evde bıraktım.

O, öğreneceğini öğrenmiştir. Mahzun bir tavırla:

— Öyle mi? diyor ve artık bir şey söylemiyor.

Nüsret Bey:

— Allah yolunuzu açık etsin, diyor. Gençsiniz. İnşallah ecnebi memleketlerde de memuriyetler alırsınız.

Benim meselem üzerinde ancak bu kadar konuşulabilirdi. Onlar, yine şuradan buradan bahsetmeye başlıyorlar. Paşa, bir ağırlığı dağıtmak ister gibi gramofonu göstererek:

— Kurun şu cenabeti! diye bağırıyor.

Ağır ağır sahneden çekiliyorum; eski yerime geliyorum. Sonra, yine ağır ağır bahçeye inerek ağaçların arasında dolaşıyor gibi yapıyorum. Bunlar, nafile oyunlardır. Kim bana dikkat edecektir?



Yolda biraz yürüdükten sonra sağdaki çitleri aşarak kırlara saptım! Artık geçtiğim yerlere bakmamaktaydım. Evvela çıplak tarlaların arasından giderken önüme tümsekler, ağaçlar çıkmaya, ayaklarıma çalılar takılmaya başladı. Gitgide ağaçlar sıklaştı, tam bir karanlığın içine girdim. Nöbetin devam etmekte olduğuna şüphe yoktu. Kulaklarımdaki uğultu daha da çoğalmıştı. Fakat, zihnimde aynı sükûnet ve aynı korkunç aydınlık... Her şeyi birdenbire kırarak, Seniha'yı son bir defa görmeye bile teşebbüs etmeden, çiftlikten ayrılışımı çocukça buluyordum; hiç şüphe yok ki, bu, gülünecek kadar çocukça bir hareketti. F kat za-

ruriydi, çaresizdi. Yapılacak başka bir şey yoktu. Hiç kimseye, hiçbir şeye küskünlüğüm kalmamıştı.

Önüme birdenbire bir dere çıktı, derin ve dar bir sel çukurunun dibine sakin sakin akan karanlık bir dere... Daha aşağıda bir geçit bulmayı umarak kenarını takibe başladım. Fakat, gitgide genişliyor ve hızlanıyordu. Biraz daha ilerleyince etraftaki ağaçlar seyreldi, sular aydınlandı ve bu aydınlığın içinde köprüye benzer bir şey gördüm. Bu, yıkılmış bir taş köprüydü. Sağlam kalmış ayaklarının üzerine birkaç kalas uzatmışlar, kenarına da daha ince tahtalardan korkuluğa benzer bir şey derip çatmışlardı. Bastığım yerleri ayaklarımla yoklaya yoklaya köprüyü geçtim. Karşıma alçak bir duvar ve büyük bir kapı çıktı. Bir çiftlik olacaktı.

İçeride köpek havlamaları işiterek köprünün yarı yerine kadar geri döndüm. Fakat, oradan ileriye geçemedim. Sular köprünün ayakları altından geçerken boğuk bir ses çıkarıyorlardı. Düşmemek için büyük bir ihtiyatla korkuluğun tahtalarını yoklayarak aşağıya, suların en fazla köpürüp çağladığı yerlere bakıyordum.



Gözlerimi açtığım zaman kendimi Doktor'un evinde buldum. Kolum ve başım sarılıydı. Onun evinde misafir kaldığım gecelerin sabahında olduğu gibi, büyük bir sükûnetle şundan, bundan bahsettik. Yatağımdan doğrulmak isteyince ayağımın da yaralı olduğunu hissettim. Fakat, yine yavaş yavaş davrandım. Doktor, bir ayna uzatarak:

— Bak, sakal ne kadar yakıştı sana, diye güldü. Fakat kaç günden beri hasta yattığımı söylemedi. Ben de bir şey sormuyordum.

O gün akşama doğru Paşa, beni görmeye geldi. O da ilk önce havadan, sudan konuştu. Fakat, sakin ve tabii olduğumu görünce:

— Ne havadis var bakalım? diye sordu.

Ben, anlamayarak yüzüne bakıyordum.

— Öte taraftan, dedi, yaşımız itibariyle beni de, Doktor'u da alakadar eder.

Doktor, artık konuşmayı zaruri gördü; vakaya kaza, sebebine sarhoşluk, diyordu.

— Sen içkiye alışık bir insan değilsin... Zorladılar, içtin, çok içtiğini gördüm. Sonra o hızla kendini sokağa attın. Bastığın yeri görmedin... Kim bilir, o melun köprü sana şose gibi mi göründü, nedir?

Zavallı Doktor, beni sıkıntıdan kurtarmak için bana adeta yol gösteriyordu.

Biraz ferahladığımı hissederek yalan söylemeye başladım:

— Hastaydım o gün, ayakta duracak halde değildim. Ateşim kim bilir kaçtı. Yemek üzerine o karmakarışık içkileri de içince... Üstüme bir fenalık gelmesinden, misafirlerin rahatsız olmalarından çekindiğim için kendimi sokağa atmıştım...

Aziz Paşa, hikâyemi yarıda kesti; hızlı hızlı:

— Sonra ve tabii nerelere gittiğini, hasta halinde ne kadar yol gittiğini, nereye bastığını bilmedin... Bunlar malum... Sarhoşluk hali... Yalnız, benim anlayamadığım bir şey var...

Elini ceketinin iç cebine sokmuştu. Doktor, adeta dehşetle onu menetmeye kalktı:

— Paşa... Rica ederim.

Fakat o, aldırmadı:

— Yok... Yok şu meseleyi bir halledelim, dedi, sarhoşluk âlâ... Hepimizin başına gelen şey... Fakat, bunlar ne acaba, izah eder misin?

Elinde bir zarf vardı. Doktor'un bu sefer onu eliyle menetmesine karşı:

— Bırak, dedi, Şeref bunu bana izah etmeli...

Zarfın içinden çıkardığı kâğıtlar, Seniha'nın resimleriydi. Onları Adnan'ın albümünden çalmıştım. Beni suyun kenarında hemen hemen ölü bir vaziyette bularak bir saman arabasıyla Gemlik'e götürenler, cüzdanımı polise teslim etmişler, onlar da olduğu gibi Doktor'a vermişlerdi.

Verilecek cevap var mıydı? Gözlerimi kapayarak susuyordum. Aziz Paşa, unutamayacağım bir sesle:

— Var bu işin içinde bir iş... Anlat bana, dedi.

Sonra cevap vermediğimi görerek başka bir sual sordu:

— Senin baban yoktu değil mi Şeref?

— Hayır... Hepsi öldüler efendim, diyebildim.

— Yazık, dedi, onlarla bir şeyler konuşmak isterdim.

Doktor, garip bir teheyyüçle:

— Babası benim onun Aziz Paşa... Benimle konuşabilirsin, dedi.

Resimleri Aziz Paşa'ya Doktor'un verdiğine ve her şeyi daha evvel uzun uzun konuşmuş olduklarına şüphe yoktu. O, böyle söyleyince Paşa:

— Öyleyse kızımı oğluna istersin. Ben de ağlaya bağıra veririm... Bu iş de böyle biter, dedi.

İşte benim Seniha ile evlenmem bu kadar beklenmez, bu kadar kolay bir şekilde oldu.



Mesut milletler gibi mesut insanların da tarihi olmuyor. Seniha ile Narlı Çiftliği'nde geçirdiğim ilk senelerde kayda değer bir şey hatırlamıyorum. Evlenmemizden pek az sonra İstanbul'a küçük bir seyahat yaptık. Hesabınca bu, bir balayı seyahati olacaktı. Fakat sürekli yağmurlara tesadüf ettik. Sonra Seniha'nın akrabaları bizi rahat bırakmıyorlardı. Derken, Aziz Paşa'dan bir mektup aldık. Seniha, kuşkulandı:

— Babam Gemlik'ten bahsediyor, fakat üstünde Bursa damgası var. Demek ki, bizi yola çıkarır, çıkarmaz Bursa'ya kaçmış... Gitgide çocuklaşıyor zavallı... Başını bırakmaya gelmeyecek, diyordu.

Seniha için Bursa, Monte Karlo gibi bir yerdi. Paşa oradan daima borca batmış ve üstelik uykusuz gecelerden harap hasta dönerdi. Zaten havalar da açmamakta inat ettiği için, ilk vapurla Gemlik'e geldik. Gelecek yaza doğru Paşa'yı da alarak Boğaz'da akrabaların kolay gelemeyecekleri bir otele yerleşecektik. Fakat, bir daha gelemedik. Mesuttuk. Günde birkaç defa bunu birbirimize tekrar ediyorduk.

Çiftliğin vaziyetini yakından görünce dışarıdaki dedikoduların bir kısmına hak verdim. Bir kelime ile bataktı. Üstelik, Paşa'nın öteye, beriye karmakarışık borçları da vardı. Bunları ödemek için arazi satmaktan başka çare görünmüyordu. Bütün bu işleri yoluna koymayı kendime vazife bildim. En yakın arkadaşım olmakta devam eden Doktor'a:

— Yalnız bu gidişin önünü almak da kifayet etmez. Ben, burasını bir numune çiftliği haline getirmeliyim. Eski daire arkadaşlarımın, benim için dedikodular yaptıklarını öğreniyorum... Ben, buraya başkalarının sırtından geçinmek için girmiş bir tufeyli olmadığımı teslim ettirmekte gecikmeyeceğim, diyor ve parlak projelerimi anlatıyordum.

Doktor, beni pek cesaret verici bir tavırla dinlemiyordu:

— Bunların hepsi güzel... Diyelim ki, toprakla ve onun hırsızlarıyla uğraşmaya muvaffak oldun. Fakat, Aziz Paşa canavarıyla nasıl başa çıkacaksın? diyordu.

O kış, şiddetli fırtınalar ve soğuklar oldu. İmkân buldukça uzak, yakın köylere ve çiftliklere giderek tetkikler yapıyor, evde kapanıp kaldığım günlerde etrafıma yığdığım çiftlik ve hayvancılığa dair kitapları okuyordum. Bir taraftan da Paşa'nın yakınlarda ölmüş olan Bursa'daki dava vekilinin yerine onun avukat-

lığını yapmaya başlamıştım. Ölen dava vekili eski Mekteb-i Nüvvab mezunlarından sarıklı ve sakallı bir adamdı. Ben ise, çiçeği burnunda genç bir avukat olarak onun bıraktığı işlerin altından kolayca kalkacağımı zannediyordum. Fakat daha ilk günlerde bunların bir arapsaçı olduğunu gördüm. Yalnız Aziz Paşa'nın okumaya bile lüzum görmeden imzaladığı senetler ve mukavelelerden çıkan meseleler, usta avukatların bile içinden çıkamayacakları şeylerdi.

Günlerce Bursa'da uğraştıktan sonra Aziz Paşa'ya bunları anlatmaya çalıştığım zaman senet verdiği, mukavele yaptığı adamlara sövüp sayıyor, aldığım notları okurken zihni karıştıkça onları yırtmaya kalkıyor, sonra:

— Ben sana söyledim çocuğum... Sen, daha çocuksun, toysun... Niye tatlı canını sıkıntıya sokarsın? diye bana çatıyordu.

Başka avukatlara danışmayı, daha iyisi bir yeni avukat tutmayı teklif ettiğim zaman ise:

— Sakın ha... Onların hepsi birbirinden beterdir... Sen bırak bana... Ben, kendim yapacağım kendi avukatlığımı... Ben o namussuz davacılara mahkeme huzurunda bak neler söyleyeceğim! diyordu.

Aziz Paşa ile konuşmalarda çoğu kere Doktor da hazır bulunuyor, karşıdan kıs kıs gülerek:

— Hepsi iyi, fakat Aziz Paşa canavarıyla nasıl başa çıkacaksın? dediğini hatırlatıyordu.

Yalnız dava işlerinde değil, çiftliğin ıslahı için hazırladığım planda da yine evvel Aziz Paşa'yı karşımda buluyordum. Kayınbabam, beni ilk önce dikkatle dinlemeye başlıyor, sonra yorularak:

— Bunlar güzel, güzel amma... Bana şairane hülyalar gibi görünüyor... Seniha, şu gramofonu işletiversene sevabına, diyordu.

Fakat, doğrusu aranırsa bu sefer de Aziz Paşa haklıydı. Düşündüklerimi yapmaya kalksaydım, işleri daha fena bir çıkmaza girecekti. Çünkü, bunların hakikaten şairene hülyalar olduğunu anlamakta kendim de pek gecikmedim. Yalnız şu var ki, çektiğim sıkıntılar boşa gidiyor değildi. Seniha ile daima birbirimize tekrarladığımız, "Mesuduz" sözünde, zannederim, bunların büyük rolü vardı. Çünkü, vakitlerimizin büyük bir kısmı bunlarla kayboluyordu. Sonra, babasıyla olan münakaşalarımızda, o daima benim tarafımdaydı, beni haklı görüyordu. Bursa'da ondan uzak geçirdiğim günlerde ara sıra işten baş aldıkça Seniha'yı kaybettiğimi sandığım zamanlardaki heyecanlarımla özlüyordum. Biz, Seniha ile bir aşk evlenmesi yapmıştık. Bu, muhakkaktı. Aziz Paşa'nın, bir akşamüstü yatağımın başında durması, bir hastaya bir bardak su verir gibi sadelikle bana kızını vermesi, göründüğü kadar sade bir vaka değildi. Kızını sevdiği için kendini öldürmeye kalkmış bir genç adama acımak mı? Merhametin bu çeşidine ancak hayal romanlarında tesadüf edilebilirdi. Her şey, benim kendimi bilmeden yattığım günlerde uzun uzun düşünülmüş ince hesaplarla hazırlanmıştır. Seniha'dan evvel bu garip adamın kendisi beni sevmişti. Buna hiç şüphe yoktu. Öteden beri kendi muhitinde tanıdığı, beraber yaşadığı insanlar, iş arkadaşları, kumar ve çapkınlık arkadaşları, kendi akrabaları, çehre ve mizaçlarındaki sonsuz değişikliklere rağmen, birçok noktalardan hep bir kalıptan çıkmışa benzeyen muayyen bir insan sınıfının müşterek damgasını taşıyan tiplerdi.

Aziz Paşa, uzun hayatında bunlardan hem nefret etmiş, hem ayrılamamıştı, bir kelime ile, bıkmıştı. Bir gün evinde onlara benzemeyen bir yeni çehre, büsbütün ayrı bir tip görmek onu değiştiriyordu. Bir büyük devlet adamına kızdıkları zaman ona dağdaki çobanı tercih ettiklerini söyleyen adamlar gibi, benim yeni çehrem sempatik görünüyor, onu ötekilerle olan anlaşmazlıklardan, bir zaman için dinlendiriyordu. Bir zaman için!

Çünkü aradan birkaç hafta, birkaç ay geçmiş olsaydı, o değişik çehrenin maskesi altından da aynı kulaklar, gözler ve burnun çıktığını görecekti. Halbuki vakalar hepimizi, işte o zaman garip adamın, ihtiyar doktorumun telkin ve tesirlerinin de rolü büyüktür. Doktor, bana olan duygularını, evvela hiçbir şey düşünüp istemeden, sırf kendi kalbinin ve sevgisinin bir ihtiyacı olarak ona sirayet ettirmişti. Sonra, benim için birdenbire bir tehlikenin patlak verdiğini görünce, bir yandan beni tezi tezine bu muhitten uzaklaştırmaya savaşmış, fakat, bir yandan da, her ihtimale karşı, Aziz Paşa'nın gözüne sokmaya uğraşmaktan geri durmamıştı. Doktor'un Paşa üzerindeki büyük tesirinin sebebini de yine bu vesile ile anlamıştım. Yakınlıklarının sırrı, yalnız bazı taraflardan birbirlerine benzemeleri değildi. Kimseye benzemeyen bir yalnız adam olan Doktor'da da Paşa'nın yukarıda söylediğim değiştirici ve dinlendirici yeni çevreyi bulmuş olmasıydı.

Bir başka sebep: Aziz Paşa'nın şikâyet ettiği, fakat, bir türlü arkasını alamadığı derbeder hayatına, kendini boğazına kadar borca sokan kumar ve kim bilir nasıl daha başka türlü yıpratıcı ve sefilleştirici gizli eğlencelere karşı kızını son emniyet olarak görüyordu.

Evlenme çağına girmiş bir kızı uzun zaman kendine bırakmayacaklarını anlamayacak kadar zekâsız ve bunu isteyecek kadar hodgâm değildi. Seniha'yla beraber yaşamak bahsinde o, "hiç olmazsa birkaç sene" sözünü diline dolamış olması da bunu anlatmaktaydı. Birkaç sene! Bunu söylerken gözlerinde beliren hüzünden, yaşayacak pek çok zamanı kalmadığını düşündüğü ve birkaç sene sözünün kendisi için, "her zaman" demek olduğu seziliyordu.

Tam o günlerde Seniha'ya gerçekten parlak görünen bir kısmet çıkmıştı. Reddedilmesi delilik sayılacak, fakat, bir bakıma da karanlık ve şüpheli taraflar bulunan bu teklif üzerine Doktor'un, bu en nazik zamanda Paşa'yı en zayıf yerinden av-

lamasını, gözlerinde kızını sonuna kadar yanında alıkoymak gibi bir parlak hayal parıldatmasını bilmişti. Ben, birdenbire kuru bir saman demeti gibi parlarken, Seniha'da da bana karşı bir meyil uyandığını fark etmişti. Sonradan öğrendiğime göre, Doktor, o saf görünüşü altında, bana yaptığına benzer oyunlarla Seniha'yı iskandil etmiş, bu saf çocuğu ustalıkla tuzaklara düşürmüş ve uzun, beyaz kirpiklerinin içinde nasıl parladığını bildiğim gözleriyle aradığı şeyi bulmuştu. Hatta Seniha'nın kendine de kapalı kalmış bazı duygularını, bazı gizli yaralarını örten deriyi ustalıkla kurcalamasını bilen doktor eliyle kurcalayıp açmaktan geri durmamıştı.

Demek ki, her şey, dediğim gibi, ince hesaplarla önceden hazırlanmıştı. Islanmış cüzdanımdan çıkan buruşuk fotoğraflar masanın üzerine serilerek uzun uzadıya erkân-ı harp müzakereleri yapılmıştı. Paşa'nın müjdeyi bana orijinal bir baskın şeklinde vermesi onun kendine göre bir jestinden ibaretti.

Daha garibi, o günkü baskının bende yaptığı tesir biraz yatıştıktan sonra, Paşa, jestin ikinci numarasına geçmişti; gayet sade bir şey söyler gibi:

— Çocuklar arabada bekliyorlar; hasta hocalarını ziyaret etmek için izin istiyorlar, demişti. Biraz sonra çocukları, önde Adnan, arkasında Seniha, ellerinde çiftlikten toplanmış çiçeklerle odaya gelmişti. O da kardeşi gibi masum bir mektepli sadeliğiyle elimi sıkmış, sıhhatimi sormuştu. Heyecanımın şiddetine rağmen, Paşa'yla Doktor'un kenardan bize oynadıkları, daha doğrusu oynattıkları oyunun zevkini nasıl seyrettiklerini pek iyi fark etmiştim. Yine sonradan öğrendiğime göre, bu, benim gibi Seniha'ya karşı da bir oyundu. Seniha, babasının bu ziyaretini zaruri bir hatır sorma ziyareti gibi göstererek kendisini zorladığını ve o gün meseleyi bana açacağını ve açtığını kendisinden sakladığını yeminle temin etmiş, evlenmemizden sonra buna bana anlatırken, "Size verildiğimi bilseydim gelir miydim hiç" diye adeta kızarmıştı.

Seniha'nın bir garip huyudur; beni severek evlendiğini inkâr etmemekle beraber, bunu ağzıyla söylemekten daima çekinip utanmıştır. Evlenmemizden epeyce sonra, aramızda artık utanılacak hiçbir şey kalmadığı zamanlarda bile, bunu kendisine sorunca cevap vermemiş, pek sıkıştırdığım zaman omuzlarını ve kaşlarını kaldırarak koket bir gülüşle, "Ne bileyim ben, herhalde hoşlanmış olacağım!" demiş ve sevmek kelimesini uzun seneler ağzına almamıştır.

İlk zamanlarda romanlardaki gibi, durmadan aşktan bahsetmemizi istiyordum. Onu buna teşvik etmek için mümkün olan her şeyi yapıyordum. Fakat bu, bir türlü mümkün olamadı. Beni kütüphanede çalıştığımız günlerde ne zaman, nasıl sevmeye başladığını bugün bile hâlâ tamamıyla bilmiyorum. "Ben hiçbir şey aklıma gelmeden, Perihan'ın üzerine ay ışığı vurmuş gümüş levhalar gibi parlayan" yüzünü okuduğum zaman, siz, kız çocuğu gibi utandınız, başınızı önünüze eğdiniz... O zaman, "Şeref Bey'le evlenmek galiba hoş bir şey olacak!" diye bir şey aklımdan geçer gibi oldu. "Fakat, vallahi kendim için değil!" tarzında sözleri üzerine hayaller yaparak eğlendim. Lakin, dediğim gibi, bunları açıkça ona itiraf ettiremedim. Fakat, her şeyi konuşup bitirmemek, aramızda bazı sırlar, birçok sırlar bırakmak galiba daha iyi olmuştur.



Belki de bunun içindir ki, o, Bursa dönüşlerinde daima ilk evlendiğimiz günü, olduğu gibi bulmaktayım. Kapıda beni karşılayışından, hatta çehresine, duruşuna kadar her şeyi yabancı ve yeniydi. İlk evlendiğimiz gecenin unutulmaz ürpertileri içinde yavaş yavaş yanına yaklaştığım Seniha'ydı ve bu uzunca ayrılıklardan sonra çılgın gibi birbirlerinin kucağına atılan karı-kocaların kucaklaşmalarından daha başka bir şeydi. Ondan sirayet etmiş bir çekinmeyle bir zaman elimi dokundurmaya cesaret ede-

miyordum. Karı-kocaca şeyler konuştuğumuz, hatta en maddi işlerden bahsettiğimiz halde birbirimize yabancı gibi, fakat ilk evlendiğimiz gecenin yabancılığıyla çekine çekine bakıyorduk. Her günkü hayatta çehresini göre göre ezberlediğim, sonra da kaybettiğim hususiyetlerini yeniden birer birer keşfediyordum. Ellerini tuttuğum zaman vücudunun katılaşarak yavaş yavaş geri çekilmesi, kaşlarının çatılması, hafifçe kalkan başında gözlerinin inatla benden başka yerlere bakması, sonra benimkilerden kaçarak önüne eğilmesi, o zaman yakından yüzüne bakmaya başlayınca gördüğüm başka çizgiler, sağ yanağında beliren gizli çukur, hatta dudaklarının titreyişi... Böylece her dönüş gecesinde ilk evlendiğimiz gecenin Seniha'sını; o ilk gecenin, yeni evlenmenin utançları ve bambaşka lezzetiyle kollarıma alıyordum.

Davalar, sonra da çiftliğin gaileleri bitince yorgunluktan ve zaman darlığından şikâyet etmemize sebep kalmazdı. Uzun günler ve gecelerde büsbütün birbirimizin olmuştuk. "Mesuduz" şarkısını her zamandan ziyade birbirimize tekrar ediyorduk. Fakat, asıl şüphe edilecek şey, bu tekrarların bu kadar sık sık oluşuydu. Çiftlikte her şey yine eski haline döndükten, zaten bir şey getirmeyen bir kısım toprakları başımızdan alacak müşteriyi beklemekten başka bir tasamız kalmadıktan sonra, bende birtakım sebepsiz durgunluklar, yorgunluklar belirmeye başladı.

Bunları ilk önce, birikmiş yorgunlukların şimdi yavaş yavaş kendilerini göstermelerine verdik. Sonra geçirmekte olduğum hafif bir hastalık akla geldi. Seniha, hatta Bursa'ya, yahut İstanbul'a giderek, kendimi etraflı bir muayeneden geçirmemi istiyordu. Fakat ben, düşündüğümü ona cesaretle söyledim: "Bir hastalık... Fakat, doktorun arayacağı bir hastalık değil, bende eskiden beri olan bir hastalık galiba nüksetmeye başlıyor, eski bir sıtma gibi..."

Seniha'yı, vaktiyle kütüphane odasında yaptığımız gibi karşıma oturtarak ona bir ders ciddiyetiyle anlattım ki, erkekle-

rin en mesudu olmak bir genç erkeği doyurmaya kâfi değildi. O, bir şeyler yaparak kuvvetini, zekâsını da göstermek ister. Şimdilik hiç değilse çiftliğin bozuk işlerini biraz yoluna koymak için bir parça uğraştım. Fakat, bugünlük netice malum... Kollarını sallayıp gezmek, kendini küçülmüş görmek kadar hiçbir şey bir erkeği üzüp yıpratmaz. Hele çok sevdiği karısının yanında... Çok şükür, henüz ikimiz de pek genciz... Önümüzde alabildiğine uzun zamanlar vardır.

Bunları biraz da kendimi inandırmak için gürültülü bir neşe ile söylüyor, sonra:

— Haydi, sen de şimdi kendi dersine başla, diye onu havaya kaldırıyor, kulaklarından birinin memesini dişlerimle tutarak onu kucağımda çiftliğin emektar gramofonuna götürüyordum.

Seniha'nın dersi bana vals öğretmekti. İlk zamanlarda o, benim soluyuşum ve ara sıra başımın dönmesiyle eğlenirken ben, şimdi onu geçiyor ve kasırga gibi dönmelerle soluk soluğa kucağıma düşürünceye kadar çeviriyordum. Onun kendini kaybetmeye başlayarak, "Yapmayın rica ederim!" diye yalvarırken bazen Paşa da içeri girer. "Ne yapıyorsun kızıma, cellat?! Çal sevdiceğim, çal güzelim, çal meleğim çal... Böyle başlayan dersten hayır gelmeyeceğini ben, daha o zamandan anlamıştım!" diye bizimle şaka eder, sonra durmamıza da kızarak, "Haydi... Haydi... Madem ki başladığınız bir yere; devam edin kepazeliğinize!.." der, kendi de hem memnun, hem mahzun bir sesle şiirin arkasını okuyarak yanımızdan ayrılırdı.

"Bir yâreli kuş çırpınıyor sanki telinde
Çıkmakta bu âvâz o garibin ciğerinden
Billâhi bu eldir koparan ruhu yerinden."

Bütün bunlar, bendeki yorgunluk ve bezginlik alametlerinin gitgide ilerlemesine mâni olamıyordu. Fakat, hiç beklenmedik bir zamanda hadiseler birdenbire şekillerini değiştiriverdiler.

Günlerin, artık onları nasıl geçireceğimizi uzun uzun düşündürecek kadar uzamaya başladığı bir yaz akşamında Paşa terasta, yine aynı lüksün ışığında İstanbul'dan yeni gelmiş gazeteleri okuyordu. Doktor bir köşede Seniha'yla başbaşa konuşmaya dalmıştı. Ben, terasın önünde çakımla yine tahta parçaları kesiyordum. Paşa, birdenbire:

— Oh olsun... Nasıl alır mısınız Bosna Hersek'i, diye bağırdı.

Yüzünde garip bir heyecan ve sevinç vardı. İzahat verdi:

— Ben, siyasî cinayetlerden hoşlanmam amma, bu pek hoşuma gitti. Saray-Bosna'da Prençip diye bir serseri oğlan, Avusturya Veliahtı François Ferdinand'ı öldürmüş...

Sonra tafsilatı uzun uzun okudu... Nihayet, başka siyasî hikâyelerine, arkasından Manakyan'ın dramlarına geçti ve mesele unutuldu. Fakat, vakanın gazetelerdeki akisleri günden güne büyüyüp garip şekiller almaya başlıyordu. Hatta bir umumi harp tehlikesinden bahsedenler de vardı... O kadar ki, Paşa, evvela bunlarla alay ederken, sonra ağız değiştirmeye, "Haberi okuduğum zaman benim de aklımdan geçmemiş değildi!" demeye başladı. Fakat, yine de bir serserinin kurşunu yüzünden bütün Avrupa'nın birbirini boğazlamasına imkân görmüyor, "Ancak böyle bir şey olsa, pek de sevinmez değilim, sade bizim kanımız mı helal? Yesinler birbirlerini de biz de bir parça onları karşıdan seyredelim!" diyordu.

Bir iş için birkaç günlüğüne İstanbul'a, sonra Bursa'ya gitmiş olan Doktor'un yine akşam vakti, terasta hep bir arada bulunduğumuz bir zamanda birdenbire çıkageldiğini görünce hayretler içinde kaldık. Arkasında onu büsbütün başka bir insan yapan bir kaymakam üniforması vardı. Paşa, "Bu ne hal, yahu!" diye bağırıyordu. O, belindeki kılıcı çekip Paşa'nın karşısında operetlerdeki gibi komik bir selam vaziyeti alarak: "Esnaf-ı askeriden tabip kaymakam Cemil, Birinci Ferik Aziz Paşa hazret-

lerine tazimlerini arz eder" dedi. Sonra, kılıcı tekrar kınına sokup büsbütün belinden attıktan sonra, "Asker olduk yeniden" dedi ve oturdu.

O da pek fazla bir şey bilmiyor, "Bir nümayiş de biz yapıyoruz işte!" diyor ve başka şeylere geçiyordu. Bu değişiklik, Doktor'u adeta gençleştirmişti. İstanbul'a dair birçok hikâyeler anlatarak bizi güldürdü. Paşa, "Nümayiş kelimesi çok yerinde!" diyordu, "Avrupa'daki seferberlik hikâyeleri nümayişten ibaret... Bu, muhakkak... Bunlara karşı biz de boş oturacak değiliz ya... Tabii bunlara karşı Enver de nümayiş yapacak... Yeni şehzade, kırkbeşini bulmamış en güzide zabitleri ihtiyar diye ordudan attı. Şimdi, onları senin gibi giydirip kuşatıp karşısına dizecek, alay edecek..."

Bilmiyorum çiftlikte nelere dalmıştık o zaman. Dışarıdaki rivayetleri duyarak bizden haber soran işçilere ve köylülere, Doktor'un şimdiden Bursa'daki kıtasına gitmiş olmasına rağmen, "Yok bir şey... Telaş etmeyin!" diye teminat veriyor, buna kendimiz de inanmıyorduk.

Bir öğle vakti Süleyman'ın arabasıyla Gemlik'in içinden geçerken, davullu bir bekçinin, "Hükümet seferberlik ilan etti!" diye bağırdığını kulağımla işitinceye kadar... Seferberlik! Kayınbabamın dediği gibi, bu da bir nümayiş olabilirdi. Fakat, ona çaresiz ben de iştirak edecektim. Şakadan bile olsa, kendimi asker kıyafetinde görmek bana garip bir heyecan veriyordu. Havadisi bir an evvel Paşa'ya yetiştirmek için Süleyman'a arabayı daha hızla sürmesini söyledim. Arabayı şarkı söyleyerek sürmek âdetini ben, Paşa'nın damadı olduktan sonra da değiştirmemiş olan Süleyman, bu sefer susuyor ve düşünüyordu. Ben, bir şey sormadan bir aralık:

— Gideceğiz bey, dedi.

Süleyman, birkaç defa askerlik etmiş ve bunlardan birinde sağ ayağında bir sakatlık kalmıştı.

— Hani sen sakattın?

— Böyle sıkı zamanda sakatlık tanırlar mı? Gideceğiz bey, diye güldü.

O, "nümayiş" kelimesini bilmiyor, işi ciddiye alıyordu. Gariptir ki, bu defa ben de ona uydum; yolun devamı müddetince ciddi, çok ciddi şeyler düşündüm. Çiftlikte Aziz Paşa'nın bu habere pek de fazla aldırış etmemesine mukabil, Seniha da işi ciddiye aldı. Ben, başlamadan okşama, sevme jestleri yapmak onun âdeti değildi. Fakat, bu sefer yalnız kaldığımız zaman kollarımı tuttu, sonra beni adeta kucakladı. Telaş ediyor, hatta korkuyordu. Seniha'nın bu korkusu hoşuma gitti, onun için ben de sahiden muharebeye gidecekmişim, dövüşecekmişim gibi bir şeyler söyledim. Bu sefer, beni daha kuvvetle kollarında sıktı; işi daha ciddi tutarak, hatta ölüm ihtimalini akla getirecek şeyler ilave ettim. Seniha, vücudunun yapısı itibariyle karşıdan boylu boslu bir kadın görünür. Çarşaf giydiği zaman bu görünüş daha da heybet alırdı. O kadar ki, ilk karşılaşmamızda yaşlı başlı bir hanımefendi muamelesi ettiğimi hatırlar ve gülerim. Fakat, karşı karşıya, yüz yüze geldiğimiz zaman, o bütün ölçüleriyle küçülerek adeta çocuk olurdu. Bugün beni utanmadan kollarında sıkarken onu daha da çocuk görüyordum. O gece, zihnimin harikulade bir faaliyetle işlediği bir gece olmuştu. Seniha'yı uyuttuktan sonra usulca dışarı çıktım. Aziz Paşa'nın, teras masasında unuttuğu sigaraları içerek düşünmeye başladım. Evet, bu ciddi olacak bir şey değildi. Aklım bunu söylüyordu. Fakat, yüzbinde bir çıkacak bir isabet ihtimali olan bir piyango bileti karşısında yaptığımız gibi, kendimi birtakım hayallere kaptırıp koyuvermekten alıkoyamıyordum. Kendimi; sırtımda çantam, omuzumda tüfeğimle büyük kalabalıkların içinde yürüyor, tepelere tırmanıyor, derelerin sazları arasında pusuya yatıyor görüyordum. Sonra, muharebe hakikatini az çok bildiğim halde, ufuk kadar geniş bir meydanda iki mahşerin çarpışması şeklinde tasavvur etmekten kendimi alamadığım meydan muharebeleri... Hayalimdeki mu-

harebede ne yorgunluk, ne de tehlike olmadığı için, o ufkun her tarafına, en tehlikeli taraflarına –masal cengâverleri gibi– hiç yılmadan saldırıyordum...

Gökyüzü, bir tarlaya yağan dolu gibi şarapnel yağmurlarından görülemeyecek halde... Fakat, yıldızları birbirine dokunmadan göklerde seyrettiren kudrete benzer büyük esrarlı bir kudretin, bu ateş parçalarını, hep etrafıma yağdıracak ve bana dokunduramayacak bir nizama göre ayarladığına şüphe var mı? Nihayet, o da oluyor; fakat başbaşa bir çarpışmada kendi arzumla kabul ettiğim bir fedailik işinde... O zaman karşımdakilerle boğuşuyorum, yaralanıyorum; kanlarımın aktığını gördüğüm halde devam ediyorum. Sonra, daha ötesi, kahramanlığımın hiçbir şahidi olmadığı halde, o delik deşik ceketimi kendi siyah elbisesinin göğsüne sürerek ağlayan Seniha, onların hepsini görmüş gibi biliyor. Artık bir daha birbirimizi görmemek üzere ayrılmışızdır. Bu doludizgin hayallerden sonra, tekrar yatak odamıza döndüğüm zaman, uyuyan Seniha'yı hafifçe öpüyorum; o, buna benzer okşayışlarıma alışık olduğu için pek farkında olmuyor.

Fakat, kendimi doludizgin içine kapıp koyuverdiğim bu hayal, daha ciddi bir hayalin, işadamlığına ait idealime benzeyen yeni bir idealin temeli oluyor. Ertesi gün uyandığım ve Ahz-ı Asker Şubesi'ne gitmeye hazırlandığım zaman adeta başka bir adamım. Belki artık bir kahraman değil, vazifesini ağır ve yorucu da olsa, en şerefli bir insanlık vazifesi gibi hevesle yapmaya hazırlanmış bir adam... Bir gün, nihayet, kuvvetinin ölçüsünü göstermiş bir insan olarak buradaki aylak hayata döndüğüm zaman duyacağım huzur çok büyüktü. O gün, Ahz-ı Asker Şubesi'ne gittiğim ve tanıdıklardan bir yazıcı neferinin iltimasını kabul etmeyerek köylülerin arasında sıraya girdiğim zaman, bambaşka bir insandım.



Fakat, bu hayale mukabil işte hakikat... Birkaç gün sonra Bursa'dayım... Harbiye'deki İhtiyat Zabitleri Mektebi'ne gönderilecek âli mektep mezunlarını muayeneden geçiren bir komisyonun çalıştığı odanın dışındaki koridordayım. Sıram gelince beni de çağırıyorlar; masa başında oturan üç doktora selam veriyorum. Bunlardan biri, ortadaki benim doktorumdur. Fakat, şimdi artık birbirimizi tanımıyoruz. Sert bir sesle künyemi soruyor; söylüyorum. Sonra, pek iyi bildiği bazı hususiyetlerime dair yine sert, yabancı sualleri... Fakat, bunların bir tanesi benim kendiliğimden söylememiş olduğum bir eski hastalığım ve ondan böbreklerimde kalmış ufak bir arıza hakkında konuşmaya mecbur ediyor. Sonra muayene... Nihayet, "Çık!" diyor. Niçin bu yabancılık ve bu hatta lüzumundan fazla sertlik?.. Askerlik tabii... Elbette böyle olacak... Fakat, o sertlik içinde gözlerinin durmadan benden kaçması, alnındaki bir türlü kurumayan birkaç damla teri durmadan silmesi ve utanıyor gibi hali niçin?..

....

Süleyman, bana:

— Böyle sıkı zamanlarda sakatlık tanırlar mı? Gideceğiz bey, demişti.

Fakat, benimkini tanıdılar; hatta ben söylemeden tanıdılar. Ben gitmeyeceğim. Gerçi büsbütün de askerden ihraç edilmiş değilim. Yalnız İhtiyat Zabiti Mektebi'ne gidemiyorum. Çünkü, bir arızam var. Nedir o arıza? Zaten çok kısa ve üstelik de adeta okunmaz bir yazıyla yazılmış rapordaki birkaç tıbbi ıstılahtan bir şey anlayamadım. Sonradan da doktorun kendisine bunu ne ben sordum, ne o söyledi. Fakat, bunun o kadar ehemmiyeti yoktur. Çünkü, askerden ihraç edilmiş değilim. Yalnız hafif hizmete ayrıldım. Vazifenin büyüğü, küçüğü olur mu?

Hafif hizmetin türlü şekilleri vardır; bana onların da yine en hafifi düştü. Bursa'daki Ahz-ı Asker Şubesi yazıcı neferi oldum. Çanakkale'ye gidenlerin muameleleri hep benim elimden geçiyordu.



Harp, bizim hayatımıza pek fazla bir değişiklik getirmemişti. Bursa'da sokaklar tenhalaşıyor, çarşılarda dükkânların pek çoğu açılmıyor, ötekiler işsizlikten, ikindiden çok evvel kepenklerini indiriyorlardı. Arka yollardan yeni asker kafilelerinin indiği günlerde sokaklar biraz canlanıyor. Bunlar henüz elbise giymemişlerdir. Bir kısmına sepetli bohçalı köylü kadınlar, sakallı ihtiyarlar ve çocuklar arkadaşlık ettiklerinden, pazar meydanları, eski pazar meydanlarına benzer gibi oluyor, sonra bunlar birkaç gün için misafir edilecekleri cami avlularına ve daha ziyade de bizim asker şubelerinin bulunduğu yerlere yayılıp dağılıyorlar. Çanakkale başladıktan sonra gidenlere mukabil ara sıra aksi istikametlerden yaralı kafileleri gelmeye başladı. Bunların dışında şehirde Ramazan akşamlarına benzer bir durgunluk ve hareketsizlik... Yalnız geceleri kahveler fazla doluyordu. Ben, kayınbabamın ısrar etmesi üzerine Büyük Kaplıca'ya yakın bir yerde Madam Burot isminde bir kadının oteline yerleşmiştim. Burası, daimi ve hatırlı müşterilerle daha ziyade bir pansiyona benziyor, ara sıra oraya İstanbul'dan belli başlı misafirler de geliyordu. Aziz Paşa'nın damadı olan bir yazıcı neferi olarak benim burada mevcudiyetim pek abes değildi. Akşamları temiz ve şık elbiselerim içinde ne olduğum bile pek bilinmiyordu. Asker amirlerinden de ara sıra otele uğrayanlar oluyordu. Gündüzleri nefer üniformam ve kabalağımla beni tanımayanlar, geceleri de bu kıyafetimle tanımıyor görünüyorlardı. Adeta arkadaşlık ediyorduk. Artık eskisi kadar çekingen ve insandan kaçan bir adam değildim.

Aziz Paşa, beni yoklamak, Doktor'u görmek, kaplıcalarda romatizmalarını tedavi etmek gibi bahanelerle arada bir Bursa'da kaçamaklar yapıyor ve tabii o da Madam Burot'ta kalıyordu. Paşa, burada benim kefaletim altında olduğu için, Seniha pek ses çıkaramamaktaydı. Ara sıra kendi gecikmelerini araya kaynatmak için beni birkaç gün izinle Gemlik'e gönderiyordu. "Gönderiyordu" diyorsam, onun kendisi değil tabii, benim amir-

lerim!.. Fakat, ilk muayenemde silahsıza ayrılışım gibi bunlar da adeta kendiliğinden oluyor, kendi ağzımla izin istememe lüzum kalmıyordu. Hatta şubece Gemlik'te ufak tefek resmi işler havale edilerek üç, beş gün ve daha fazla kalmaya zorlandığım da olmuyor değildi.

O zamanlarda, davalar zamanında olduğu gibi, çiftlikte yine evlendiğimiz gecenin yepyeni Seniha'sını, yeni çehresiyle utancından hafifçe alt dudağını ısıran beyaz dişleriyle başını önüne eğiyor ve gülümsüyor bulunuyordum. Sonra, bana ahvali soruyordu. Muharebe için ve Bursa için çiftliğe gelen haberler iyi değildi. Ben, ona bunların biraz mübalağalı olduğunu söylüyordum. Ne olsa muharebe muharebeydi. Elbette birtakım sıkıntıları olacaktı. Ahalinin aç olduğunu söylüyorlardı. Buna doğru değil denemezdi. Fakat, fakir mahallelerde, fakir köylerde halkın aç olmadığı ne zaman görülmüştü? Aylık sahipleri, memurlar biraz sıkıntı çekiyorlardı. Fakat onlar da şöyle böyle işlerini uyduruyorlar, geçinmenin çaresini buluyorlardı. Buna mukabil, sevindirici haberler de yok değildi. Çanakkale iyi gidiyordu. Oraya mümkün olduğu kadar çok asker göndermek için Ahz-ı Asker Şubelerinde geceyi gündüze katıyorduk. Paşa'ya gelince, onun için bütün bildiklerimi Seniha'ya söyleyemezdim. Bu, zavallı kayınbabamı satmak olurdu. Hem de boşu boşuna. Bu kadar doğruculuk Seniha'yı yok yere üzmekten başka bir şeye yaramaz, üstelik Aziz Paşa ile aramızı da bozardı. O, artık bir çocuktu. Ne yapılsa iş olduğuna varacaktı. Bunun için işlerinin ve romatizma tedavisinin iyi gittiğini söylüyor, öte tarafını ağız kalabalığına getiriyordum.

Gelen haberlerin kötülüğüne rağmen, o günlerde çiftlikte ve gökyüzünde her şey o kadar güzel, sakin ve biz o kadar mesuttuk ki, artık mesut olduğumuzu söylemeye bile lüzum görmüyorduk. Bunun için Seniha, her dediğime çabucak kanıyor ve artık kendimizden başkasını düşünmüyorduk. Bugünler, aşkımızın en ateşli zamanları olmuştur.

Çiftlikte işler büsbütün durmuştu. Askere gidenlerden geriye kalan birkaç ihtiyar işçi ve çocukla çiftlik, şimdi lüzumsuz bir toprak manzarası alıyor ve biz, ailelerinden habersiz evlerinden kaçmış iki âşık gibi başıboş dolaşıyor, su kenarlarında birbirimizin dizine yatıyor, dalları yere kadar inen ağaçların çadırı altına saklanıyorduk.

Sonra, yine kapının önünde cepheye gider gibi bir ayrılık sahnesi... Artık Süleyman'ın arabası olmadığı için ben, atıma biniyordum. O, atın yanında ve çok kereler atın başını tutarak beni epeyce uzaklara kadar uğurluyor, "Ben artık döneyim" diyor. Son bir defa öpmek için attan iniyorum. "Olmaz yapma Allah aşkına görürler!" diye elleriyle mâni olmaya çalışıyor.

Fakat, onun benimle yürürken sık sık arkasına göz attığı, eğer gelen varsa geçinceye kadar beni lafa tutup oyaladığı gözümden kaçmamıştır. Görülmeyeceğimizi biliyor. Fakat, huylu huyundan geçer mi? Bu, onun en zayıf dakikası olduğunu bildiğim için, "Söyle, beni sevdiğini bir kere" derdim. Yine inat ederdi. Bir defasında ben de bir hainlik yaptım: "Bizler için gecenin birinde ansızın bir emirle Çanakkale'ye gönderilmek ihtimali var. Bilirsin bunun ne demek olduğunu... Haydi inat etme... Bir küçük kelimecik... 'Seviyorum' de. Bu sesi bir kere işiteyim." Seniha bunun bir hile olduğunu hemen anladı. İnanmadı. Fakat, harp harpti. Bugünden yarına ne olacağı bilinmezdi. Gözleri dolu dolu, aynı manasız utanmayla alt dudağını ısırarak, "Peki, işte öyle!" dedi ve hemen geriye döndü, çocuk gibi koşmaya başladı.

Çiftlikte, vals yapar gibi ata binmeyi de adamakıllı öğrenmiştim. Zaten Bursa ile Gemlik arasındaki seyahatlerimi asıl bunun için atla yapardım. Bilhassa Gemlik dönüşlerinde bu süvarilik, bana bir cephe askeri olmak hayali veriyor ve askerlik şubesindeki yazıcı masamla iskemlemi unutturuyordu. Yolda uzun uzun Seniha'ya söylediğim cephe masalına benzer bir masalla

kendimi eğlendirir ve bu, Demirtaş istasyonuna yaklaşıncaya kadar devam ederdi. Sonra, Bursa'daki yeni hayatımın havasına kendimi kaptırırdım.

Aziz Paşa, geceleri eski tanıdıklarından bahsederek kaçamaklar yapıyor ve bunlar için bana kurt masalları okuyordu. Bir akşam, birdenbire kendisine kızdım: "Yahu, bela bir derken iki oldu. Bana bak! Ben değil o anası kılıklı bücürden, (Paşa, Seniha'ya kızdığı zaman böyle söylerdi) Allah'tan bile korkmam!.. Yani, şimdi senden de mi korkacağız?" dedi. "Aman efendim, estağfurullah haddim mi?" diye gülüyordum.

Parmağını kaldırarak, "Yani dikkat et. O bücürde anasının kanı vardır. O da sana ergeç yuları takar, benden beter olursun!" dedi. Aziz Paşa, bu ihtardan şu neticeyi çıkardı:

— Yani sen, benimle anlaşmaya bak. Yaptığıma karışma... Haydi, bu gece sen de benimle gel... Gözünle gör. Kara ağızlıların bana ne kadar iftira ettiklerini anla... Sus, sus... Beyhude konuşma... Benim için neler söylediklerini biliyorum... Büsbütün yalan da değil amma, iftira, tezvir, alçaklık...

Aziz Paşa, o akşam Bursa'da, bir mütekait paşaya misafir gidiyordu. Birkaç da kendi halinde başka adam vardı. Beni yanına almak için bu geceyi seçmesinin sebebi öteki gecelerin de böyle geçtiğini zannettirmekti. Bir parça politikadan, harpten ve tasavvuftan bahsettikten sonra mütekait paşanın uyuklamakta olduğunu görerek izin istedik. Otele dönmek için Setbaşı taraflarında bir araba ararken karşımıza biri çıktı. Paşa'ya birkaç isim vererek Nuriye Oteli'nin üst katında olduklarını söyledi. Kayınbabam birdenbire sarsıldı. Beni başından savmak için bir bahane aradı. Bulamayınca, "Hadi beraber çıkalım üç, beş dakika... Heriflerden birine bir söyleyeceğim var!" dedi. Otelin bir odasında birkaç kişi poker oynuyorlardı. Yüksek tabakadan oldukları belliydi. Birisi Bursa'da büyük dutlukları olan Ermeni bir tüccardı. Paşa'nın niyeti biraz oturduktan sonra ayrılmak olacaktı ki, bana,

"Ben şunları biraz seyredeyim. Sen oyun bilmezsin. Gazete filan oku!" dedi. "Benim için kumarbazlarla düşüp kalkıyor diyorlar ya, göreceksin bu düşüp kalkmanın şeklini... Ben, kenardan uslu uslu seyreder, eğlenirim. Hepsi bu kadar..."

Bana, mütekait paşanın evinde olduğu gibi, burada da bir usluluk misali göstereceğinden memnundu. Fakat, biraz sonra dayanamadı. Onu da oyuna aldılar. Beni oyalamak için durmadan kahve ve çay getirtiyordu. Sonra, otelde iyi portakallar bulunduğunu öğrenerek işi portakala çevirdi. Hacı diye çağırdığı bir ihtiyar Ermeni garsonun her içeriye girişinde, "Çocuğa portakal getir!" diye bağırıyordu. Bir zaman sonra bana usulca. "Şeref, biraz para var mı üstünde?"dedi. Nereden bilirdim oyun oynayacağını? Verdim. Bir kere daha istedi; yine verdim. Bir üçüncü müracaatta bunun sonu gelmeyeceğini anladım. Ümidini kesmesi için, "Bunlar kaldı Paşam" diye eline usulca bozuk paraları tutuşturdum. Ermeni tüccar bunu görünce, "Paşam, arkanız kuvvetli bu gece. Sizi iyi finanse ediyorlar!" diye şaka etti.

Kendi tabiri üzere, ipliği pazara çıktıktan sonra kayınbabam o geceden itibaren beni yanında gezdirmeye başladı. Artık aralarından su sızmaz iki kafadar, "Bücür"e karşı iki yeminli müttefik. Sonra, beni bırakarak Gemlik'e gitti. Bununla beraber zaten daha evvelden ben de ufak tefek gece misafirliklerine başlamıştım. Fakat, benimkiler büsbütün başka türlüydü. Memleketin hatırlılarından belli başlı ahbaplarım olmaya başlıyordu. Bunlar, oldukça münevver insanlardı. En çok memleket ahvalini konuşuyorduk. Cephelerde su gibi akan kan ve her hafta sefalet, açlık günden güne alıp yürüdüğüne dair korkunç hikâyeler anlatıyorlardı. Bunların ufak tefek misallerini ben de etrafımda görmeye başladığım için, bu hikâyeler beni gitgide sarmaktaydı. Bir kısım devlet adamlarının da içinde eli bulunan bu ustalıklı oyunlar ve anaforlar, tertip tarzları itibariyle de zabıta romanlarından daha esrarengiz ve meraklıydılar.

Artık eskisi gibi insanlardan kaçan ürkek, gamlı ve içinden pazarlıklı bir adam değildim. Konuşmalara ben de heyecanla karışıyordum ve bütün bunlar, bana yeni bir çeşit vatan vazifesi yapmak gibi görünüyordu. Demek ki, bir yandan dışarıdaki düşmanlarla uğraşırken, bir yandan da içeridekilere karşı bir cephe açmak lazım geliyordu.

Bu arada ben, tekrar Gemlik'e izinli gittim; dönüşte kayınbabam, biraz da bana söylettiği zoraki yalanlarla bana takılmak için yeni bahaneler buldu. Artık Bursa'daki muhitim daha genişlemişti. Gündüz askerlik şubesindeki işlerle, geceleri bazen gün ağarıncaya kadar devam eden bu dedikodularla hasta düşmekten korkacak kadar yoruluyordum. Fakat, bu hayat, bana bilakis yarıyor, sıhhat ve canlılığım günden güne artıyordu.



Bir aralık Balıkesir'e giden Doktor, tekrar Bursa'ya dönmüş ve o da aramıza karışmıştı. Doktor, bu kargaşalık içinde münzevi hayatını pek değiştirmemişti. Çekirge'nin ucunda, ihtiyar bir kadının evinde kendi kendine oturuyor, fakat bilhassa Paşa bulunduğu zaman sık sık Madam Burot'un pansiyonunda bizi görmeye geliyordu.

Bir gece onun yanında, kırlaşmaya başlamış alalman bıyıklı, alabros, kısa saçlı, gayet güzel giyinmiş bir adam gördüm. Tavırlarında, bakışlarında ve bilhassa konuşmasında büyük rütbeli askerlere mahsus bir amirlik ve keskinlik vardı.

Doktor'la bir masada başbaşa oturmuşlardı. Doktor, bana karşıdan el etti; oturmamak niyetiyle yanlarına gittiğim zaman:

— Şeref, dedi, sana bir zamanlar bir ordu arkadaşımdan bahsetmiştim. Miralay Murat Bey, Meşrutiyet hareketinde büyük hizmetleri olmuş ve sonra politikaya geçmiş bir asker... Sana maliye müfettişliği yolunu açmak için bana yardım vadetmişti. Hatırlarsın... Muhakkak yapacaktı. Fakat, hacet kalmadı.

Murat Bey, bana oturduğu yerden elini uzattı; mengene gibi sert parmaklarıyla elimi sıktı ve bırakmadan beni yanına çekip oturttu. Doktor'un biraz evvel ona benden uzun uzadıya bahsettiği anlaşılıyordu.

— Kayınbabanızı uzaktan tanırım. Eski idare paşaları arasında katiyen yabana atılmayacak bir insandı, dedi.

Başka bir şey söylemeden Doktor'a anlatmakta olduğu şeye devam etti. O da harp ihtikârından ve yolsuz idareden bahsediyordu: "Enver'e kaç defa söyledim. Laf anlamaz ki, mübarek". "Talât'a açıkça çekilmelisin kardeş... Bu şerait dahilinde senin için yapılacak başka bir iş kalmıyor" gibi sözleri gayet emniyetle sarfetmesinden, günün belli başlı adamlarından biri olduğu anlaşılıyordu. Bunun bir başka delili: Hükümeti ve Kırmızı Konak'ı kamçılar gibi bir şiddetle hiç çekinmeden tenkit etmesiydi. Çünkü bu zamanda bunu rastgele biri yapsa adamı asarlardı. Hem devletin içinde olmak, hem de ona bu şekilde sataşmak bana hayretle gözlerimi açtırıyordu. Pek yaşlı olmadığı halde, yüzünde bıçakla kesilmiş gibi derin ve muntazam çizgiler vardı. Bunlardan bir tanesinin gerçekten bıçak yarası olduğunu fark ettim.

Murat Bey, politikadan sonra Doktor'la uzun uzadıya müşterek Balkan hatıralarını konuştu. Orduda ve Meşrutiyet hareketinde Doktor'u benim bildiğimden bambaşka bir adam olarak tasvir ediyordu. Benim bir peygamber gibi feragatlı ve sakin doktorum, Meşrutiyet'ten evvel Yukarı Tarabya'da Sandaneski çetesinin yaptığı ani bir baskında yaralanmış bir neferin tüfeğini alarak müsademeye iştirak etmişti.

Sonra, yine günün meselelerine geçti. Biraz evvel bir çeteci ve ihtilalci gibi konuşan bu adam, şimdi derin görüşlü bir devlet adamı gibi konuşuyordu. Evvela, cephelerde kan gövdeyi götürürken bu ateş gibi macera adamının aramızda ne aradığını, politikacılığa bir tekme atarak niçin tekrar orduya dönmediğini hayretle düşünüyordum. Bir aralık bu suale kendisi cevap verir gibi, "Ötekilerde de artık ne olursa olacak ve umarım ki, Çanak-

kale gibi muvaffakıyetli olacak: fakat asıl cephe, asıl vazife şimdi içeride" dedi. Ve izah etti: memleket içinde günden güne arttığını dehşetle gördüğümüz yokluk, hakiki yokluk, ihtiyaç maddesi yokluğu değil, teşkilat yokluğuydu. Bir şehirde dirhemi kalmamış bir gıda, yahut bir başka ihtiyaç maddesi, bağırsan işitilecek mesafedeki bir kasabada alıcısız, yahut nakliye vasıtaları imkânsızlığından çürüyordu. Sefaletle bir tempoda artan ihtikârın ve devlet idaresinde görünen anarşi manzarasının sebebi bundan başka bir şey değildi. Bugün istihsal, elbette eski istihsal olamazdı. Fakat bir el; teşkilat eli, mevcudu rasyonel bir şekilde üleştirmesini bilsin; bu harbi ferah ferah çıkarırdık. Ama, devlet kendi başına bu işi yapamazdı; yardımcı eller lazımdı. O zaman cephe arkasında ne ihtiyaç, ne ihtikâr ve soygunculuk!

Hukuk'taki iktisat müderrisimizin bize izah etmeye uğraştığı nispette karıştırdığı ve arapsaçına çevirdiği meseleleri o, adeta elindeki bir kalburun içine atıyor, birkaç sert silkeleyişle tozunu, toprağını döküyor, bütün cürufundan temizlenmiş fikirleri, iri iri mücevher parçaları parlaklığıyla önümüzde kalıyordu.

Askerlik gibi, fırka politikacılığından da çekildiğini söyleyen, fakat boş durmadığı da muhakkak olan bu adamın, çok ehemmiyetli olduğunu anladığım, fakat ne olabileceğini tasavvur edemediğim o yardımcı ellerden biri olması lazımdı. Nasıl ki, ertesi sabah erkenden Eskişehir'e hareket edeceğini söylemesi de bunu anlatıyordu. Ayrılmak için ayağa kalktığımız zaman ben, aşağı yukarı on kelimeden fazla söylememiştim. Birdenbire elimi tuttu, gözleri gözlerimin içinde:

— Aslanım, dedi. Doktor'a verdiğim sözde duruyorum. Sizinle meşgul olacağım.

Sonra gözleri daha yakın, daha evvel başbaşa birçok şeyler konuşmuşuz gibi:

— Sizin gibi iyi okuyup hazırlanmış bir genç için ne yazıcı neferliği, ne de Aziz Paşa damatlığı bir kariyer olamaz, dedi. Anlaştık mı?

Hayretler içindeydim. Uyumak için yatağa girdiğim halde tekrar kalkarak lambamı yaktım. Murat Bey, benim şimdiye kadar görmediğim diyebileceğim tipte bir adamdı. Doktor'la konuştuklarına göre; bakıyorsunuz, ürkütücü bir macera adamı, gözünü daldan, budaktan sakınmayan bir çeteci ve komitacı; bakıyorsunuz, böyle bir hayatı olan, böyle bir insandan beklenmeyecek bilgilerle dolu... Hem de onları en karışık ve uçucu fikirlerle oyuncak gibi oynayacak derecede sindirmiş bir fikir adamı; şimdi yanaşılmaz bir sınıfın yanaşılmaz adamı, şimdi en cana yakın ve sade bir dost...

Doktor'la birbirlerine anlattıkları Balkan maceraları beni altüst etmişti. Bunlar, bana Doktor'un benden sakladığı eski çapkınlık hatıraları gibi geliyordu. Garip bir duygu ile onu adeta kıskanıyor ve bunları bana söylememiş olmasına darılıyordum. Demek ki, benim yalancı atım üstünde, yalancı üniformamla Gemlik'ten Bursa'ya gelirken hayalimde kendime yaptırdığım şeyleri onlar sahiden yapmışlardı. Murat Bey'in söz arasında. "Bir kere geçiyoruz dünyadan, bunun bir ikincisi yok. Hayatı yaşamak lazım" derken aldığı tavrı ve sesi asla unutmayacaktım. Bu adam hakkında şimdiden bir hüküm veremezdim. Belki bir serseriydi; belki benim anlayamayacağım tipte bir fikrin adamı. Fakat ne olursa olsun, mühim bir adamdı. Doğru ve yanlış daima bir şey yapmış, bir şey söylemiş ve başını sürünün içinden çıkarmaya muvaffak olmuştu. Şimdi bile, memleketin bu korkunç ölüm-kalım mücadelesinde ordudan ayrı, politikadan ayrı tek başına bir kuvvet olmaya çalışıyordu. Bu da onun boş ve nafile bir hayali mi? Bilinmez. Fakat belki de aksi çıkar; çıkmazsa da o, kuvvetinin tam ölçüsünü veren bir adamdı. İyi düşünülürse, benim o mevki hırsları, şöhret, para vesaire hırsları diye söylediğim ve yandığım şeyler, bütün kararsızlıklar ve ümitsizliklerim, hep onu olamamaktan, olamayacağımdan değil midir? Keşke bu kargaşalık beni de Süleyman'la beraber hiç olmazsa Çanakkale'ye

kadar sürükleyip götürseydi, geri dönersem benim, hiç değilse çiftliğin hayatında Tanrının günü "mesudum" şarkısını tekrarlarken, kendi kendime anlatacak bir hatıram olurdu.

Hele son sözleri; Murat Bey'in birdenbire gözlerimin içine, yüreğimin içine bakarak, "Aziz Paşa damadı olmak sizin için bir kariyer olamaz" demesi. Bunu bulup söylemek için bu adamın peygamber gibi bir şey olması lazımdı. Birkaç gün, bu geceyi sadece, günden güne tesiri hafifleyerek bir nafile ahlar, vahlar gecesi gibi gördüm. Halbuki, o, gerçekten benim için hayatımın beklenmez bir dönüm noktası, varmış olduğum bir tarihi geceydi.

Bunu, sekiz, on gün sonra Murat Bey'i Madam Burot'un otelinde gördüğüm, bana karşıdan elini uzatarak, "İşiniz oldu. Gidiyorsunuz!" dediği zaman da yine anlayamadım. Kayışı sımsıkı bileğime sarılı bir kurye çantasıyla uyuklarken birdenbire gözlerimi açtığım ve yol arkadaşımdan, ışıkları karşısında bulunduğumuz istasyonun Sofya istasyonu olduğunu öğrendiğim zaman anladım.



Kurye olarak Viyana'ya gidiyorum. Bursa Askerlik Şubesi'nde yazıcılığım gibi bu da adeta kendiliğinden olmuştu. Yazcı neferinin makamına bir gün bir emir tebliğ ediliyor, kalkıp İstanbul'a Harbiye Nezareti'ne gidiyorum. Birtakım dairelere girip çıkıyorum. Gecesi Tokatlıyan Oteli'nin üst katındaki bir odada Murat Bey'i görüyorum. Hemen hemen başka şeylerden konuşuyoruz. Gitmek için izin istediğim zaman, "Nereye?" diye soruyor. Ötemi, berimi Sirkeci'de bir otele bıraktığımı söylüyorum. Sadece, "Burası daha iyi. Size bir oda tembih ettim" diyor. Masanın üzerinde yığınla kâğıtlar ve bir de acayip biçimli dört köşe bir şişe var: "Acıbadem rakısı... Bir arkadaş Romanya'dan hediye getirdi... Oraya mahsus bir şey... Bak, biraz iç... Ne ka-

dar farklı bulacaksın!" diyor. Ben, içtikten sonra da, "Çok başka değil mi?" diye soruyor. Neyle mukayese edeceğimi bilmediğim için verilecek cevap yok. Fakat, yine de, "Evet, çok farklı" diyorum. Çünkü, parola budur. Hiçbir şey sormamak ve her şeye, "Evet" demektir.

Masalda, peri padişahının sarayına misafir gelen adam gibiyim. Rüzgâr gibi görünmez bir kuvvet beni yerimden kaldırıyor; şu veya bu yana götürüyor, önümde kapılar kendiliğinden açılıyor, kapanıyor. Vaktiyle niçin yazıcı neferliğine ayrıldığımı Doktor'a sormadığım gibi, şimdi de nereye gittiğimi kimseye sormuyorum. Bana vadedilen kariyer herhalde bu olacaktır. Bildiğim şimdilik bundan ibarettir.

Benim bildiğim de, "Benden bir şey saklıyorsunuz?" diye ağlamış olan Seniha'nın bildiğinden farklı değildi. Aziz Paşa, daha fazlasını biliyor mu acaba? Belki. Benim için Avrupa'ya gidip gelmeler başlayacağını öğrenince, o, memnun olmuştur. Seniha'ya belli etmeden bana nasihatler bile vermiştir. Fakat, belki o da bu kadarcık biliyor. Doktor, çok ehemmiyetli bir meseleyi tahkik etmek için muvakkaten Balıkesir'e gönderilmiş olduğundan, görüşmeden hareket etmiştim. Fakat, kendisi Balıkesir'e hareket ederken adeta uzunca bir zaman görüşemeyecekmişiz gibi beni biraz fazlaca öpmüştü. Kim bilir bu da belki benim bir vehmimdi.

Zavallı Seniha, renkten renge girerek soruyordu:

— Peki, birdenbire nereden çıktı bu?

Benim yutkunduğumu görerek Aziz Paşa cevap veriyordu:

— Askerliktir bu, asker kızı sorar mı böyle şeyler?

— Sen asker misin?

Bu sefer ben söylüyorum, kahkaha ile gülerek:

— Üniformamı görmüyor musun?

— Ne zaman döneceksin?

Yine Aziz Paşa:

— Asker kızı sorar mı bunu?

Fakat, bu kadar doğruculuğun doğru olmayacağını düşünerek öksürüyor:

— Elbette pek yakında...

Seniha'nın sorduğunu ben, kendime sormaya kalksam cevaplar daha güçleşecek...

— Asker misin?

— Elbette...

O halde kariyer. Tokatlıyan'da ne işin var?

— ...!

Murat Bey kâğıtları okurken ben, yudum yudum acıbadem rakısı içiyordum. Kadehimi bitirinci o bakmadan, elinin makine gibi bir hareketiyle tekrar kadehimi dolduruyor. Sonra, bana talimat vermeye başlıyor, notlar aldırıyor.

Seniha biçaresi yanımda olsa ve akıl etse yine aynı sualleri soracak:

— Asker misin?

— Elbette...

— O halde bir sivilden aldığın bu ikinci talimat ne?

— İkinci talimat mı? Sadece talimat... Gayet ufak tefek talimat... Fakat söylenmez. Talimatın ne olduğu söylenir mi? Karıma bile, hatta yemin ederim, kendi kendime bile...

Murat Bey:

— Haydi şimdi yemeğe inelim, diyor.

Bu defa parolayı unutuyorum:

— Fakat, üniformamla nasıl olur?

Murat Bey; karayağız yüzünün daha beyazlaştırdığı keskin ve parlak dişleriyle gülümsüyor, bir çocukla şaka eder gibi yanağıma bir fiske vuruyor.

İniyoruz, salonda kalabalık var; kadınlar var; çalgı var.

Listeye bakarken:

— Yaşanılacak halden çıkardılar zavallı memleketi, diyor.

Fakat lüzumundan çok fazla pahalı diye işaret ettiği yemeklerden getirtiyoruz ikimiz de... Pencereye yakın bir yerde şık bir asker, bir kadınla başbaşa yemek yemektedir.

Murat Bey, yanımdan geçen garsona onu göstererek:

— İdris'i çağırsana, diyor.

Asker, hemen kadını bırakarak yanımıza geliyor ve ayaklarını birbirine çarparak Murat Bey'e bir asker selamı veriyor. Bunda biraz da ahbap şakasına benzeyen bir eda vardır.

Asker, fakat bizimkilerden başka türlü giyinmiş bir asker. Pırıl pırıl rugan çizmelerinden başımı kaldırıp yüzüne baktığım zaman tanıyorum. Mercan İdadisi'nden bir arkadaşım, daha doğrusu, tanıdığım. O zaman, kısalmış elbiseleri içinde upuzun, kocaman başlı, çukur gözlü, çok fıkara bir Boşnak çocuğuydu. Seyrek tıraş olduğu için İdris Hoca derlerdi. Onun kadar çalışan yoktu. Fakat, kafasına ders girmezdi. Teneffüslerde bir duvarın dibinde kendi kendine oturarak yüksek sesle derslerini beller, ezberlediğini unuttuğu zaman, "Yine domuzlandın!" diye yumrukla kafasına vururdu. Bunu imtihanlarda da yaparak mümeyyizleri güldürdüğünü söylerdi. Bir sene onunla sınıf arkadaşlığı etmiştik. Sonra, o dönmüş, biz başka sınıfa geçerek ayrılmıştık.

Fakat, çok kuvvetli olduğu, kavga edenleri testi kaldırır gibi kolaylıkla havaya kaldırıp birbirinden ayırdığı için, kimse ona ilişemezdi. Zaten davası kendi kendisiyle olduğundan, buna sebep de yoktu. En ziyade fizik ve kimyaya meraklıydı. En çok da onlardan dönerdi. Yatıp kalktığı bir medresede, hırdavatçılardan satın aldığı aletler ve demir parçalarıyla bir alet icat etmeye çalıştığı söylenirdi. İdris'in aleti nihayet kıyafetinde göründü. Kıyafet değişince zekâsındaki ağırlık da gitmişti.

Beni tanımayacağını zannettiğim halde bir bakışta tanıdı; yalnız ismimi bir parça karıştırarak:

— Vay Eşref Bey, dedi.

Murat Bey, soruyordu:

— Ne vakit geldin İdris?

— Üç gün var beyim.

— Buradasın tabii?

— Evet...

— Yarın sabah beni gör.

— Emredersiniz bey.

— Yanındaki Olga mı? Getirsene buraya!..

Murat Bey, o anda pencerenin yanındaki masadan el sallayan bir grubu görmüştü. İdris'e:

— Vazgeç getirme, dedi, ben, biraz arkadaşları göreceğim. Sana yeni bir arkadaş tanıtacağım. O da vazife ile Avrupa'ya gidip gelecek... Tanış çıktığınıza memnun oldum. Sen, şimdi onu masana davet et... Girdisini, çıktısını iyice anlatırsın yolculukların. Anladın mı? Haydi sen Olga'yı yalnız bırakma...

O, yine bir asker selamıyla yanımızdan ayrıldıktan sonra Murat Bey bana İdris'i nereden tanıdığımı sordu. Kısaca anlattım. O da bana yine kısaca, yeni İdris'i anlattı. Boşnakça bildiği için bazı işlerin takibine memur edilerek Bosna'ya göndermişler. Becermiş. Şimdi kurye olarak Avusturya'ya gidip geliyormuş... Bana çok faydalı olabilirmiş...

Murat Bey'in bu adama adeta ehemmiyet vermesine şaşıyordum. Muvaffakıyet, İdris'i, onun anlatmış olduğu adam yapmış olabilirdi. Ne de olsa temel aynı temeldi. Murat Bey kadar zeki bir adamın, yeni İdris arasından eskisini görmemesine şaşıyordum. Fakat, o benim ne düşündüğümü kim bilir yüzümün nasıl bir hareketinden anlamış gibi, ayakta ayrılacağımız vakit gülerek birkaç kelime söyledi:

— İdris'in yukarıda, kendi bulunmadığı zaman da emrinde kalan bir mükellef odası, gardrobunda belki on kat elbisesi, dı-

şarıda bu Olga'dan başka birkaç tane daha Olga'sı vardır. "Nereden bunlar İdris" diye soruverdim bir gün... "Babamın Bosna'da büyük, çok büyük arazisi vardı. Gidip gelirken saye-i âlinizde onları sattım" dedi. Dayanamadım, "Sen onları değil, bizi sattın İdris!" dedim.

Murat Bey'in yüzü birdenbire acılaşmıştı. Fakat, hâlâ gülüyordu.

— Göre göre göz yumacaksın bazı işine yarayan adamların böyle hallerine, dedi. İşine yarayan diyorsam tabii birer hiç olan biçare şahıslarımızın değil, her şey olan memleketin, vatanın işine... Bunları sana söyleyişim, İdris'e tam numarasını vererek onun söyleyeceği çok faydalı olduğu muhakkak bazı şeyleri ona göre dinlemen içindir aslanım, dedi.

Biraz evvel İdris'le anlaşmış gibi görerek burkulduğum Murat Bey'i şimdi yine kendimle müttefik, anlayamadığım bir yüksek idealin adamı gibi görüyordum.

Nereye gittiğimi bilmiyor, fakat enteresan bir hale girdiğimi anlıyordum. Ayaklarımda İdris'inki gibi hangi deriden olduğunu bilmediğim parıl parıl çizmeler olmadığı halde onun pervasız yürüyüşüyle, onun ve Olga'larından birinin masasına yürüdüm.

Peri sarayının kapıları durmadan hemen hemen kendiliğinden açılıyor, bunları açan elleri yine görmemekte devam etmekle beraber, kendim de gitgide onları kurcalamakta bir nevi meleke kazanmakta olduğumu anlıyordum. Bu yolda ilkin zihin ve vicdan huzurumu az çok kaybetmekten korkmamış değildim. Fakat, peri elleri, kaderimle beraber ruhumu da eline almış, rahim ve ürkütmeyen ellerdi. Ara sıra tereddüte, şüphelere düşecek gibi olduğum zaman başımı kaldırıyor, Murat Bey'in söylediği ilâhi gayeyi, göz yakıcı bir beyaz nur ile parıl parıl yanıyor görüyordum ve bütün hassasiyetim kayboluyordu. Ben, hiçbir zaman İdris gibi hayalî baba arazileri satacak adam değildim.

Kurye çantamın yanında hiçbir zaman ikinci bir çanta gezmeyecekti. Gümrükleri geçerken, belki de altın ve mücevher kemerleri için heyecan duymayacaktım.

Fakat, mesela, bileğimde görülmesi için gümrüklerde adeta ceketimin kolunu sıyırarak, yeni harp zenginleri gibi teşhir ettiğim bir zengin kol saatim, bagajımda zatî eşyadan bir kıymetli fotoğraf makinem, vesairelerim olabilirdi. Bunlar, benim gümrük kanunlarında madde madde yazılı haklarımdı. O kadar açık haklar ki, gümrük masalarında, istenmeden küçük bagajımı açarak gösterdiğim zaman, gümrükçüler bile gülümsüyorlardı bana... Sonra, geçtiğim yerlerde içip eğlenmek için uğradığım çalgılı gazinolarla barlardan sonra bazı adresleri öğrenerek yaptığım bazı iş konuşmaları... Hatta, şunun, bunun hatırı için de değildi. Netice itibariyle büyük gaye içindi. O arada bana da ufak tefek menfaatler çıkabilirdi. Fakat, o komisyon denen baş döndürücü rakamlara karşılık o kadar küçük, o kadar hiçten zekâ ve yorgunluk payları ki...

Harbin devam ettiği zamanlarda bu yolculuk maceraları epeyce zaman sürdü. Avusturya, sonra Vistül kıyılarına atlarını sulamaya giden Türk süvarilerinin izinden daha ileriye Almanya'ya, Berlin'e... Daha sonra rota değişiyor. Bu sefer üst üste birkaç defa Romanya... Her dönüşte Narlı Çiftliği'nde bıraktığım gibi bulduğum ve bütün o karmakarışık hayatı bir anda unutulmuş bir eski rüya yapan her zaman yepyeni Seniha... Öyle bir unutuluş ki, yollarda, barlarda başka kadın çehrelerinin, karmakarışık içkiler, ışıklar vesaire tesiriyle yapışıp kalmış olmasından korktuğum uçucu resimlerinden bile iz ve eser kalmamış...

Bu kadar uzun ve tehlikeli yolculuklardan sonra bile huyunu değiştirmeyen, bana koşmayan, her zaman yeni ve yabancı Seniha karşısında bakışlarım, kokum, her şeyim o kadar eskisinin aynı, o kadar masum ki, getirdiğim zengin hediyeler için bi-

le, "Nereden?" diye sormuyor. Bizim onlara göre birbirimize soracak nelerimiz yok?



Sonra, günün birinde bu seyahatlerin yolu birdenbire değişiyor. Artık kurye değilim; hatta asker de değilim. Daha doğrusu, izinli asker, sonra tebdil-i havalı asker; daha sonra, son kafileye tecil edilmiş asker. Bütün bunlar yine hemen hemen haberim olmadan, gayet tabii gibi görünen fırsatlar ve tesadüflerle oluyor. Son kafileye tecil edilince artık serbest demektim. Fakat, yine de serbest değildim. Ara sıra ateş almaya gelir gibi Narlı Çiftliği'ne uğruyorum. Sonra yine yol. Murat Bey'in vaktiyle iç cephe dediği, yeni teşkilata benzer bir teşkilat iskeleti meydana çıkmıştır. Kabinede şimdi İaşe Nezareti diye bir nezaret, birçok vilayetlerde iaşe müdürlükleri vardır. Onlarla sıkı iş münasebetlerim olduğu halde, ben, ondan da değildim. Daha ziyade, Murat Bey'in Yardımcı Teşkilat adını verdiği ve onsuz devlet teşkilatının yürümeyeceğini, etsiz ve sinirsiz bir iskeletten ibaret kalacağını, hendese davaları katiyetle ispat ettiği yardımcı teşkilatta görünüyordum. Yardımcı teşkilat, bir kazada, resmi teşkilatı beklemeden ihtiyaçların kamçısı altında kendi kendine işlemeye başlamıştır.

İstasyonlarda, küçük kasabalarda, zebun katırlar ve eşeklerin sürüklediği çeçen arabaları gelip geçen yollarda, akın akın ihtiyar ve sakat adamlar, ihtiyar kadınlar görüyorum. Bunların çoğu mütekait ve malul askerler, mütekait sivil memurlardır. İhtiyaç maddeleri bol olan yerlerden, Eskişehir köylerinden, Konya köylerinen, Karaman'dan, darlık çeken büyük merkezlere, mesela mahrum İstanbul'a yerine göre kendilerinin elde ve sırtta taşıyabilecekleri çantalar, çuvallar, sepetlerle yiyecek taşıyorlar. Bunlar, yardımcıların en küçükleridir. Köyden kasaba pazarına iniyor sandığımız bu insanlar, "Nereye?" diye sorduğumuz

zaman, elleriyle karşısını göstererek, "İstanbul'a" diyorlar. Bir tanesine istasyonda tesadüf etmiştim. Kulakları ağır işiten, derisi yüzünün kemiklerine yapışmış denebilecek kadar zayıf, fakat çetin bir ihtiyardı. Tren beklerken uyumuş, yeleğinin iç cebindeki parasını çaldırmıştı. Tren memuru, polis, zabit, kim karşısına çıkarsa yardım istiyor, adeta bağırarak emirler veriyordu. O kadar amir ve hâkim bir hali vardı ki, kimse kızmıyor, kendisine yardım ediyordu. Fakat, bu ana-baba gününde yapılacak ne olabilir? Merak ederek ben de kendisiyle konuştum. Ümidini kestiği için artık sakindi. Bir eski süvari miralayı olduğunu, şimdi İstanbul ile, damadının ve kızının bulunduğu Karaman arasında sık sık seferler yaptığını, birkaç çuval ve teneke ile yağ, bulama gibi şeyler taşıyıp epeyce kârla sattığını söylüyordu. Fakat, bu sefer, parasını çaldırmıştı. Belki de Karaman'a gidemeden eli boş İstanbul'a dönecekti.

Benim vaziyetim ne bunlara, ne serbest tüccara benziyordu. Bir yandan bir şirketin, iaşe müdürlükleriyle büyük nispette alakaları olan bir şirketin küçük bir memuruydum. Daha ziyade onun işleri için dolaşıyordum. Bir yandan da benim şahsıma, yine anlattığım görülmez periler sarayındaki gibi istemeden, yahut pek üstüne düşmeden vagon müsaadeleri geliyordu. Bunlarla vagon satıcılığı yapıyor değildim, birtakım kredi kombinezonlarıyla kendi hesabıma mal alıp taşıyor, meşru ticaret yapıyordum. Kendimde öteden beri gördüğüm teşebbüs kudreti, işadamı ruhu bu olacaktı herhalde! Bu kuvvet, nihayet kendini göstermeye başlamıştı. Geçtiğim yolları pek açık göremiyordum. Fakat, bu artık beni pek fazla rahatsız edip düşündüren bir mesele değildi. Hangi kuvvet, hangi ateş veya sel nereden çıkıp nereye gittiğini bilir? Ara sıra kendimi yokladığım zaman kalbimde, ahlakımda bozulup değişmiş hiçbir şey bulamıyordum. Eskişehir istasyonundaki ihtiyarı dinlerken eski kalbim, bir zerresini kaybetmemiş masum duygularıyla nasıl yanıp sızlamıştı? Yol bulanıktı,

karanlıktı. Fakat, bir his bana daima doğru gittiğimi, asla şaşıp sapmadığımı söylüyordu.

....

Şimdi artık İstanbul'daydım. Seniha da yanımdadır, ben bu satırları yazarken, bu muhasebeyi yaparken odamızda beni bekleyerek uyuyor.

Vaziyetim artık durulmuştur. Şimdi geniş muameleli bir başka şirketin ve ondan çok daha büyük birçok devletleri susta durduran bir şirketin en nüfuzlu bir idarecisiyim.

20 Mayıs 19...

Bir gece birdenbire ağzımdan kaçıyor: "Dozu bir parça ağır mı gelmeye başlıyor sana acaba?" diyorum. Anlamamış gibi yaparak, "Hayır, ne münasebet!" diyor. Bu benim hak ettiğim cevapların en ağırıdır. Fakat, ben de bunu anlamamış görünüyorum.

Onda uyandırdığım nahoş duyguyu gidermek için birdenbire bir baskın yapıyor, onu kucaklıyorum. Şimdi artık jestlerim eskilerinden çok daha zarif ve emindir. Sözlerim daha oynak ve sevimlidir. Fakat, bunun bir ikinci ihtiyatsızlık olduğunu hemen fark ediyorum. Seniha'nın vücudu kollarımda katılaşıyor, çekiliyor. Yalnız, bu, artık onun ilk gecemizdeki ve her zamanki gibi utanç katılaşması değildir. Başka bir şeydir. O kadar başka ki, beni hatta kendiliğinden öpüyor; eski öpüşlerin tadını vermeyen bir bayram tebriği öpüşüyle...

Benim için yapılacak bir tek son numara kalmıştır. Elimle şakaklarımı sıkarak ve gözlerimi kapayarak, "Bilsen ne yorgunum bugün... Ah, bu işler!" diyorum.

"Dozu fazla mı geldi sana... acaba?" Bu muhakkak ki, bir ihtiyatsızlıktır. Fakat, ne çare ki, doğru izah budur ve başkası yoktur.

Seniha ile evlendiğim ilk günlerde içimi durmadan kemiren bir kurt vardı. "Bu yüksek sosyete dediğimiz muhite, bir Fransız mektebinden yetişmiş bir genç kız yanında ben, bir köylü gibi kalmayacak mıyım?" diyordum. Masallardaki çobana âşık olan köylü kızı gibi bir zaman için gözü benden başka bir şey görmemek isteyebilir. Fakat, ya daha sonraları, aşkımızın ilk hızı geçtikten sonra?.. Başka bir hayatı, başka türlü insanları düşünmeye başlamayacak mıdır? Onunla İstanbul'a yaptığımız ilk balayı seyahatimizi, yağmurları bahane ederek o kadar kısa kesmenin sebebi bu korku olmuştu. Onun, yüksek sosyeteden akrabalarının ve onlara benzeyen zarif, parlak dostlarının karşısında nasıl değiştiğini, onlarla ne kadar başka türlü konuştuğunu va adeta koketleştiğini gördükçe içim içimi yiyordu. Kendimi başka türlü bir adam yapmak ısteyişim biraz da bunun içindi. Fakat, korktuğumun tam tersine, onun kendisi bir köylü kadın sadeliği alıyordu. Bir yandan yine eski korkumdan, onun fazla yanması korkusundan tamamıyla kurtulmamış olmakla beraber, bir yandan onu yeni hayatıma sokmak için teşebbüslerim olmuştu. O, bunlara karşı büyük bir isteksizlik göstermişti.

Yeni hayatım! Benimki gibi bir iş muhiti olan insanın elbette yine o tempo ile yaşayan ve eğlenen bir muhiti olacaktı. Çarşaf, hâlâ eski çarşaf olmakla beraber, yüksek sosyetede hemen hemen kalkmıştı. Bir kapalı toplantıya sokaktan çarşafla geldiği halde, onu kapıda üstünden atarak soyunan kadın hâlâ bir gece eğlencesi için, sizin için gizli soyunmuş bir kadın tesiri yapıyordu. Bu misafirliklerde tavırlar, hareketler, karşılıklı şakalar ve bakışmalar henüz ölçülerini bulamamışlardı. Üstelik, bizimkiler Avrupa'daki yolculuklarımda barlarda, çalgılı gazinolarda gördüğüm kadınlardan da daha açık saçıktılar. Erkeklerle dans eden kadın, biraz bir şey içti mi onun karşısında çiftetelli oynamakta da utanılacak bir şey görmüyordu.

Bütün bunlar için benim bir bakıma Seniha'nın vahşi çekingenliğinden hoşlanmam lazımdı. Fakat, öte taraftan da hayatımızın ahengi bozuluyordu.

Dükkânda, atölyede, yahut etrafı kitap raflarıyla çevrili masada yapılan işler daima küçük işlerdir; küçük karınca, küçük balarısı ve ipekböceği işleridir. Büyükler ziyafetlerde, baloda, at koşularında kombine edilir. En büyükleri, kıtaları birbiriyle çarpıştıran, koca ülkeleri birkaç saat içinde haritalardan silip çıkaran, bir küçük telsiz işaretiyle astronomik servetleri yapan, yahut yıkan devlet işleri, tröst, borsa vesaire işleri, sırtlarda frak, bazen maskeli balo travestileri, ellerde şampanya kadehleriyle salonlarda, koridorlarda, ayak üstünde bağlanıp çözülürler. "Kongre eğleniyor" sözü, yeni zamanları anlamayan saf eski zaman ulemasının bir sözümona alayıdır.

Benim felaketim, genç Seniha'ya, açık zihinli Seniha'ya bunu anlatamamak, kabul ettirememektir. Kocası gündüzleri, birdenbire açılmış yeni kaderinin yolunda bütün ateşleri ve ihtiraslarıyla çırpınacak, fakat akşamları, ayağında terlikleri, sırtında pijaması, mavi abajurlu bir lambanın rüya gibi ışığı altında:

— Mesut muyuz?

— Elbette mesuduz.

— Daha sonra....

— Daha sonra ne olacak? Mesuduz işte.

Oh, ne âlâ, ne âlâ! Benim zavallı saf Seniham.

Benim eğlenmekten, ahlaksızlık etmekten başka işi gücü yok görünen ve yerine göre içine kadınlar da karışan bandlarla deniz eğlencelerine, kır eğlencelerine, salon eğlencelerine gittiğimi öğrendikçe şaşalıyor. Bir türlü anlatamıyorum ki, bunlar benim yeni işimin tamamlayıcılarıdır. O eğlenmekten, içmekten, oyun oynamaktan başka bir şey düşünmez gibi görünen insanların bir kısmı işadamlarıdır, bir kısmı devlet adamları, fırka adamları, mebuslar vesaire şahsiyetlerdir ki, onlarsız iş yapmak

ve hatta soluk almak mümkün değildir. Bazılarıyla sadece bir kalabalık içinde beraber görünmeniz, ellerinizle birbirinizin omuzlarına vurmanız bile size ummayacağınız servetlerin, ikballerin kapılarını açabilir. Elbette beraber güleceksiniz; beraber içiyor görünecek ve biraz da içeceksiniz; kumar masasında oturmasanız bile oyun bilmiyor görünmeyeceksiniz; hiç olmazsa ortak olarak bir parça kenardan oynayacaksınız.

Pokerde parası kalmayan Aziz Paşa'ya usulca bozuk paraları uzattığım gece, ihtiyar ipek tüccarının, "Maşallah iyi finanse ediliyorsunuz Paşam!" diye benimle eğlendiğini unuttuk mu? İş hayatında böyle bir insan benim gibi bir adamla iş yapmayı aklına getirebilir miydi?

Bu pek basit vaziyetleri ne kadar anlatsam Seniha anlıyor görünüyor, fakat anlamıyor, "Peki, öyleyse bu ateş, bu heyecan, bu yepyeni manyerler, oynaklıklar nedir?" der gibi yüzüme bakıyor. Onun da cevabı var: "Aktörlük..." Bir neşe, yahut sarhoşluk rolü oynayan aktör bile, onu lazım olduğu kadar ustalıkla, yani duyarak oynamışsa sahneden çıktığı zaman, elbette, bir müddet gene gülecektir, sendeleyecektir. Ne bileyim, bunlar insan yaradılışımızın icapları!..

Fakat, bu nokta üzerinde pek durmamak lazım. Güzel bir aktrisin dudaklarını öpen bir aktörün dudaklarında, bu öpüşten o dudakların kendi sıcaklık ve ıslaklığı ile eriyip yapışmış boyalarından elbette biraz bir şey kalacaktır. Seniha'ya her şeyi ilk önce açık açık anlatıyordum. Ne kadar teferruatıyla söylersem, masumluğumu o kadar iyi anlayacağını umuyordum. Hatta tanıdıklarımdan bazılarının tanıdıkları, yahut doğrudan doğruya metresleri olan bazı kadınların bana kur yapmaya kalktıklarını bile alay ederek anlatmayı vazife bildim. O da benimle beraber gülüyor göründü. Fakat, ne olsa kadındı. Onun için sonradan ağız değiştirmeye mecbur oldum. Gittiğim yerlerden bazılarını, değiştirerek anlatmaya, bazılarını büsbütün saklamaya başla-

dım. Bu suretle aramıza çaresiz yalanlar girmeye başladı. Çokları sözle değil de, sükûtla söylenmiş küçük yalanlar. Fakat yine tekrar edeceğim; ne olsa kadındı. Anlayış kabiliyeti ne kadar eksilirse seziş kabiliyeti o kadar çok artıyordu. Onun için benim sükût yalanlarım onda da sükût yalanlarıyla ve hatta bazen söz yalanlarıyla mukabele gördü. Onu her zamandan fazla kollarımda sıkıyordum. Fakat, ne kadar çok sıkarsam, o kadar çok benden uzaklaştığını hissediyordum. Yabancıydık birbirimize. Fakat, bu ilk evlenme gecemizin, sonraki bazı ayrılıklarda döndüğüm gecelerin o kutsi diyebileceğim ürpermelerle dolu yabancılığı değildi. Aşkımız tadını değiştirmişti artık.



Nihayet bir gece bana:

— Ben, bir müddet için çiftliğe gitmeliyim Şeref, dedi. Babamı merak ediyorum.

Aziz Paşa, birkaç ay evvel bize misafir gelmiş, ihtiyarlık hastalığı demek lazım gelen ufak tefek hastalıkları için büyük doktor muayenehanelerini dolaşarak epey teminat aldıktan sonra da bilmediğimiz bazı yerleri gezmiş, bazı geceler uzak semtlerde akrabalarda kalmış, fakat biraz sonra bunların yalan olduğu meydana çıkmıştı. Neşesi, keyfi yerindeydi. İhtiyarlık büsbütün çöktükten sonra onun ilk başlangıcındaki hüzünleri, hırçınlıkları kalmamıştı. Hâsılı, memnun görünmüştü. Hayatımızı beğenmişti. Endişe uyandıracak hiç bir hal yoktu.

Bunları Seniha'ya anlattım. Hak verdi; yine de ısrar etti:

— Merak ediyorum. Yalnızlığı yüreğime dokunuyor. Sonra çiftliğin yüzüstü kalan işleri... Gerçi ben de pek bir şey anlıyor değilim onlardan... Fakat, ne de olsa bunlarla biraz meşgul olmam fena olmayacak...

Heyecanla, telaşla adeta haykırdım:

— Çiftliğin işleriyle meşgul olmak dedikten sonra, hele ondan daha vahim olarak, "Yalnızlığı yüreğime dokunuyor" dedikten sonra, bu pek birkaç günde halledilecek bir mesele değil.

Yine sükûtlarından biriyle başını önüne eğdi. Alnındaki inatçı çizgiler daha derinleşmişti.

— Peki, beni ne yapacaksın? dedim. Nasıl bir kasırga içinde döndüğümü biliyorsun... Sana en çok muhtaç olduğum bir zamanda...

— Bana muhtaç olduğun zaman mı?

Dudaklarında acı bir gülümseme belirmişti. Bir lahza sonra dudakları titremeye başladı. O sırtsıra yalanlar serisinden kurtulacağımızı, tekrar birbirimizi bulacağımızı umdum. Fakat, her şeyin lüzumsuzluğunu anlamış gibi, bu titreme yine aniden kayboluverdi; dudakları tekrar gerildi, yüzündeki inatçı çizgiler daha kuvvetle belirdi. Bu, gelmesiyle geçmesi bir olan zaaf anını bir kere daha geri getiririm ümidiyle en kuvvetli silahıma başvurdum:

— Beni nasıl merak etmeyeceksin? dedim. Sensiz ne olurum ben? Hatta kısa bir zaman için...

Başını üst üste birkaç kere sallayarak: "Elbette kısa bir zaman" dedi. Bir zamandan beri, "Mesut değil miyiz?" şarkısına başlamak istediğim zaman da bu aynı jesti yapmayı âdet etmişti. "Öp beni Seniha!" dedim. Sırnaşmama meydan vermek istemiyor gibi acele ile öptü ve geri çekildi. "Ne olur söyle beni sevdiğini" dedim. Ondan daha acele, "Elbette seviyorum" dedi. Birdenbire dondum kaldım. Ne olmuştuk biz? "Seviyorum seni." Bu sözü onun sesinden bir kere işitmek için bütün ömrümce yanıp kudurmuştum. O, benim gündelik hayatımda çoğu zaman, çok koklanmaktan kokusunu kaybetmiş bir çiçek gibi iyi, küçük bir kadın, en iyi bir "Hayat arkadaşı" olarak dolaşırdı. Fakat, öyle anlar da gelirdi ki, onu, bir sabah uyanınca gözlerimin içini ve ufkumu baştanbaşa kaplamış gördüğüm zamanki yana-

şılmaz, erişilmez peri çehresi haline gelmiş bulurdum. Bu, adeta masalların tılsımı gibi bir şeydi. Ondaki bütün esrarlı kudret "Seviyorum!" kelimesindeymiş gibi onun ağzıyla tekrar edince büyü birdenbire bozuluyordu. O, artık her kadın gibi bir kadın, bir iyi hayat arkadaşıydı. Gözlerine baktım; çehresinin bütün teferruatına baktım. Onlarda artık gölge ve renklerini kaybetmiş bir hendese dünyası gibi, ne hayal, ne esrar kalmıştı. Buna ben sebep olmuştum. Fakat, o niçin bu tılsımı bu kadar kolaylıkla elinden atıp kırmıştı?

Kaşları çatık, gözleri karanlık ve hayalsiz. artık benimkilerden kaçmaya bile lüzum görmeyerek ağır bir sesle, bir çocuğa söz anlatır gibi makul nasihatlar verdi; askerlik zamanımda, tehlikelerle dolu Avrupa'ya, İspanyol nezlesi salgınında sokaklarda alay alay insanları ölen Anadolu'ya selametle gidip gelmiştim. Ben, artık, çocuk değildim. Daima tekrar ettiğim gibi, kuvvetimin ölçüsünü vermiş bir adamdım. Kendimi elbette idare edebilirdim. Bütün kadınlar, hele asker karıları, bilinmez uzun zamanlar için birbirlerinden ayrı yaşıyorlardı. Hele Gemlik, dünyanın bir ucu değildi. Sonra, tabii yine gelecekti. Elbette geri gelecekti. Babasını merak ediyordu; çiftliği merak ediyordu.

— Uzun kalırsan ben de gelirim. İş, güç varsın yüzüstü kalsın, dedim.

Dudaklarında belirmesiyle kaybolması bir olan yine acı bir gülümseme:

— Olacak şey değil elbette!..

Evet, olacak şey değildi elbette. Bunu söylemekle son hatamı yapmıştım. O zaman son çareye de başvurdum. Bu, bir ayıp şantajdı. Fakat, artık düşünemiyordum. Bir kere büyük bir yeis zamanında kendimi öldürmeye savaşmış zayıf muvazeneli bir insan olduğumu hatırlattım. Onda ne ufak bir korku, ne bir heyecan! Başı hafifçe bir yana eğiliyor, gözler yine bir zerre ha-

yalsiz, dudaklarda yine bir acı gülümseme gölgesi, duvardaki bir resme bakıyor ve bir tek kelime...

— Çocukluk!..

O zaman utancımdan eriyerek mücadeleyi bırakıyorum.



Seniha, şimdi çiftliktedir. Onu Gemlik'e ben kendim götürdüm. Evimizde çantalarını hazırlarken başının ucundan ayrılmıyor, aldığı bazı ufak tefek eşya karşısında telaşa düşüyordum:

— Fakat, bu yünlü eteklik ancak kara kışta giyilebilir; daha yazın ortasındayız... O kutunun içindekiler ne? Diploman; mektepten ayrılacağın gün arkadaşlarla beraber çıkmış resmin... Bir ufacık seyahat için bunları yük etmeye ne lüzum var?

Çantanın üstüne eğilmiş olan Seniha'nın yüzünü göremiyorum. Ben, bunları söyleyince birkaç saniye duruyor, fakat başını çevirmiyor; elleri tekrar harekete geçerek aldığı şeyleri bırakıyor:

— Hakkın var, doğru, diyordu.

Bu sefer konsolun üstünden deniz kenarında çıkarılmış yeni bir resmimizi alıyorum; onları yerine koymak için eğiliyorum. Vücudunu hafifçe yana çekerek yine dönmeden, "Bak, onu unuttum" diyor ve itina ile bavulun içine yerleştiriyordu. Gemlik'e kendisiyle beraber geleceğimi söylediğim zaman ilk önce itiraz edecek gibi olmuş; fakat, ısrara hazırlandığımı görünce acele acele, "Bu daha iyi olacak, babamı da görmüş olursun!" demişti.

Çiftlikte bir haftaya yakın beraber kaldık. Yerlilerden, civar köylerdeki tanıdıklarımızdan durmadan misafirler geliyordu. Seniha, onlardan boş kaldığı zamanlarda çiftlikteki eşya ile uğraşıyor, çamaşır yıkatıyor, ufak tefek tamirlere nezaret ediyordu. Arazi, Filâdarlar köyünden bir ortakçıya verilmiş olduğu için,

Seniha'nın çiftlik işleri dediği şey şimdi iç bahçedeki yemiş ağaçlarıyla beş, on tavuktan ibaret kalmıştı. Seniha, ağaçlardan topladığı erikleri bir iki köylü kadınla güneşe sererek kurutuyor, fakat, o günlerde bahçeye sık sık yağıp geçen bir yaz yağmuru musallat olduğu için ikide bir onları oradan oraya kaçırıyordu.

— Saygısız misafirlere söylenecek bir şey yok... Fakat, öteki işleri benden sonraya bırakamaz mıydın? diye şikâyet ediyorum.

Bunlara da hak veriyor. Çabuk çabuk:

— Doğru... Akıl edemedim... Fakat, bir kere bu kadar açılıp saçıldıktan sonra durdurmak mümkün değil.

Bu zaman içinde Aziz Paşa ile başbaşa kaldım. O, şimdi büsbütün çocuktu. Seniha, yanımızda iken ona:

— Sen, çok kalmamalısın burada... Kocanı yalnız bırakmamalısın, diyordu.

Fakat, kızını mümkün olduğu kadar uzun zaman yanında alıkoymaktan o kadar memnundu ki, yalnız kaldığımız zaman bunu açıkça söylemekten çekinmiyor:

— Bırak onu bir zaman bana... İleride birbirinizle o kadar çok yıllar yalnız kalacaksınız ki... Sen işlerinle uğraş... Bak maşallah çok iyi gidiyor onlar, diyordu.

Sonra, gitgide zayıflayan ve küçülen gözleriyle Seniha'nın oralarda olup olmadığını kontrol ederek ve sesini alçaltarak:

— İşitmesin kız... Biraz eğlenmeyi de ihmal etmezsin tabii.. Bir kere dünyaya geliyor insan... Eğlenmelisin diyorsam, tabii curcuna değil. Senin akıllı ve ihitiyatlı bir adam olduğundan eminim... Haydi şimdi gel bakalım tavlaya... Bakalım ne zaman öğreteceğim şunu sana...

Zavallı Aziz Paşa!

İstanbul'dan durmadan haberler, iş mektupları, telgraflar geliyordu. Hatta, bir gün kâtibimin de çantasında yığın yığın dosyalarla çiftliğe düştüğünü gördüm.

Seniha:

— Sen gitmelisin artık, diyordu. Yarın vapur da var... İşlerinin altüst olmasını istemem...

Ertesi sabah beni iskeleye kadar götürdü. Ayrıldık.



Vapur kalktıktan sonra, Seniha'nın bir kere daha iskelenin ucuna doğru geldiğini, bana mendil salladığını görüyorum. Sonra dönüyor, kalabalığın arasında kayboluyor. Bu sessiz sedasız ayrılıkta korkunç bir şey, birbirimizi artık göremeyecekmişiz gibi bir şey var. Yüreğimi birdenbire büyük bir ümitsizlik kavrıyor, adeta onu bir daha görmemek ümitsizliğiyle çiftlikten kaçarak tarlalara, korulara daldığım unutulmaz eski gecenin çaresizliği... Duygular, o geceki duyguların o kadar aynı ki, arkalarından bütün teferruatıyla dolaştığım yerlerin hayallerini, resimlerini sürüklüyor. Birdenbire önüme çıkan tümsekleri, dizlerime dolanan çalıları görüyorum... Nihayet, yıkık ayakları arasından geçen suların çağlayıp köpürmesini seyrettiğim viran köprü... O gecenin, bir yandan şakaklarımı uğuldatan kan hamleleriyle beni bunaltıp boğarken, bir yandan da fikirlerime göz kamaştırıcı bir yıldızlar âlemi nizam ve parlaklığı veren soğuk nöbeti hâlâ devam halinde gibi. Fakat hayalim birdenbire korkunç bir atlayış yapıyor; kendimi, başımda, kollarımda sargılarla doktorun odasında görüyorum; babası onu, kollarında çiftliğin çiçekleri, dudağında masum bir utanç gülümsemesiyle bana getiriyor... O zaman beni ölüme kadar götüren çaresiz ümitsizliğin içinden böyle bir netice çıkmışsa, bugün yine aynı şey neden kabil olmasın?

Bir an içinde, uçan bir yıldızın çizgilerine benzer bir sürat ve parlaklıkla zihnimde bir plan çiziliyor. Çok değil, dört gün sonra, vapurun Gemlik'e ikinci seferinde çiftlikte olacağım. Seniha, beni belki bahçede güneşte kuruttuğu erik sergilerinin ya-

nında, belki kapıda, belki benim o zamanki halim gibi biraz hasta ve ümitsiz odasındaki yatağında birdenbire karşısında bulacak. Yalan olmayan, eskisinin aynı olan masumluğumla, "Sensiz olmayacak bu iş. Ya benimle gel, ya ben artık kalıyorum!" diyeceğim. Bunu daha kuvvetli anlatmak ister gibi ceketimi sırtımdan atarak yere oturacağım, uzanacağım. Elinden geliyorsa bana o şimdiki hayalsiz, boş ve dargın, muhakkak ki, dargın gözlerle baksın... Bileklerim vapurun kenarına dayanmış, gözlerim kapalı ve ıslak, Seniha'yı bu son zamanların fazla alışılmış sevimli ve küçük kadınını değil, ilk evlenme gecemizin tılsımlı yabancısını bir kere daha karşımda bularak titriyorum.

Doktor'un ilk zamanlarda sık sık tekrar ettiği bir sözü hiç unutmam. Büyük bir süratle en büyük bir ümitsizlikten çılgın neşelere geçtiğimi görünce, "Senin naturandaki insanların iyi bir tarafınız var: Çabuk ümitsizliğe kapılır, fakat en küçük, en maskara şeyler için çabucak da sevinirsiniz... Hastalıklarınız da öyledir. Bizim fenne göre artık çenesini bağlamaya hazırlanmak lazım gelen hastaların, anlaşılmaz hava değişmesiyle, birkaç saatte ayakta dolaştığını çok görmüşümdür" derdi. Aziz Paşa'nın kızını vermeye geldiği gün beni tebrik ederken de yine bunu hatırlatarak, "Oyuncak çocuk, seni!" diye çenemi ve burnumu sıkmıştı.

Diyebilirim ki, hemen birdenbire bütün neşem yerine gelmişti. Sadece ben değil, bütün ağırbaşlı görünüşüne rağmen, Seniha da çocuktu; ikimiz de Doktor'un "oyuncak çocukları"ydık.

Vapurda, Mudanya'dan binmiş Bursalı tanıdıklar vardı. Konuşmaya mecbur olmamak için adeta saklanmıştım onlardan. Fakat, meseleyi bu kadar kolaylıkla hallettikten sonra ortaya çıktım, yanlarına gittim, yine uzamış çehreler ve karanlık bakışlarla memleketin bitmeyecek dertlerini konuşuyorlardı. Onları da neşelendirmek istedim: yeni hayatımın âdet olmaya başlamış jestleri ve kolay konuşkanlığıyla gamlı ve bedbin sözlerini öte-

sinden, berisinden kesmeye, araya şakalar, espriler karıştırmaya başladım. Yeni kafadarlarım bana bu eski tanıdıkları bir parça unutturmuş muydu; yoksa içime sığmayan neşemle farkında olamadan fazla ileri mi gitmiştim; bilemiyorum. Fakat, bazıları alınmış göründü. Aralarından biri, eski elbiseleriyle hepsinin en fukarası görünen kıranta bir ihtiyar, benim sözümü kesti. Sesindeki hâkim edaya göre, onun da bir zabit tekaüdü olduğu görünüyordu:

— Dün Emîr Sultan'a çıkmıştım. Mahallemizde dizanteriden ölmüş iki yaşında bir kız çocuğunu gömmek için... Mezarlık yokuşunda üç çocuk tabutuna daha tesadüf etmeyeyim mi? Yokuşta sıraya dizdiler biçareleri... Garibi hepsi aynı hastalıktan ölmüşler... Şeker yok... Geçen seneden kalma kurtlu, kuru incirleri yedirmekten... Bir masumlar katliamı...

Doğruydu; harbin sefaletleri zaman zaman bir kıtal manzarası gösteriyordu. Fakat, bundan şahısları mesul tutmak mümkün değildi. Bunlar harp denen felaketin, insan gücü, insan iradesiyle önüne geçilmesi kabil olmayan öyle zaruri neticeleriydi ki...

Ben, bunları Murat Bey'in nazariyesiyle ve biraz da onun jestleriyle anlatmaya çalışırken, ihtiyar adam, gözlerinde karanlık bir kinle sözümü kesti:

— Beyefendi oğlum, mesulleri tutmak, zannettiğiniz kadar müşkül değil, elimi uzatsam onların bir ikisini kulağından yakalarım.

Bu ağır hücum bana idi. Ben, yanlarına gitmeden ötekiler kim olduğumu ona anlatmış olacaklardı. Bazılarındaki şaşkınlıktan da bunu anlar gibi oldum. Fakat, renk vermedim. Büyük işleri yoğuranların arasına karışıldı mı, bunlara çaresiz göz yumulacaktı.

Zaten ayaktaydım. Ellerim ceplerimde, küçük adımlarla etraflarında dolaşır gibi yaptım, sonra daireyi daha genişlettim ve büsbütün ayrıldım. Farkında olmamış göründüler.

Kendi kendime, "Küskünler çoğalıyor" dedim, "herkes bana küskün". Murat Bey'in formüllerinden birini daha hatırladım. Bir gün, "İkbal mevkiinde oturanların, vergileri koyanların da ödedikleri bir vergi vardır. O, ötekilerden çok daha aşağıdır" demişti. Herhalde bu olacaktı Murat Bey'in bahsettiği vergi!.. Şu küçük grup, benim Bursa'daki ilk gruptan birkaçı, vaktiyle başbaşa konuşmalarımızda birbirine karşı garip bir yakınlık ve sıcaklık duyan insanlardık; bakışlarımız kadar duygularımız da açıktı. Bugün de öyle olmamak için sebep yoktu. O kadar sebep yoktu ki, ben yanlarına gidince sevinç göstermişlerdi. İhtiyarın, "elimi uzatsam, mesullerden birini kulağından yakalarım!" dediği zaman telaşlanmışlar, üzüntü göstermişlerdi. Bazılarının bu yersiz tecavüzden ötürü çehreleri çatılmıştı. Fakat, yine de onunla birlikteler. Beni aralarından atmışlardı. Daha doğrusu, onlar da bir şey yapmamışlar, ben, yerimde sayar gibi ufak ufak adımlarla dairemi genişletirken, bir hamurun içine katılmış yabancı bir madde gibi kendimi onun dışında bulmuştum. Bu, bir nevi cemaat dışına atılış, sürüden kovuluş, kanuni ve hükmi olmayan bir sürgün cezasıydı. Murat Bey'in anlatmak istediği ikbal vergisi, en ağır manasıyla belki bu olacaktı.

İkbal ve iktidar mevkii, nerede başlayıp nerede biterdi? Kabinelerin, nedense yeşil denen ve yeşil tasavvur edilen meşhur masaları etrafında mı? İktidar fırkalarının kapalı loş odalarının masaları etrafında mı? Fakat, bu küskünlüğü bana kadar, ötekilerden iş sahasının biraz geniş, devletle münasebetlerinin biraz daha yakın ve sıkı olmasından başka farkı bulunmayan bir anonim ticaret şirketinin küçük ve daha dünkü bir mümessili ne kadar yayılmasına göre, ondan çok daha geniş olacaktı. "Elimi uzatsam mesullerden birkaçını kulağından yakalarım!" diyordu, o millet kadar fakir ve millet kadar heybetli sesli ihtiyar!.. Gerçekten de yakalayabilir ve hatta darağacına çekebilirdi. Fakat kimi? Beni, benim gibileri, yahut benden daha yüksekte olanları... Elin ereceği, gözün göreceği yerlerde olanları...

Aranacak olan mesuller değil, mesuliyettir. Fakat, onun kendisinin bir vücudu, yapışılacak bir kulağı var mıdır acaba? Hele harp gibi, kıtlık gibi adeta çaresiz gök afetleri demek lazım gelen, büyük afet hengâmelerinde en büyükler de, anlayışlarının takati itibariyle en küçükler kadar küçük ve mahdut; hepsi derece derece selahiyetleriyle hiyerarşik bir kadronun haneleri içine dama taşları gibi oturmuş, su sızdırmaz bir bütün ve birlik olan görünüşleri; fakat hepsi birbirinin hem amir ve hâkimi, hem mahkûm ve oyuncağı olan hakikatleriyle böyle bir şey olabilir mi?

Ben de bu muazzam dama tahtasının içinde görenmez bir elin rüzgârı ile kâh duran, kâh değişen kendi küçük hanemde şüphesiz bir varlığım. Fakat, rolüm ve mesuliyetim! Sıkı zamanlarda hepimiz feryat ediyoruz, bütün dama tahtası baştan aşağı feryat kesiliyor. Bunlardan biri Murat Bey'dir; benim en yakından tanıdığım, sesini en açıktan işittiğim odur. Bir gün onunla beraber darağacına gidersek o gün de, kendim gibi, onun da niçin asıldığını bilmeyeceğim. Murat Bey, tasavvurumda, saat rakkası gibi bir darağacı ile bir heykel kaidesi arasında durmadan gidip gelen bir insandır. Ötekilerin, hatta en büyüklerin de belki hepsi öyle... Bir korkunç sele kapılmış giden çalı çırpının hangisini mesul diye kulağından yakalayacağız?



Vapurda uğradığım muamele beni gündelik derdimden değiştirir gibi olmuştur. Fakat, bu çok sürmüyor, arkada gitgide uzaklaşıp kaybolmaya başlayan Bozburun sırtlarına bakarken, tekrar benim kendi küskünlüğüm gözümün önüne geliyor. Uzak değil, dört gün sonra.

Neylüfer'in ikinci dönüşünde (Şu şimdiki vapur gerçi eski Neylüfer değildir; o, harbin daha ilk zamanlarında Odesa önlerinde batmıştır; fakat benim için daima eski Neylüfer'dir) evet, Neylüfer'in ikinci dönüşünde ona gideceğim. Barışacağız.

Bu sevinç, ufak bir hayal oyunu ile kendi yarattığım bu sevinç, yine kendi yarattığım ümitsizliklerin o kadar üstüne çıkacak kadar büyük ki, her şeyi ümitsiz dünyanın, ümitsiz bedbahtlıklarını çabucak kaybediyorum ve onun aksülâmeliyle kendimi tekrar yeni hayatımın, adım adım yaklaşan İstanbul'un heyecanlarına ve baş dönmelerine bırakıyorum.



Vakaların gerçekten baş döndürücü bir hal almaya başladığını kabul etmek lazımdır. Bir yanık kokusu sarmaya başlamıştır etrafı. O arttıkça, İstanbul'da bizim, "Mesuduz!" şarkımıza benzemeye başlayan, "Nihai zafer!" şarkısı da artmaktadır. Garp cepheleri için, Almanya, Bulgaristan, Arabistan ve Selânik için acayip tevatürler vardır.

İç cepheler Babıâli için, Kırmızı Konak için de onlara benzer çözülmelerde bahsediliyor. Ne zamandan beri bilmediğimiz bir seyahatte olan Murat Bey için de yine öyle, onun gizli bir heyetle Malta'da İngilizlerle müzakereye gittiğinden Seyit Ahmet deresinde kurşuna dizildiğine kadar o kadar birbirini tutmaz tevatürler ki, zihinde yaptığı karışıklığı gidermek için yine, "Nihai zafer" şarkısını söylemekten başka çare yok...

Bizim şirkette, büyüklerin pek ortada görünmemeleri, küçükleri baş yapmaya başlamıştır. Hele ben, artık bir şahsiyetim. Emir ve yardım makamlarından çabuk ses alınamaması, beklemeye tahammülü olmayan işler karşısında bana çok kere resen kararlar vermek, emirler vermek mecburiyetini yüklüyor. Bu, ne dereceye kadar doğrudur?

Fakat, ürken, çekinen insanlar arasında ürkmeden, çekinmeden emir vermek zevki, sarhoşluğu!.. Onların size bakışlarındaki hayranlık ve korku... Başkalarını bilmem, herkesi bilmem. Fakat, ben, buna karşı koyacak kadar kuvvetli adam değilim.

Peri padişahı sarayındaki dev mekanizmayı ilk günden beri bilmem, düşünmedim. Adına, kendi vazifem, dediğim şeyi yaparken onun ne kadar üstüne çıkıyorum. Bunu da bilmem. Fakat başkaları da, ve büyükler de daha fazlasını biliyorlar mı? Belki bilmeden yaptıkları içindir ki, en büyükler oluyorlar. Baştan aşkın hareketlere jest deyip geçiyoruz. Fakat, gerçek büyüklük, o jestten başkası mıdır acaba? Ben, hatta, bazen en küçüklere kafa tutamayacak kadar zayıf olduğum için başımdan büyük işler yapıyorum. Fakat, her defasında tatlı ve ateşli bir baş dönmesi içinde, ayaklarımın bir parça daha yerden kalktığını görüyorum. Murat Bey, acaba bunları gördüğü için mi bana "Aziz Paşa, damadı olmak senin gibi bir insan için bir kariyer olamaz!" demişti. Nerede şimdi Murat Bey? Bir Akdeniz adasında en büyük selahiyetle memleketinin kaderini mi münakaşa ediyor? Yoksa bir sabah vakti Seyit Ahmet deresinden bir el arabası içinde götürüldüğü yerde... Fakat, hangisi olursa olsun göz kamaştırıcı bir kariyer...

Dört gün sonra yeniden Narlı Çiftliği'ndeki küçük kadına dönmek kararıyla geldiğim İstanbul'da işte bu hava, beni yakaladı. Dört gün bir haftaya, onbeş güne, bir aya çıktı. Ona ara sıra yazdığım mektuplarda bile bu havadan kendimi kurtaramıyor, söyleyecek bir şey bulamayarak bunalıyordum.

Çocuk gibi temiz, fakat, bu işlerin çocuk kadar gafili bir küçük kadına nasıl anlatabilirdim? Onun ağır küskünlüğü! Fakat, hâlâ bilmediğim sebebi belki, belki değil muhakkak küçük kadın şüphelerine, kıskançlıklarına dayanıyordu; gülünecek şey...

Benim hayatımda onun anladığı ve korktuğu manada kadın yoktu ki... Kadın, benim hayatımda otomobil, telefon kabilinden bir aksesuardı. Benim işime benzeyen bir işin kadrosundan onu, bir gece ziyafetinden bir avizeyi kaldıramadığınız kadar kaldıramazdınız. Nasıl ki, artık soluklarımızı kesecek hale gelen yanık

kokusuna, zaman zaman başlarımızı artık başımızda görmedikçe dişlerimizi birbirine çarparak paniklere kapılmamıza rağmen, bugün de hayatlarımızın akışını durduramıyorduk. Gün ağarmaya başlarken büyük Fransız İnkılâbı ihtilalcilerini Greve Meydanı'ndaki giyotine götürmeye gelenler, onları, kadın-erkek, tasavvura sığmaz aşk ve şenaat vaziyetlerinde bulurlarmış. Tarih okurken buna gözlerimizi iri iri açarak, hayret ederdik. Etmemeliymişiz.

Bizim grubumuz da aşağı, yukarı aynı ruh hali içinde aynı kanuna uyuyordu ve ben, bu umumi sürüklenişte elbette herkesten başka bir yol tutamazdım. Vaziyet kötüleştiği nispette geceleri çılgıncasına azılıp kuduruluyordu. Bunlar, sıtmaların büyük donup titreme nöbetlerini takip eden büyük ateş nöbetleri gibiydi. Belki de insan yaradılışının büyük vücut gerginliklerine karşı zaruri aksülâmelleriydi.

İngiliz tayyarelerinin Beyazıt'ta, Harbiye Nezareti'nin kapısını bombaladıkları gece, biz otomobillerle Istıranca ormanlarında bir gece eğlencesine gidiyorduk. Şehrin içinde ve dışında iki adımda bir miğferli devriye kollarına rastlanan, bir kirpi gibi dehşetten tortop olmuş harp İstanbulu'nda, Istıranca ormanlarında kadınlı, erkekli bir gece gezintisi... Ne tayyare bombaları, ne karanlığı korkunç bir donanma gecesine çeviren müdafaa topları bizi yolumuzdan alıkoymamıştı. Yalnız, aramızdaki kadınlardan bazıları haykırmışlardı; biz, onlarla donanma fişeklerinden korkan çocuklarla eğlenir gibi eğlenmiştik. Çünkü benim muhitimin işi gibi işler eğlencesiz, eğlence kadınsız olmazdı. Her birimizin arabasında da onlardan birkaç tanesi vardı. Ben de herkes gibi onlarla şakalaşıyordum. Lazım geldikçe ellerini, bellerini tutuyordum; başımı başlarına yaklaştırıyordum. Sarhoş âşık, elinden uçanla kaçanı kurtulamayan yüzsüz hovarda taklidi yapıyordum. Fakat yemin ederim ki, hepsi taklit, bir içki meclisinde sarhoş arkadaşlarının neşesini kaçırmamak için yalandan su içen

ve sallanan insanlar gibi. Orkestrayı bir fos not'tan korumak için, kendime budala dedirtmemek için. Bunlar sadece öteki jestlerin tamamlayıcısı olan jestlerden ibaretti. Bunların zaruriliğini daha ilk geceden, Tokatlıyan'da, İdris'in masasında, sonra onun Olga'sıyla beraber bir bara gittiğimiz, medresede yatağının başındaki şamdana mum tedarik etmek için mektepli çocuklara para ile vazife kopya eden İdris'in saçtığı kâğıt paraların, etrafımıza ve benim etrafıma topladığı başka Olga'lara gülünç olduğum geceden beri bu, benim politikamdır. Sonradan Avrupa'daki seyahatlerimde kariyerimin bu rolüne daha iyi girmişimdir. Fakat, o kadar! Yoksa Seniha'ya kelimeye verilen manada, asla sadakatsizliğim olmamıştır.

Kolunuza bir parça yaslanan bir vücuttan, etinize değen bir etin sıcaklığından korunup kaçınmak, gizli bir şey anlatmak için kulağınıza, yahut ağzınıza fazla yaklaşmış bir ağzın soluğundan huylanmamak mümkün müdür? Fakat, ben, bilakis en çok bende böyle bir zaaf uyandırmak tehlikesi gösteren kadınlara karşı kendimi müdafaa vaziyetinde tutmuşumdur. Bir lokanta vitrininde, yahut başka birisinin tabağında gördüğü bir nadide yemeği, onun çok lezzetli olacağını tasavvur eden, fakat kendinin olmasını aklından geçirmeyen namuslu fukaranın ruh pozisyonu; şairin güzel bir gecenin göğündeki yıldız mahşerlerini, yenecek göl böcekleri gibi gören leyleğin leylekçe düşünceleri...

İşte Seniha'nın korktuğu ve küstüğü adam!

Kendimizi onlara benzetmek gülünç, muhakkak ki, çok gülünç. Fakat, biz de İhtilal-i Kebir'in mahkûmları gibi bir azınlık ve kudurganlık içinde eğleniyorduk. Adeta, "vur patlasın" âlemleri...

Sabahları, içtiğim içkilerden ve birkaç saate inen uykulardan başım zonklayarak, ağzımın içi çiriş çanağı gibi yatağımda, yahut elbiselerimle düşüp kaldığım bir kanape, yahut halı üzerinde uyandığım zaman, "Bu, son artık, son!" diye yemin edi-

yordum. Türlü yorgunluklar, mücadeleler ve heyecanlı kombinezonlar içinde geçmiş bulanık, çamur gibi bulanık gün bittikten sonra telefonlara cevap vermiyor, kimsenin beni bulamayacağı yerlere saklanmaya uğraşıyordum. Fakat, bant beni iğnenin deliğinde buluyordu. Onlar, bulmadıkları zaman kendimi ele geçirtecek sebepleri ben arıyordum.

Çok yıprandığı muhakkak olan vücudumla gündüzlerimin bütün kuvveti, iki kelime ile, iş ihtirasından ibaretti; dev mekanizmanın içine kendimi, neyin nesi olduğunu fark edemediğim bir mesuliyetin mesulü, mutlak olarak hükmü yerine gelecek bir kaderin aleti hissetmemdi. Bu, benim için bir ilâhi misyon gibi bir şeydi. Artık daimi bir hal alan soğuk nöbetlerimle vücudum harap ve hasta, fakat fikirlerim her zaman göz kamaştırıcı bir parlaklıkla açıktı.

Gecelere gelince; onların kuvveti de sadece elektrik ışığında geliyor gibi görünmekteydi bana. Bir düğme çevrilmesiyle yanan bir ampul ve başımın içinde başka türlü bir gece şenliği. Külçe halindeki vücudumun bütün yorgunlukları bir anda dinlenmiş, yepyeni bir enerji ile tekrar beni aramaya gelenlerin arasına katılıyordum. Bazen etrafımızda her zamandan fazla çoğalan Olga'larla bir çalgılı gazinoda diz dize, yahut kapalı bir yerde kucak kucağa bazen aile evlerinde, hatta bizim banttan arkadaşların evlerinde... Oralarda da başka biçimde, başka renkte, fakat hep aynı kumaştan Olga'lar... Şu farklarla ki, bu Olga'lar yalnız gülmüyorlar, şarkı söylemiyorlar; sarhoşluğun ve çalgıların en kızıştığı zamanlarda birdenbire cephede ölenlere, cephe arkasındaki yetimlere, dullara, açlara, hastalara, bir kelime ile memleketin haline ağlamaya başlayan erkeklerle beraber, hatta onlardan daha ateşli gözyaşları ve hıçkırıklarla ağlaşıyorlar... Erkekler bu renk renk dağınık başları göğüslerine bastırıyorlar, dizlerine yatırıyorlar; gözyaşlarından sırılsıklam, alev alev yanan yanakları ve dudakları, dudaklarıyla kurutuyorlar, sonra

"Nihai zafer" için "son damlasına kadar" akıtılacak kanlar üzerine yeminler...

Ben de bunların içindeyim; eğlenceler gibi gözyaşları ve yeminlerle de onlarla birliğim, beraberim. Fakat, yine de Gemlik muhasebecisinin evindeki sefil gece eğlencesinde lambanın tüten fitilini kısıp açmakla eğlendiğim geceki, Aziz Paşa'nın misafirlerinden kaçarak kendimi dereye attığım geceki kadar yalnız ve yabancıyım.



Bunlar arasında ara sıra tesadüf ettiğim bir genç kadın vardı ki, hiçbirine benzemiyordu. Giyinişi bile ötekilerden başkaydı. Yalnız göğsüne takılmış parlak bir yapma çiçeğin bir parça neşelendirdiği siyah bir tuvaleti vardır: Utangaç ve mahzun bir kadındı. Sefih ve serseri bir müteahhidin karısıydı. Kocası, onu zorla buralara sürüklüyordu. Adamın bunu niçin yaptığı bence anlaşılmaz bir şeydi. Çünkü karısıyla beraber metreslerini de getirdiği oluyordu ve bunu saklamıyordu. O da benim gibi yabancıydı. Fakat, o da kim bilir hangi mecburiyetle benim gibi oyunbozanlık etmekten kaçınıyor, kalabalığın neşesine karışıyor görünüyordu... Konuşkan ve sokulgan değildi. Çok kere köşelerde, perde ve dolap çıkıntısı gibi şeylerin gölgelerine çekilerek yalnız başına oturuyordu.

Gecelerden birinde müteahhidin azgınlığı çok üstündeydi. Sebebinin, o günlerde vurduğu büyük bir voli olduğu söyleniyordu. Sıcak bir geceydi, arkasından ceketini ve yeleğini atmıştı. Bir hanıma piyanoda bahriye çiftetellisi çaldırarak kırıta kırıta oynuyor, kemerinden kurtulan pantolonunun bir tarafı düştüğü için onunla gömleği arasından şişman göbeğinin bir kısmı meydana çıkıyordu. El çırparak, ayak vurarak etrafındaki erkekli, kadınlı halkayı daraltanların bazıları da sonradan oyuna karıştılar. Müteahhidin metresi de aralarındaydı. O da güzel fakat

geçkince, şişman bir kadındı. Adam, onunla karşılıklı göbek atarken, göbeğini göbeğine tokuşturuyordu. Sonra, uzakta, yanında başkaları da varmış gibi bir şezlongun kenarına ilişmiş oturan karısını da halkaya sokmak istedi. "Gel, sen de gel Nezihe!" diye bağırarak ellerini salladı.

O, razı olmadı. Bunu görünce adam, oyunu bırakmadan bir kadın göğsü gibi kabarık göğüslerini titrete titrete ona yürüdü, zorla kaldırmak istedi. Bir mesele çıkacaktı. Bereket versin, araya girenler oldu. En yakınlarında olduğum için bunu ilk önce benim yapmam lazımdı. Fakat, tabii cesaret edemedim. Yalnız bir şey söylemeden yanına, daha doğrusu şezlongun öbür ucuna oturdum.

Zaten acıyordum bu kadına. Fakat, kendim de sarhoş olduğum için bu acıma, yüreğimde yırtıcı bir keskinlik almıştı. Belli etmeden göz ucuyla ona bakıyordum. Duruşu her zamankinden farklı değildi. Fakat uğradığı hakarete göre, farklı olması lazım geldiği için bu sükûnet bana yapmacık gibi, el ârı, düşman gayreti gibi göründü ve bu, merhametimi daha da çoğalttı. Bir aralık başını çevirdi, bakışlarımız birbirine rastladı. Gözlerimi kaçırmadım. Bu vaziyette birbirimize gülümsemek ve birkaç söz söylemek lazım geldi. Yarasına dokunmak mı? Elbette bu, doğru olmaz. Fakat, bu dakikada ondan başka bir şey söylemek de doğru olmazdı:

— Beyefendi çok neşeli efendim, dedim.

— Pek fazla değil mi efendim, diye güldü. Fakat, ağlıyordu.

Bunu fark edince garip bir heyecana kapıldım. Yalnız ne söyleyebilirdim? Bereket versin, yeniden âşıkıyla beraber karşılıklı çiftetelli oynamaya koyulmuştu, şişman metresi o saniyede dizlerini bükerken, kendini alamadı ve kıçının üzerine oturdu. Herkesle beraber biz de gülüştük. İşte o saniyede Neziha Hanım'ın benden hâlâ ayrılmayan ve bana gülümseyen gözlerinde

bir neşe fark ettim. Biraz evvel gördüğüm şey ağlama değildi. Başka kimsede görmediğim yosun yeşili bir acayip gözleri vardı. Bunlar, adeta mavi bir madde gibi gözün beyazına akıp yayılıyor ve onu daima ıslak gibi gösteriyordu. Kendiliğinden açılmış olan bir konuşmada epeyce zaman bu gözlere dikkat ettim. Belki o kadar yeşil değillerdi; fakat, boyuna kadar kapalı ipek tuvaleti ve buzlu bir abajurun yarıdan fazlasını kestiği lamba ışığının yaptığı akisler, onları siyah kadife şasisi üzerinde iki zümrüt gibi, olduklarından daha da renkli gösteriyorlardı. Sonra, yakından bakan gözlerim bu çehrede daha başka şeylere de dikkat ettiler.

Nezihe Hanım'la aramızda garip bir ahbaplık başladı. O, boyasız mat çehresiyle, hanım hanımcık tavırlarıyla bana etraftaki kadınların en tehlikesizi gibi görünüyordu ve gittiğim yerlerde en evvel onu arıyordum.

Birkaç kelime söyleyip gitmek üzere yanından geçerken, sözümüz uzuyordu. Adeta farkında olmadan ayak altından çekiliyorduk. Epeyce bir zaman bir köşede duruyor, sonra yorularak o geceki gibi yanyana bir kanapeye oturuyorduk. Bulunduğumuz yerlerde bu uzun konuşmalar kendimiz gibi, kimsenin de aklına bir şey getirmezdi. Dediğim gibi, konuşkan değildi. Daha ziyade ben söylüyordum. O, yalnız ıslak gözlerinin bütün dikkatiyle beni dinliyordu. Bana alışmıştı. Kocası için üstü örtülü şikâyetler yapıyordu. Yüzünde boya olarak yalnız, dudaklarının silinmiş de iyi çıkmamış denecek kadar hafif bir kırmızısı vardı. Fakat o, yalnız benim için yapılmış bir gizli davet gibi, beni tahrik etmeye başladı. Kendimi tutamayarak ağzımdan tehlikeli şeyler kaçırmaya başladım. Bunları sükûnetle, gülümseyerek, adeta anlamıyor görünerek dinliyor ve bu beni gitgide daha çapkın ve cesur yapıyordu. Nihayet, yine karışık içkilerle sarhoş olduğum bir gece kendimi zapt edemedim; kadınlarla böyle şeyler konuşmaya alışık olmadığım için birdenbire bütün dereceleri atlayarak:

— Sizinle yalnız bir yerde başbaşa konuşmak ne hoş olacak, dedim.

O, bu sefer gülmedi, anlamazlıktan da gelmedi. Bir parça durakladıktan sonra:

— Öyleyse bize buyrun efendim, dedi, benim halim malum, her zaman yalnızım.

Birinin o esnada yanıma gelmesi bizi birbirimizden ayırdı; o gece bir daha da görüşemedik

Evde uyumadan evvel yine bir hayal yaptım. Islak deniz yosunu gözleri, dudaklarının belli belirsiz kırmızısı beni epeyce zaman düşündürüp eğlendirdi. "Bu kadarcık kalmaya mahkûm bir macera" diyordum.

Fakat, iki gün sonra ondan bir telefon aldım. Bir misafirliğe davet eder gibi sadelikle, "Bugün saat dörtte buyurmaya vaktiniz olursa memnun olurum efendim" diyordu. Hayretler içinde kalmıştım. "Bu kadar vahim bir davet elbette bu kadar sukûnetle yapılamaz, diyorum, şu halde göründüğünden de daha sade ve duygusuz bir kadın."

Gittim; daha başka türlü yapamazdım. Hizmetçisi bana kapıyı açsaydı, kendisi beni her zamanki siyah tuvaletiyle hanım hanımcık karşılasaydı, kahvemi nasıl istediğimi sorsaydı, yanlışlıkla masanın üstünde unutulmuş bir toz bezini usulca ortadan kaçırsaydı, bu, belki münasebetsiz bir misafirlik, fakat, bir misafirlik olacaktı. Artık kalabalık bir yerde yapılmış bir kaçamak tahrikini duymayacağım için öteden, beriden konuşacaktım; kocasından bahsedecektim ve ilerlemeyen asma saatin tıkırtısını dinledikten sonra müsaade isteyecektim. Öte tarafını iyi düşünemiyordum. Artık ne olursa olacaktı.

Fakat o, bana yatak kıyafeti denecek kadar açık bir sabahlıkla kapıyı açtı; yalnız bir eliyle açık göğsünü kapatıyordu. Bana öyle geldi ki, kollarımı uzatsam onu da bırakacak, "Yapmayın rica ederim!" diye yalancı bir utanç ile kendini kucaklatacaktır.

Kendimi birdenbire, etrafı kollaya kollaya bir randevu evine girmiş bir zampara gibi gördüm. Girdiğimiz bir küçük odaya hazırlanmış, üzerinde içki şişeleri de bulunan bir çay sofrası, kapısı aralık kalmış bir yatak odası da bunu böyle gösteriyordu. Odaya girer girmez, yine bir eli sabahlığının yakasında, bana karışık bir likör ikram etti. İçtim. Her şeyin evvelden hazırlanmış bir merasime göre cereyan ettiğine dikkat ediyordum. Aralık yatak odası kapısını kapatmıştı. İçerisini göremezdim. Fakat, lavabonun üstünde kolonya şişeleri, temiz el havluları, kapının hizasında olduğunu tahmin ettiğim konsolun üst gözünde, kocasının, benim için hazırlanmış en güzel ipek pijamasını, altında yine benim için hazırlanmış, yanyana konmuş rugan terliklerinin burunlarını görüyor gibiydim.

Ceketimin eteğine, elimeki likör kadehinden birkaç damla dökülmüştü. Hemen koştu, ucu ıslanmış bir havlu getirdi, eğilerek özene bezene lekeyi sildi. O sırada sabahlığının yakasını da unutmuyor, o, açıldıkça telaşlı hareketlerle hemen kapıyordu. Sonra, çay masasının karşısındaki sandalyeye oturdu ve hanım hanımcık bekledi.

Her zamanki gibi susuyor ve benim konuşmamı bekliyordu. Fakat, gariptir ki, yeni hayatımda çok konuşmaya alışmış olduğum halde bu defa ben de söz söylemekte güçlük çekiyordum ve aklıma gelen şeyler bir türlü canlanamıyor, çabucak kuruyup bitiyordu. Bu arada o da bir şey söylemek ihtiyacını duyarak ahvalden haber sordu ve vatani bir üzüntü ve heyecan göstermeye kalktı. Bir bu eksikti. Derhal önledim. Öfkeye benzeyen bir heyecanla, "Onları hatırlamayalım, acı şeyleri zaman zaman tamamıyla zihinden çıkarmak lazım" dedim. Hemen kabul etti ve ağlamaya hazırlanır gibi olan çehresi derhal eski sakin gülümsemesini aldı. Parmaklarını ovuşturarak bekliyor, ara sıra birdenbire yüzüme bakıyor ve hemen gülerek gözlerini kaçırıyordu. Bana bir likör daha verdi. Biraz canlanmak için bir yudumda içtim.

Kocasının kendi menfaatleri için onu ötekine, berikine, peşkeş çektiği hakkında dedikodular kulağıma gelmişti. Muhitimizde bunlar olağan şeylerdi. Bu, temiz bir tarafı var gibi görünen kadın, öyle bir adamın elinde böyle şeylere zorla sürüklenmiş olabilirdi. İlk önce isyanlar, kavgalar ve gözyaşı; sonra yavaş yavaş alışmak, bunlardan kendi zevki için de bir pay çıkarmaya başlamak ve alışmak... Nihayet, bu gibi şeyleri tabii görmeye alışmak... Bu randevuyu böyle aldığını, resmi eğlence davetlerinin daha bir başkası gibi kabul ettiğini tasavvur ettim.

Çekingen sükûtu arkasında derin ve esrarlı bir şey görür gibi olduğum bu kadının hakikatı buydu. Bu boşluğun arkasında onu yavaş yavaş bu hale getirmiş isyanlar ve mücadelelerden bir şey aramak istedim. Kocasının, kendine layık adam olmadığından bahsettim. İş bu raddeye geldikten sonra bunu yapabilirdim. Gariptir ki, onun da pek farkında görünmedi, fakat müdafaa da etmedi.

Bütün bunlar ilk karşılaşmalarda, misafirlik başlangıçlarında asıl can alacak mevzua geçmeden konuşulacak hava ve su bahislerine benzemekteydi. Bunlar uzuyordu ve birbirini ovuşturan, yahut çay kaşıklarıyla oynayan parmakları, ara sıra bakıp kaçan gözleriyle o... bekliyordu.

Ben, ayağa kalkınca, o da kalktı. Ben, bir şey yapmayınca tekrar ceketime geldi, eğildi, lekeli yeri tutup muayene ettikten sonra, "Bakın, hiçbir şey kalmadı" dedi.

Bütün tertipli hazırlıklarıyla bu randevu, bir eğlence evi havası ve kokusu taşıyan bu randevu, benim bugün korkarak ve titreyerek düşünüp beklediğim randevu değildi. Sonra, heyecanlarımın içine fazla fikir karıştırmıştı. Donduran, düşündüren, utandıran, karmakarışık bir şey... Fakat kadın, benim o gecelerde mahcup ve mazlum bir köşeye sinerek yanında oturduğum kadın olmamakla beraber kadındı ve bir dereceye kadar yine o kadındı. Yalnızlık; ceketimin lekesini muayene ederken dizlerimin dibine çömelmişti.

Münasebetsiz tuvaleti, ikide bir göğsü açılan sabahlığı, adeta çıplak denecek bacaklarının tüylerini tel tel gösterecek kadar şeffaf çorapları, saçlarının sımsıkı filesiyle sıcağı sıcağına yatağından çıkmış denilecek bir kadın... Fileden kurtulmuş ve havalanmış ince saç telleri yüzüme, dudaklarıma dokunuyor... Bu baştan ve artık iyice kapatmadığı göğüsten gelen koku... Sonra eğildiği yerden yüzünü yüzüme kaldırdığı zaman hafif bir kan hücumundan kızarmış çehresi, mayi bir madde gibi göz aklarına taşıp yayılıyor gibi görünen ıslak yosun yeşili gözleri, dudaklarını iyi silinmemiş boyası...

Kalkarken sendeler gibi oldu; kollarından tuttum ve hemen bırakmadım. Kaçınır gibi bir hareket yaptı; fakat kaçmadı, bilakis daha fazla yaklaştı; yapıştı. Kendisini kurtulamayacağı şekilde sıkıyormuşum gibi, "Yok, yok Şeref Bey. Bırakınız, ayaklarınızı öpeyim... O yok, o yok... Bana uslu olmayı vadettiniz!"

Usla olmayı mı vadetmiştim? Bunu söylemek için aramızda ne geçmişti? Zavallı kadın, aralık yatak odası kapısından görür gibi olduğum pijama ve terliklerle beraber bunları da hazırlamıştı, yahut her misafirliğin hazır aksesuarı idi...

Her şey muhakkak bitmişti; kurtuluş yoktu. Kollarındaki ellerimi sırtından geçirerek onu kuvvetle sıktım. Kuvvetle, artık kendini çekip kurtaramayacağı bir kuvvetle. Çünkü vücudum onunkinden mukavemet bekliyordu. Fakat, onun için hazır merasim buraya kadardı. Buradan öteye artık etiket yoktu. Katılaşmasını beklediğim vücut gevşiyor, benimkine yapışıyordu. "Ruhum, hayatım!" diye dudaklarını dudaklarıma uzattı. İşte o zaman... Aziz Paşa'nın kızı, aylardan beri gözümün önüne getirmeye cesaret edemediğim çehresiyle birdenbire aramıza girdi. O, yıllardan sonra da kollarıma her alışta ilk gecemizdeki gibi katılaşan vücudu, ürkek ve vahşileşen açık, ela gözleri, ince üst dudağı yaklaşan zevkten titremeye başlarken alt dudağını ısıran beyaz süt dişleri...

İşte bir başka büyü de o saniyede bozuldu. "Fena yapıyoruz Nezihe Hanım, fena dedim, kocanıza karşı günah... Hakkınız var... Size verdiğim vaitte durmalıyım... Arkadaş kalmalıyız."

Daha bunlara benzer karmakarışık birtakım sözler. Utancımdan yerin dibine girerek kendimi dışarı atıyorum... Sokakta kendi kendime, "Ah, adam olmaz toy!" diye söyleniyorum...

Gece, artık kibar bir aile sosyetesine değil, tam manasıyla uslanmaz serseri birkaç arkadaşla aşağılık barlara gidiyorum; hiç yapmadığım kadar içiyorum; en aşağılık kadınlarla dans ediyorum; müteahhitten çok daha bayağı taşkınlıklar yapıyorum; kuduz köpek gibi kadınları ısırıp cıyak cıyak haykırtıyorum. Ağzım, onların aşağılık boyalarının yağı, etlerinin yağı ve teriyle doluyor. İç ceplerimden para çıkararak dağıtıyorum. Bir arabaya atarak evime getiriyorum... O kadar da toy olmadığımı kendi kendime ispat ettiğim için biraz sakinleşmiş olarak uyuyorum.

Nihayet insanım, her insan gibi bir insanım. Er geç düşeceğim. İş hayatımda ilk tekliflerde reddettiğim, fakat sonradan, birtakım makul düşüncelerle kabul ettiğim vagonlar gibi, altın kaçakçılarına karşı duyduğum tiksinti ile ne kadar namuslu bir adam olduğumu kendime ispat ettikten sonra, gümrük kanununun tanıdığı haklara dayanarak dışarıdan getirdiğim nadide şahsi eşyalar gibi, kimin çalacağını düşünmeden ve yine birtakım makul muhakemelerde kendi malım olduğuna kanaat getirdikten sonra yüksek bir fiyatla sattığım antika bir keman gibi birçok Olga'lara ve Nezihe'lere de alışacağım. Aziz Paşa'nın kızı ikinci bir defasında, hiç şüphe yok, bana ilkinde oynadığı oyunu oynamayacak. Hatta yeniden kibar sosyeteye devama başlıyorum. Bir iki defasında Nezihe'ye rastlayamıyorum. Fakat elbette yarın değilse öbür gün rastalayacağım ve bu defa artık toy olmadığımı, kemale ermiş bir insan olduğumu ispat edeceğim.

Fakat bunlar, daha zihnimde tasavvur halindeyken bir sabah yatağımda beni bir yabancının görmeye geldiğini söylüyorlar. Biraz sonra bir arabaya binerek onlarla beraber polis müdürünü görmeye gidiyorum. Sonra, tevkifhaneye...

Garibi şu ki, bu kapı da peri sarayının kapıları gibi adeta kendiliğinden açılmıştı. Niçin ve nasıl olduğunu gene anlamıyorum.

Ara sıra beni birtakım küçük odalara götürüyorlar. Sualler soruyorlar. Bunların bazılarından kuşkulanır ve korkar gibi oluyorum. Fakat çoğu, onların ehemmiyetle sordukları, cevaplarını yazı makinesiyle yazdırıp bana imzalattıkları birçok sualler, son derece sudan ve hiçtendir. Hiçbirinden açık bir şey anlamadığım halde verdiğim cevap çok makul sanıyorum. Fakat yine de bilinmez; etrafımda yine kapılar, kapılar, kapılar... Fakat arkalarında ne olduğunu eskisi kadar bilmediğim ve anlamadığım içi dehşet vermesi lazım gelen kapılar... Yalnız ara sıra dev mekanizmanın artık eskisi olmadığını, başka bir çarkın dişlerine düştüğümden şüphe ettirecek sesler geliyor bana... Hükümet değişmiştir. Kırmızı Konak hemen hemen kapalı kapıları, perdeleri sökülmüş pencereleriyle bir kiralık ev manzarası almaya başlamıştır. Şaşkın sükûtum içinde zaman zaman korku nöbetleri geçirerek dişlerim birbirine çarpıyor. Sonra yine düzeliyorum.

Murat Bey'in ne olduğunu, nerede olduğunu bilmiyorum. Fakat yüzü daima gözümün önünde. Sesi daima kulağımda. Kırk yıl bu, böyle sürmeyecek... Açılacak bu kapılardan biri elbette... Fakat çerçevesinde bir sokak mı, bir açık kır manzarası mı, bir darağacı mı göreceğim?... Bunların hepsi mümkündür. Suallerin ne büyüğü, ne küçüğü hiçbir şey ispat edemez.

Seniha'nın çehresi gözümün önüne her gelişte, içim şimdiye kadar bilmediğim bir acıyla yanarak hemen kovduğum bir çehredir. Bazı hasta ve nöbetli gecelerimde onun baskınlarına uğradıkça, "Bu saatte bu sefil yerlerde ne arıyorsun sen, git, bı-

rak beni, nesisin bu sefil adamın sen?" diye çırpınıyor, ağlıyorum. Sonra, bir zaman için yine yanıma uğramıyor.

Gemlik'ten son dönüşümden sonraki mektupları, kısa kısa ve mana çıkarılamayacak gibiydi. Nihayet, bir gün hiçbir sebep söylemeden, "Biz ayrılmalıyız... En doğrusu budur!" diyen bir mektubunu almıştım. Bu, belki de dış hayatımın saklanmaz rezaletlerini duyduğu içindi. Ben, bu hale düştükten sonra ise... Artık ötesini düşünmemek lazımdı.

Fakat en ummadığım bir günde, tıpkı sarılı kollarımla Doktor'un evinde yattığım zamanki gibi onu yine Aziz Paşa ile beraber tevkifhanede, beni aramaya gelmiş gördüm. Yanlarında şimdi Doktor'un yerine göğsünde bir yaver kordonu taşıyan o akraba süvari zabiti de vardı. Öteki gibi bunda da yine bir kazadan bahsedilmedi. Meyus olmamak, ümit kesmemek gibi müphem teselli sözleri söylediler; bana ufak tefek hediyeler bıraktılar. Bir defa bile Seniha'nın yüzüne bakmadım. Belki o da bakmamıştı.



İki ay sonra ağırca bir para cezası ve mevkuf bulunduğum zaman da hesaplanarak müddeti dolmuş bir küçük hapisten sonra, baba-kız beni hapishaneden aldılar. Doğru vapura... O, artık hangi ismi alsa benim için Neylüfer olan Bursa vapuruna götürdüler. Reddetmedim; "Niçin?" diye sormadım. Zilletim iliklerime işlemişti. İnsanlığımdan ufak bir şey kalıyorsa o, artık hiçbir suale, hiç bir insanlık hakkına hakkım kalmadığını anlamaktan ibaret olmalıydı. Belki ben, serbest kalınca yine o küçük köprü başındaki gibi bir delilik yapabilirdim. Sabıka bir değildi ki bende, acımış olacaklardı. Seniha'nın, bana, "Artık ayrılmamız lazım!" diye yazmış olan Seniha'nın benimle barışacağını beklemek onu tanımamaktı. Bir zaman yanlarında alıkoyduktan, artık bir delilik de yapmayacağım hale geldiğimi gördükten sonra herhalde bir şey bulacaklardı... Çiftliğe giderken bana ayrı bir

oda, aşağıda çalışmak için verdikleri odayı hazırlamış olacaklardı. "Ötekiler cezayı çok hafif verdiler. Demek onu burada tamamlayacağım!" diyordum. Fakat düşündüğüm olmadı. Odam yine eski odamdı. Bunu görünce:

— Benden ayrılmanın iyi olacağını yazmıştın Seniha, dedim.

— Bunu mutlaka istiyor musun? dedi.

— Zannederim öyle lazım, dedim. Ben, bu kadar düştükten sonra... Bak, beni odana götürdüğün zaman, "Benim gibi bir adam nasıl oraya ayak basar?" demeye bile cesaret edemedim. O kadar düştüm ben.

— Makul olalım Şeref, dedi, zavallı Doktor ölünceye kadar bana daima şunu tekrar etmiştir: "O, kendini büyük sanan bir oyuncak çocuktur. Ona acımak ve... sevmek lazımdır... Sen ise, küçük yaşından beri çok büyüksün. Ona ana olacak kadar büyük." Bu sözler hiç aklımdan çıkmamıştı. Başına gelen şeylerden sonra çok düşündüm; uzun uzun düşündüm. Öyle zannediyorum ki, sen hâlâ büyük işler yaptığını, büyük suçlar işlediğini sanıyorsun... O kadar çocuksun ki...

Artık yüzüne bakmaya cesaret edemiyordum. Hakikaten bir genç anne çehresi almaya başlamıştı. Yüzünde, gözlerinin etrafında kırışıklıklar vardı. Baktığımı görünce gülümseyerek:

— Çocukluk dediğimiz şeylerin arasında acaba bir tanesi de var mı Şeref? dedi. Eğer o varsa...

Sözünden bir mana çıkaramayarak yüzüne bakmaya devam ediyordum. O zamana kadar hiç değişmemiş ağır ve ciddi çehresinde bir endişe vardı. Bu endişe, onu da çocuklaştırdı, gözleri yaşararak:

— Doktorun bir sözü daha aklımdan çıkmamıştır, dedi. Çocuğun gözlerine bakmalı...

Sonra, şımarık bir bebek kaprisi yapar gibi ayağını yere vurarak bir baskın yaptı:

— Bak gözlerime Şeref... Onları kaçırmadan bak... Bana cevap ver... Beni başka kadınlarla aldattığın doğru mu. Çünkü öyleyse...

Ağlıyordu. O zaman nereden bulduğumu bilmediğim bir sükûnetle gülümseye gülümseye onun gözlerine baktım. Ağlaması daha çoğaldı. Fakat aynı zamanda da gülüyordu. Sonra başını yana eğdi:

— İnanmaya mecburum Şeref... Eskisi gibiyiz artık.

Eskisi gibi?.. Bu, olabilir miydi? Bu, insanlığın en büyük kuvveti olan merhamet miydi acaba?

Ellerini tutup minnetle öptüm. Sonra, bilmiyorum nasıl bir cesaretle kalbim çarparak onu göğsüme çektim. Merhamet, son mucizesini de yaparak onu benim kollarıma atsaydı, o unutulmaz gecede yaptığım gibi, biraz bahçede dolaşacak sonra karanlığa karışıp kaybolacaktım. Fakat, o birdenbire geri çekildi: kolları, sonra bütün vücudu katılaştı.

— Bu gecende söyle bari beni sevip sevmediğini, diye yalvardım.

İlk gecenin ve ufak tefek her ayrılık sonunun utanmış o daima yeni çehresiyle:

— Hele bu gece asla, dedi.

Çocuk gibi ağlamaktan kendimi alamadım.

— SON —

SÖZLÜKÇE

— A —

ahval: Durumlar
ahz-ı asker: Askere alma
aksülâmel: Tepki, reaksiyon
ar: Utanma
ayağına ip takmak: Bir insanın arkasından konuşmak

— B —

bedbin: Kötümser

— C —

cem-i mükesser: Tekil kelimenin şeklinin bozularak çoğul yapılması
cem-i müzekker: Tekil kelimenin şeklinin bozulmadan, kelimenin sonuna –in, -un ekleri getirilerek çoğul yapılması
cihet: Yön, taraf
cüruf: Maden posası
çiriş: Çiriş otunun kökünün öğütülmesiyle yapılan ve su ile karıştırılarak tutkal gibi kullanılan esmer, sarı bir toz

— D —

devrіâlem: Dünya turu

— E-F —

erkân-ı harp: Kurmay
fırka: Siyasi parti
fütur: Bezginlik, mutsuzluk

— G —

gayr-i ihtiyari: İstemeksizin, düşünmeden, elinde olmayarak

— H —

halef: Memurlukta, birinden sonra gelip onun yerine geçen kimse
hâsılı: Sonuç olarak
hendese: Geometri
hodgâm: Kendini beğenmiş, bencil
hulasa: Özet

— I-İ —

ıstılah: Terim
ihtikâr: Vurgunculuk
ihtilaç: Çarpıntı

ihtilal-i kebir: Büyük ihtilal
ihtiyat zabiti: Yedek subay
ikbal: Şans, talih
iskandil: Gözetlemek
istidat: Kabiliyet
istihsal: Ele geçirme
istinaf: Başlangıç mahkemesinden verilen hükmün bir üst mahkemeye başvurularak feshini isteme
itisaf: Yolsuzluk

— K —

kabalak: Osmanlı ordusunda kullanılmış, şapkaya benzer bir tür başlık
kabil: Olabilir, mümkün.
kesr-i adi: Basit kesir
kıranta: Ağırbaşlı, yaşına karşın bakımlı, özenli erkek
kıtal: Savaş
kifayet: Yeterlilik

— L —

lakayt: İlgisiz, umursamaz
lakırdı: Söz

— M —

mabadı: Devamı
mamafih: Fakat
mahdut: Sınırlı
mahfi: Gizli
mahut: Adı geçen
maişet: Yaşama, yaşayış
mayi: Sıvı
mecra: Bir işin gidiş, oluş yolu
mekteb-i nüvvab: Kadı (şeriat hâkimi) yetiştiren okul
melamet: Ayıplama, azarlama
meleke: Alışkanlık
melun: Lanetlenmiş
mendil: İçine erzak konulan torba
metruk: Kullanılmayan
mevkuf: Tutuklu
meyus: Ümitsiz
miralay: Albay
muayyen: Belli, aşikâr
mukabil: Karşılık, karşılığında
muvakkaten: Süresiz, geçici
muvazene: Denge
müderris: Profesör
mümessil: Temsilci
mümeyyiz: Bir dairede yazıcıların yazdıklarını düzelten kimse
münzevi: İnzivaya çekilip kimseyle görüşmeyen
müsademe: Silahlı çatışma
müsavat: Eşitlik
mütehakkim: Zorba
mütekait: emekliye ayrılmış

— N —

natura: İnsanın yaratılış özelliği
nazariye: Teori
nazır: Vekil, bakan.
nefer: Rütbesi olmayan asker
nikap: Peçe, yüz örtüsü
nikbin: İyimser

— P-R —

rahim: Koruyan
resen: Kimseye danışmadan

rikkat: Merhamet, acıma
riyaziye: Matematik
rüştiye: Orta okul

— S —

sirayet: Bulaşma, yayılma
sükût: susma, söz söylememe

— Ş —

şehbender: Konsolos
şenaat: Kötülük
şerait: Şartlar

— T —

taalluk: Ait olma
tashih: Düzeltme
tazim: Saygı gösterme
tazmin: Sebep olunan zararı ödeme
tebdil: Değiştirme, değiştirilme
tebdil-i hava: Istırahat, izin (daha çok askerlikte)
tecil: Sonraya bırakma
teheyyüç: Heyecanlanma
tekaüt: Emeklilik
terkip: Birleştirme
teşrifat: Resmi törenlerde uyulması gereken usuller
tetkik: Araştırma, inceleme
tevatür: Bir haberin ağızdan ağıza yayılması
tevcih: Rütbe, mevki verme
tevekkül: Kadere razı olmak
tezvir: Yalan söyleyerek ara bozmak

— U —

uhuvvet: Dostluk
ulûm-i diniye: Din bilgisi
umum: Genel

— V —

vakar: Ağırbaşlılık
vecd: Kederlenme
vehim: Kuruntu
vukuat: Olaylar
vuzuh: Anlaşılır olma
vükela: Vekiller, bakanlar

— Y —

yeis: (ye's) Ümitsizlik, elem, keder

— Z —

zabit: Rütbesi teğmenden binbaşıya kadar olan asker, subay
zillet: Alçaklık